

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filosofická

Diplomová práce

Poutní místa severního Plzeňska

Bc. Aneta Benešová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Poutní místa severního Plzeňska

Bc. Aneta Benešová

Vedoucí práce:

Mgr. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filosofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Obsah

1	ÚVOD	1
2	POUTNÍ TRADICE	3
3	MARIÁNSKÁ ÚCTA	6
4	PLASY	9
4.1	Kostel Nanebevzetí Panny Marie a Královská kaple.....	13
4.2	Stará plaská cesta	16
5	MARIÁNSKÁ TÝNICE	18
5.1	Kostel Zvěstování Panny Marie.....	22
5.2	Poutní tradice	24
5.3	Pouť k soše Zvěstování Panny Marie	25
6	MANĚTÍN	29
6.1	Barokní plastika v Manětíně	32
6.2	Vysoká cesta manětínská	35
6.3	Kostel sv. Barbory	38
6.4	Kostel sv. Jana Křtitele	41
6.5	Svatováclavská poutní tradice.....	44
6.5.1	Svatováclavská tradice v Manětíně	45
6.6	Panna Marie Loretánská čili manětínské Paladium	49
6.6.1	Panna Marie Loretánská	49
6.6.2	Paladium	50
6.6.3	Manětínské Paladium.....	51
7	ZAPOMENUTÁ POUTNÍ MÍSTA	62
7.1	Potvorov	62
7.1.1	Kostel sv. Mikuláše	63
7.1.2	Spolek pro románský kostel v Potvorově	67
7.2	Dolany.....	68
7.2.1	Kostel sv. Petra a Pavla	69
8	ZÁVĚR	75
9	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	77
10	RESUMÉ	82
11	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	83

1 ÚVOD

Předkládaná diplomová práce je zaměřena na poutní místa severního Plzeňska. Pozornost byla věnována poutním místům, která se nacházejí na severní a východní části dnešního okresu Plzeň – sever. Jedná se o oblast, která se dosud netěší velikému zájmu badatelů, historiků, ale ani turistů. Přesto se zde nachází několik známých míst, mezi ně bezesporu patří Plasy, Manětín a Kralovice s Mariánskou Týnicí. Jsou to města, která byla a dodnes jsou správními, kulturními a duchovními centry regionu. Mají velice dlouhou historii a právě tato města tvořila a ovlivňovala duchovní život oblasti po celá staletí. Plaský klášter a Mariánská Týnice se staly již tématy několika prací, jak vědců, tak studentů. Z tohoto důvodu jsem jim ve své diplomové práci věnovala jen několik stran a více jsem se zaměřila na Manětín.

První dvě kapitoly práce se zabývají poutní tradicí obecně a mariánskou úctou. Je zde popsáno, proč lidé začali vykonávat poutě, jsou zde představena nejdůležitější křesťanská poutní místa, jak poutní místa vznikala na českém území a jaké typy poutních míst existují. V době baroka se v Čechách těšila oblibě mariánská úcta. V souvislosti s tím vzniklo mnoho nových poutních míst a poutní tradice dosáhla svého vrcholu.

Další tři kapitoly jsou věnované již konkrétním místům. Prvním z nich jsou Plasy, které byly duchovním centrem regionu. Ve 12. století přišli do Plas cisterciáci a založili zde klášter. Cisterciáci řídili duchovní život celé oblasti. Jejich vliv se ale neprojevoval jen v oblasti náboženství. Tento mnišský řád pozměnil i celkový krajinný ráz oblasti. Cisterciáckí kněží byli dobrými hospodáři. Tam, kde byla původně pustá krajina, zakládali vesnice a hospodářské dvory. Další vesnice získávali od šlechty, anebo je také kupovali. V dobách, kdy to dovoľovala finanční situace, realizovali i architektonicky náročné stavby. Především v době baroka dosáhl řád svého rozkvětu, kdy se konaly rozsáhlé stavební úpravy v Plasích a Mariánské Týnici. Činnost řádu byla ukončena na konci 18. století, kdy byl řád zrušen a kněží následně Plasy opustili.

Tématem následující kapitoly je Mariánská Týnice s kostelem Zvěstování Panny Marie, která je nejvýznamnějším poutním místem severního Plzeňska. Mariánská Týnice

byla od 13. století majetkem plaského kláštera. Mariánská Týnice byla poutním místem již ve středověku, ale teprve baroko způsobilo rozkvět místa. Obliba tohoto místa v době baroka souvisela s celkovým rozmachem úcty k Panně Marii. Plaský klášter podporoval mariánský kult, a proto se řád rozhodl celý areál přestavět a dodat tak místu na důstojnosti. Santiniho přestavbou vznikl monumentální areál, který se stal dominantou okolní krajiny. Po zrušení cisterciáckého řádu ale celá stavba začala chátrat. Ve 20. století došlo k několika opravám, jednalo se však o opravy jednotlivých částí budov a cílem bylo zabránit dalšímu chátrání. Kompletní rekonstrukce započala až na konci 20. století a trvala do století následujícího. Po roce 1989 plní areál i svou funkci poutního místa, opět se zde konají mariánské slavnosti, ta nejdůležitější se koná na začátku září.

Další kapitola se zabývá Manětínem, který se nachází asi 15 km severozápadně od Plas. Město Manětín bývá označováno jako barokní perla západních Čech. Město bylo zničeno požárem na počátku 18. století, bylo přestavěno v duchu baroka. Barokní podobu mu vtiskl zámek, kostely, sochy a různé dekorativní kamenné předměty. Manětín ve smyslu poutního místa je spojen se svými dvěma kostely, kostel sv. Barbory a kostel sv. Jana Křtitele. V práci je popsána historie obou kostelů, tak i zázraky, ke kterým ve městě došlo. Ve městě byla rozvíjena svatováclavská poutní tradice, avšak většímu zájmu se dostávalo zázračnému obrázku Panny Marie Loretánské, které se nazývá manětínské Paladium. S Paladiem tedy souvisí další poutní tradice a opět se jedná o tradici mariánskou.

Severní Plzeňsko ovšem nejsou jen poutní místa spojená s městy, naopak známá místa tvoří jen pouhý zlomek. Region je plný drobných poutních míst, nacházejí se téměř v každé vesnici. Často se jedná o místa, která si jsou navzájem velice podobná. Avšak na severním Plzeňsku je i několik zapomenutých míst, která jsou naprosto unikátní. Pro tuto práci jsem vybrala dvě prakticky neznámá místa, která téměř zanikla. Jedná se o Potvorov a Dolany. Potvorov je výjimečný díky románskému kostelu sv. Mikuláše, který patří mezi nejstarší u nás. Dolany jsou v současné době pouhá osada, ale dříve se zde nacházela malá vesnice. Jedinou připomínkou na vesnici je zdejší malý kostelík sv. Petra a Pavla, který stojí zcela osamoceně v údolí uprostřed louky a asi 100 m od řeky Berounky.

2 POUTNÍ TRADICE

Lidé od pradávna vykonávali poutě za poznáním. Cílem bylo nejen poznat okolní svět, ale také se duchovně a vnitřně obohatit. Počátky poutí lze vystopovat do nejstarších dob, kdy cílem poutníků byla především svatá místa. To jinými slovy znamená, místa, kde se nějakým způsobem projevila boží přítomnost, nebo kde byl pohřben nějaký svatý muž. Lze jmenovat nejznámější místa, kterými byla města Jeruzalém¹, Řím² či Santiago de Compostela³. Na poutní místa přicházeli poutníci i z dalekých krajů. Jejich pouť mohla trvat několik týdnů, měsíců, ale i roky. Tak dlouhé putování samozřejmě nemohl absolvovat každý poutník, a navíc tak dlouhá pouť s sebou přinášela i rizika. Z tohoto důvodu se postupně poutní místa přenášela do bližších krajů.

Doba baroka do našeho prostředí vnesla obrovský zájem o duchovní stránku života. Byla to doba, kdy byly velice uctívány milostné sochy, obrazy či ostatky svatých. Oblibě se těšila místa zjevení, ale i studánky s léčivou vodou. Nejčastěji poutní místa vznikala tak, že byla označena za místo zázračných projevů, kde došlo k náhlému uzdravení nemocného, nebo k zázračné záchraně života. Kromě oficiálních míst, kde došlo k zázraku, existovalo v krajině mnoho míst zvláštní zbožnosti, která měla velmi lokální charakter. Ovšem i z těchto skrytých míst mohli věřící čerpat boží milost. Důvodem, proč lidé podnikali cesty k poutním místům, byla víra, že jednak budou vyslyšeny jejich prosby, anebo přicházeli, jelikož chtěli poděkovat za boží pomoc.

Jan Royt označuje Západní Čechy za oblast, kterou lze bez nadsázky pojmenovat Svatou zemí. Toto přirovnání používá z důvodu velkého počtu poutních kostelů a kaplí, v nichž se nachází mnoho milostných soch a obrazů, které se těšily veliké úctě.⁴ Ve

---

¹ V křesťanské tradici je uznáván jednak kvůli své starozákonní tradici a také kvůli významu v životě Ježíše Nazaretského. Dle Nového zákona byl Ježíš do Jeruzaléma přenesen krátce po svém narození. Právě v Jeruzalémě měl Ježíš poslední večeři s apoštoly na hoře Sijón. Pro křesťany jsou nejvýznamnějšími místy Křížová cesta na Golgotu a pak Golgota samotná, která měla být místem Ježíšova ukřižování. Na ní stojí bazilika Svatého hrobu, což je nejstarší poutní místo v křesťanské tradici.

² Řím se označuje jako centrum západního křesťanství, místo, kde sídlí papež. Nejvýznamnějšími památkami pro křesťany jsou: bazilika sv. Petra, bazilika Panny Marie Sněžné a Sixtinská kapele.

³ Jedná se o jedno z nejvýznamnějších poutních míst v Evropě. Nachází se zde obrovská katedrála sv. Jakuba, ve kterém jsou uloženy ostatky sv. Jakuba Staršího. Katedrála je cílem Svatojakubské pouti. První pouť vykonal francouzský biskup z Le Puy v roce 951. Podél cesty byly postupně vztyčovány orientační kameny, kamenné kříže, boží muka a studánky. Vznikla síť 12 poutních cest, vedoucí z Itálie, Francie i Portugalska. Dále při ní byly zřizovány kaple, kostely a kláštery, které poskytovaly poutníkům asyl.

⁴ KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Plzeňsku, s. 5.

středověku přicházeli do míst dnešního Plzeňska mniši z různých řádů a zakládali kláštery, které se staly duchovními centry oblasti. Jednalo se o cisterciáky z Plas, premonstráty z Teplé, premonstrátky z Chotěšova nebo johanity z Manětína. Ve středověku se právě kláštery staly nositeli úcty. Ovšem skutečný rozkvět nastal až v době baroka. Pravděpodobně věřící navštěvovali poutní místa již před barokním rozkvětem, ale bohužel o tom neexistují podrobnější záznamy. I se severním Plzeňskem jsou spojené legendy, které určují místa související s činností světců, kteří putovali přes zdejší krajinu. Jsou to místa, která jsou spojena především s působením sv. Vojtěcha a sv. Wolfganga. Ze starobylých kultů je možné zmínit mariánskou úctu v Mariánské Týnici. Středověká sousoší Zvěstování Panně Marii z Mariánské Týnice a sousoší Korunování Panny Marie z Lozy patří mezi vyobrazení mariánských scén a jsou považována za zcela ojedinělá v kontextu mariánské úcty. Na severním Plzeňsku se těšil úctě i nynější patron plzeňské diecéze blažený Hroznata⁵ a také jeho sestra ctihodná Vojslava.⁶

Na severním Plzeňsku vznikala poutní místa v návaznosti na staré kláštery, které ovlivňovaly veškeré dění v regionu. Velice aktivní byli především cisterciáci z Plas, kteří šířili mariánskou úctu, která byla patrná na mnoha místech. Jednalo se zejména o úctu Panny Marie Pomocné, Panny Marie Servitské a Panny Marie Loretánské. Mimo jiné se šířila i úcta svatobarborská, která byla patrná v Manětíně, a svatoanenská, která se pro změnu týkala Liblína a Nečtin. Na severním Plzeňsku nacházeli porozumění a úctu i světci, které nelze označit za tradiční. K této skutečnosti docházelo především ve spojitosti se servitským klášteřem v Rabštejně.⁷

Poutní místa jsou v některých oblastech spojována se studánkami a prameny, které se vyznačují léčivými až zázračnými účinky. V oblasti severního Plzeňska je takových míst velice málo, lze pouze zmínit studánku u Všerub a Manětína. Ovšem lidé neputovali pouze ke kostelům, kaplím nebo studánkám. Jinými typy staveb, které se staly důležitým cílem poutí a místy zvláštní zbožnosti, byly sloupky. V okolí sloupů probíhaly pobožnosti

---

⁵ Byl to mučedník (asi 1160 – 1217), pocházel z českého rodu pánů z Gutštejna. Vychován svou sestrou bl. Vojslavou na hradě Krakově. Roku 1193 založil premonstrátský klášter v Teplé. Společně se svou sestrou založili klášter premonstrátek v Chotěšově. Hroznata byl zajat loupeživými rytíři a uvězněn na hradě Kynšperku, kde zemřel mučednickou smrtí, pohřben byl v tepelském klášteře. Bývá zobrazován v premonstrátském rouchu s okovy, palmovou ratolestí a křížkem. Bl. Vojslava vstoupila do kláštera v Chotěšově, kde roku 1227 zemřela a pohřbena byla v Teplé.

⁶ KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Plzeňsku, s. 7.

⁷ Tamtéž, s. 8.

a modlitby. Mezi ty nejvýznamnější patřil sloup s Nejsvětější Trojicí v Manětíně, sloup sv. Michala v Nečtinech a mariánské sloupy v Nebřežinách. Mezi místa zvláštní zbožnosti ještě patřily napodobeniny svatých míst Jeruzaléma, sousoší Kalvárie i křížové cesty např. v Manětíně, Plasích či Všehrdech.⁸

Slovo pouť ale v průběhu staletí nabylo i jiného významu než putování za vzdálených a kultovním místem. Poutí byla myšlena i místní výroční slavnost, která se konala na počest patrona, kterému mu byl zasvěcen místní kostel. Spolu s Velikonocemi a Vánoci představovaly poutní oslavy nejvýznamnější svátky v každé farnosti. Pouť byla spojena s procesím a odehrávala se v každé farní osadě o následující neděli po dni patrona kostela. Časem ale bylo od procesí upuštěno a pouť se konala v den svátku patrona.⁹ Z duchovní hlediska byla hlavní částí poutě bohoslužba v kostele, na kterou přicházeli i věřící z okolí. Na pouť se připravovala také každá domácnost, svátku předcházela úklid celého domu a příprava slavnostních pokrmů. S poutí byly spojeny také světské radovánky, kterým bylo vyhrazeno odpoledne a večer. Lidé si mohli nakoupit nejrůznější zboží na trhu, pobavit se na pouťových atrakcích a večer jít na taneční zábavu. Postupně světská stránka poutě převážila nad tou duchovní, ve 20. století již duchovní kontext téměř vymizel. Zůstala zachována jen volba data, která souvisela se svátkem místního světce. K těm nejvýznamnějším poutím, které se odehrávaly na severním Plzeňsku, patřily ty v Plasích, Manětíně či Rabštejně nad Střelou.¹⁰

---

⁸ KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Plzeňsku, s. 8 – 9.

⁹ SKLENÁŘ, Jaroslav. Život v uplynulých letech (staletích) na Kralovicku, Plasku a Manětínsku, s. 203.

¹⁰ BUKAČOVÁ, Irena. Od májů do posvícení, s. 31 – 32.

3 MARIÁNSKÁ ÚCTA

Po skončení třicetileté války nastoupilo období baroka, během něho došlo ke vzestupu patriotismu. Výrazem nového patriotismu byl kult českých patronů, kteří byli vnímáni jako ochránci království, a velikou oblibu také získal kult mariánský, který v období baroka dominoval. Důkazem je skutečnost, že již v roce 1653 byl na Staroměstském náměstí v Praze postaven mariánský sloup se sochou Panny Marie Immaculaty jako vzpomínka na skončení třicetileté války.¹¹ Stavba mariánských sloupů se pak šíří jako vlna po celé zemi a mariánské sloupy tak zdobí nespočet náměstí českých měst a městeček.

Dalším typickým rysem barokní úcty bylo pořádání poutí. Nejrozšířenější byly poutě k zázračným mariánským sochám a obrazům. Řada uctívaných děl měla středověký původ, také se šířila úcta k obrazům, které byly přivezeny církevními řády, ale i poutníky. Nejvíce se k nám dostávali předměty z Itálie, jednalo se např. o lorety s černou sochou či obrazem Panny Marie Loretánské (manětínské Paladium). V době baroka se také vytváří typický stavební typ barokního místa, jedná se o model, kde se kostel nachází uprostřed ambitu s věžovými kaplemi, např. kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou.¹² Zmíněný stavební typ byl nejrozšířenější, ale rozhodně nebyl jediný, stavělo se i podle dalších stavebních stylů. Dalším barokním fenoménem byla stavba Božích hrobů či Hor kalvárií. Každé větší město mělo svoji horu Kalvárii. K poutním místům často poutníci přicházeli alejemi, kde byla barokní zastavení, která sloužila ke krátkým modlitbám. Pro řadu poutních míst bylo typické použití symbolických forem, nejvíce to bylo zřetelné na půdorysech chrámů.¹³ Dnes je tato skutečnost nejčastěji reflektována v literatuře pojednávající o díle Jana Blažeje Santiniho.

Vznikalo velké množství nových poutních míst, která byla často spojena se zjevením či zázrakem. K takovým zázrakům docházelo na různých místech. Velice častý byl zázrak u studánky, stromu či kamene. Stávalo se, že byly nalezeny obrázky a sochy svatých. Místo nálezů bylo např. v keři či na stromě, v dole, někdy svatý předmět

---

¹¹ ROYT. Jan. České nebe: Soupis nejznámějších mariánských poutních míst v Čechách a na Moravě, českých a moravských zemských patronů, s. 3.

¹² Tamtéž, s. 4.

¹³ ROYT. Jan. Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 154 – 156.

příplaval po vodě, jindy došlo k návratu předmětu na původní místo (Dolany). Jako zázrak bylo interpretováno i to, když byl předmět zachráněn z ohně (Manětín). Na některých místech socha nebo obraz zázračně pomohl proti lupičům, pohanům či protestantům. Předmět ochránil místo před morem nebo přírodními živly. Také docházelo k tomu, že obrazy či sochy krvácely nebo slzely bez příčiny.¹⁴ Postupně se silně prosadila spojitost mezi mariánskou úctou a úctou k českým patronům.

V době baroka lze v Čechách vysledovat snahu učinit z Panny Marie královnu Království českého, což by znamenalo navázat na středověkou tradici mariánské úcty v zemi. Jelikož v zemi existovala úcta k zemským patronům, kterou se nikomu nepodařilo zničit a rovněž je uctívali i čeští protestanti, bylo tak možné mariánskou úctu obnovit. K nejznámějším mariánským obrazům či sochám patřily tyto: Paladium staroboleslavské, Panny Marie Svatohorská, Panna Marie Kladská či Madona v Hrádku u Vlašimi.¹⁵

Obliba v mariánském kultu velice rostla. Dokládá to fakt, že již v průběhu baroka byly zhruba tři čtvrtiny poutních míst mariánské, většina poutí tedy připadala na mariánské svátky. Mezi ty nejvýznamnější patřily tyto: Navštívení Panny Marie (2. 7.), Nanebevzetí Panny Marie (15. 8.) a Narození Panny Marie (8. 9.). V souvislosti s mariánskými poutěmi získal měsíc říjen označení „ružencový“. Podobného významu nabyl v 19. století měsíc květen, který byl vyhrazen mariánské úctě.¹⁶

K manifestaci náboženské úcty sloužily zejména slavnosti. Konaly se jubilejní slavnosti nebo slavnosti spojené s korunovací milostných vyobrazení. Slavila se jubilea založení poutního místa, přenesení nebo objevení zázračných obrazů či soch. Nejvyšším výrazem úcty k mariánskému obrazu či sochy byla jejich korunovace. Obřad korunovace měl předepsaná pravidla, nejdříve muselo dojít k rituální očištění předmětu svčnou vodou, poté došlo k pomazání křížmem a teprve po splnění těchto úkonů mohlo dojít k samotné korunovací.¹⁷

Poutní tradice a mariánská úcta se těšily oblibě do 18. století. Jejich postupné omezení způsobil svými reformami Josef II. Jeho dekrety tvrdě postihly úctu

---

¹⁴ KAFKA, Luboš. Dárek z pouti: poutní a pouťové umění, s. 45.

¹⁵ ROYT. Jan. Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 90 – 91.

¹⁶ KAFKA, Luboš. Dárek z pouti: poutní a pouťové umění, s. 37.

¹⁷ ROYT. Jan. Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 170.

k mariánským vyobrazením, ale i k řadě světců. Omezování přicházelo postupně, již za vlády jeho matky, Marie Terezie, bylo vydáno několik reskript, které zakazovaly pověřivé modlitby a knížky. Josef II. pak nejdříve reskriptem z roku 1772 zakázal procesí mimo dědičné země do zemí cizích. V roce 1783 vydal dekret, kterým rušil tzv. třetí řády a bratrstva. Jiný dekret se týkal procesí, v nichž se již nesmí nosit milostné sochy a korouhve. Také se zmenšoval počet svátků zasvěcených Panně Marii. V roce 1784 vyšel další patent zakazující inscenovat Boží hroby.¹⁸ V průběhu 19. století došlo opět k oživení mariánského kultu, ale byl to už jen odlesk jeho původní slávy a nikdy nedosáhl takového věhlasu jako v době baroka.

---

¹⁸ ROYT. Jan. Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 355 – 356.

4 PLASY

Počátky Plas jsou spojeny se založením cisterciáckého kláštera. Cisterciácký řád založil sv. Robert, opat kláštera v Molesme, a asi 20 kněží v roce 1098. První klášter se nacházel v Citeaux, podle místa také řád získal svůj název, jednalo se o skromný dřevěný klášter v odlehle a zalesněné krajině. Cisterciáci přijali reguli sv. Benedikta.¹⁹ Řád rozvíjel velmi úspěšně misijní činnost. Do Čech přicházeli cisterciáčtí kněží z Německa, především z klášterů Waldsassen, Landheim a Ebrach. Tyto kláštery se nacházely nedaleko od českých hranic a pravděpodobně tato blízkost byla důvodem, proč byli kněží z těchto domů povoláni k rozšíření cisterckých idejí na českém území. První cisterciácký klášter byl založen v roce 1142 v Sedlci u Kutné Hory.²⁰

V roce 1144 povolal král Vladislav II. z kláštera v Landheimu 9 řeholníků cisterciáckého řádu, kterým daroval malý dvůr Plasy a tomu vsi Kaznějov, Vražné, Sechutice a Nebřežiny.²¹ Úkolem mnichů nebyla kultivace zalesněné a močálovité krajiny kolem řeky Střely, toto zdůvodnění se objevilo až později, ale jejich hlavní motivací pro usazení v odloučené krajině bylo nalezení odloučenosti. Avšak odloučenost to byla relativní, cisterciáci se snažili žít životem, co nejméně rušen okolním světem, ale na druhou stranu se nechtěli stranit úplně, proto budovali síť silnic, které spojovali jejich působiště.²²

Na počátku svého působení v Čechách cisterciáci rušili vesnice a místo nich zakládali grangie, které byly zcela novým prvkem v české krajině. Grangie byly výstavné a rozlehlé hospodářské dvory, většina staveb byla zděná, jejich součástí byly také kaple. Zpočátku zde pracovali sami mniši, ale postupně manuální práci opouštěli a fungovali jako správci. Systém grangií ale cisterciáci opustili již v průběhu 14. století.²³

Majetek se postupně rozšiřoval, řád získával darem od šlechty nebo koupil další vesnice a dvory. Ke klášteru byly v brzké době připojeny Koryta, Babina, Býkov, Vlčkov,

---

¹⁹ MICKLETHWAITE, J. T.; HOPE, William St. John. The Cistercian order, 1900 [online]. Internet Archive [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <https://archive.org/details/cistercianorder00mickuoft>.

²⁰ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 - 1420., s. 127.

²¹ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 13.

²² KRUGER, Kristina. Řády a kláštery: 2 000 let křesťanského umění a kultury, s. 168.

²³ ROŽMBERSKÝ, Petr. Dvory plaských cisterciáků, s. 6.

Kralovice, Lomany, Hluboká, Mladotice atd.²⁴ Význam kláštera postupně rostl v kulturní i politické oblasti. Ovšem období rozkvětu kláštera zastavily husitské války. Roku 1421 byl klášter vypálen a tehdejší opat Gottfried²⁵ musel i s ostatními řeholníky uprchnout do Manětína, kde jim byl poskytnut azyl. Majetek kláštera byl sekularizován. Vlastníkem se stal císař Zikmund, který ho dal do zástavy české šlechtě, která s ním mohla hospodařit. Majetek získali páni z Kolovrat, Švamberka, Rabštejna a Gutštejna.²⁶

Opat Gottfried zemřel v Manětíně roku 1423. Jeho následovníci se snažili klášterní majetek získat zpět. Nejdříve byly vráceny některé lesy a rybníky, poté byly navraceny i dvory Šebíkov, Býkov a Kamenice. V roce 1434 byl novým opatem zvolen Tylman²⁷, který nechal opravit zříceniny kláštera, aby byly vhodné k obývání. Po nutných opravách se tak cisterciáci opět vrátili do Plas.²⁸

Stav v plaském klášteře ale nebyl příznivý. Řeholníci stále živořili a řád nedokázal dobře hospodařit. Znovu nabitý majetek byl zastavován, ale přesto dluhy rostly. Klášter byl zatěžován vysokými daněmi, které nebyl schopný splácet. V tíživé situaci v roce 1533 se opat Bohuslav²⁹ rozhodl těžít stříbro, ale jeho snaha dopadla neúspěšně, protože žádné stříbro nenalezl.³⁰ Za vlády opata Bohuslava byl zastaven skoro celý klášterní majetek. Když opat v roce 1554 zemřel, zbylo v majetku kláštera pouze 5 vesnic Bílov, Lednice, Mladotice, Nebřeziny a Žebnice. K majetku ještě náleželo několik opuštěných dvorů a vesnic, jednalo se o Kopidlo, Újezd, Ozřany a Olšany.³¹

Během třicetileté války byl klášter zpusťšen a vypálen nizozemským vojskem. Po bitvě na Bílé hoře využil svých známostí opat Vassmatius³², který se zasadil o obnovu kláštera.³³ Opat se obrátil i na císaře Ferdinanda II.³⁴, který 14. 5. 1623 rozhodl o navrácení celého Kaceřovska ke klášteru. Klášter také získal zámek Kaceřov, město

---

²⁴ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 14.

²⁵ Gottfried, někdy jmenován jako Bohuslav, byl plaský opat v letech 1399 – 1423.

²⁶ KOČANDRLE, Josef. Klášter Plasy státní památkový objekt. Nečíslováno.

²⁷ Tylman, někdy psáno Tilman, byl opat v plaském klášteře v letech 1434 – 1448.

²⁸ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 22.

²⁹ Bohuslav byl plaským opatem v letech 1530 - 1554

³⁰ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 25.

³¹ Tamtéž, s. 27.

³² Vassmatius, někdy psán jako Vašmucius, sloužil jako plaský opat v letech 1615 – 1639.

³³ KOČANDRLE, Josef. Klášter Plasy státní památkový objekt. Nečíslováno.

³⁴ Ferdinand II. Štýrský (1578 – 1637) byl českým králem v letech 1617 - 1637

Kralovice, vsi Planá, Kostelec, Hromnice, Býkov, Lomany, Babinu, Potvorov atd., a hospodářské dvory Třemošnice, Sechutice a Lomany.³⁵

Klášteřu byla navrácena značná část jeho dřívějšího majetku, ale situace v klášteře se příliš nelepšila. Pořád probíhala třicetiletá válka, během níž byl klášter několikrát vyloupen. V klášteře žila jen malá komunita mnichů, kteří ale museli vždy uprchnout před rabujícími vojskem. Situace se začala lepšit až v 2. polovině 17. století. V letech 1661 – 1666 došlo k opravě poničeného kláštera za vlády opata Kryštofa Tenglera³⁶. Bohatství kláštera opět rostlo. Za opata Ondřeje Trojera³⁷ došlo k mnoha stavebním úpravám. Byly opraveny sklepy v konventu, postavila se sýpka, byly zahájeny práce na prelaturě a byly opraveny další hospodářské budovy. Klášteřu se hospodářsky dařilo, svědčí o tom fakt, že byly založeny i 2 nové vsi, Trojany a Ondřejov.³⁸

Příznivá finanční situace vládla i za jeho následníka, opata Eugena Tyttla³⁹. Klášter stále prospíval, svědčí o tom i počet mnichů, kteří žili v konventu, bylo jich 47. Byly založeny nové hospodářské dvory Hubenov, Býkov a Kalec.⁴⁰ Jejich založením cisterciáci chtěli navázat na tradici středověkých grangií. Jejich postup byl stejný jako před staletími. Nejdříve zrušili stávající vesnice a pozemky připojili k nově vystaveným dvorům. Ústřední stavbou dvorů byly patrové budovy tzv. zámečky. Ve středověku zámečky plnily především obrannou funkci, v baroku se to změnilo, plnily funkci obytnou a reprezentativní. Zámečky sloužily jako obydlí pro správce dvora, rovněž byl určeny pro řeholníky, kteří na dvoře občas pobývali.⁴¹

Za jeho vlády opata Tyttla pokračovala i rozsáhlá stavební činnost v areálu kláštera. Opat se setkal s architektem Janem Blažejem Santinim a pověřil ho, aby vypracoval návrh na obnovu plaského kláštera. Santini se soustředil na budovu konventu a kostela. Architektonické plány vypracoval kolem roku 1707. V rámci přestavby celého areálu musel být starý konvent zbořen, byl nahrazen dvoupatrovou budovou se čtyřkřídlou dispozicí. K položení základního kamene konventu došlo 20. 7. 1711. Stavba

---

³⁵ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 35.

³⁶ Kryštof Tengler byl plaským opatem v letech 1651 – 1666.

³⁷ Ondřej Trojer působil jako plaský opat v letech 1681 – 1699.

³⁸ KOČANDRLE, Josef. Klášter Plasy státní památkový objekt. Nečíslováno.

³⁹ Eugen Tyttl byl opatem v plaském klášteře v letech 1699 – 1738.

⁴⁰ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 37.

⁴¹ ROŽMBERSKÝ, Petr. Dvory plaských cisterciáků, s. 36 – 37.

byla dokončena v červenci 1736 a stala se chloubou kláštera. Na oslavu dokončení stavby se konala slavnost, které se účastnili věřící ze všech okolních vesnic. Slavnost se odehrála 13. 11. 1736 na svátek všech cisterciáků a k výročí 25 let od položení základního kamene.⁴² Dle Santiniho návrhu měl být konvent spojen s kostelem. Architektonické plány na jeho stavbu Santini vytvořil, ale ke stavbě kostela nakonec nedošlo. Kostel měl být postaven, dokonce byly zahájeny stavební práce. Opat Eugen Tyttl měl v úmyslu položit základní kámen, ale zabránila mu v tom smrt. Proč jeho následovníci stavbu nerealizovali, není zcela jasné. Pravděpodobně nebyl postaven kvůli nedostatku peněz, jelikož klášter musel financovat několik staveb najednou. Nerealizovaný kostel měl být dle nákrešů jednou z největších sakrálních staveb v Čechách, kdyby došlo k realizaci, tak by dokonce pohltil i část starého kostela Nanebevzetí Panny Marie.⁴³

V 18. století zažíval plaský klášter dobu své největší slávy. Klášter realizoval mnoho staveb, přestavba samotného klášterního areálu, stavba v Mariánské Týnici a bylo obnoveno několik hospodářských dvorů. Rozmach kláštera byl ukončen 9. 11. 1785, kdy byl císařským nařízením zrušen. Celé panství bylo předáno náboženskému fondu, odhadnutá cena panství byla 1 400 282 zlatých.⁴⁴ Poslední plaský opat Celestýn Werner se snažil, aby byl klášter obnoven, jenže jeho snaha byla marná. Hospodaření bývalého klášterního panství se rapidně zhoršilo, klášterní stavby se neudržovaly a některé byly dokonce zničeny.

V roce 1825 byla vypsána dražba na prodej celého panství. Koupil ho kancléř Metternich⁴⁵ za 1 100 050 zlatých. K plaskému panství náležely ještě dvory Bělá, Kaceřov, Krašov a budovy bývalého proboštví Mariánská Týnice.⁴⁶ Kancléř Metternich se rozhodl zřídit rodinnou hrobku v kryptě kostela sv. Václava. Kostel byl již v roce 1827 přestavěn architektem Janem Krannerem a v následujícím roce došlo ke slavnostnímu vysvěcení hrobky.⁴⁷ Kromě kostela sv. Václava byla přestavěna i prelatura, která se změnila v zámek. Dne 27. 8. 1894 zachvátil konvent požár, který zničil celou budovu.

---

⁴² BUKAČOVÁ, Irena. Architektura Jana Blažeje Santiniho – Aichla na severním Plzeňsku. Str. 175 – 176.

⁴³ Tamtéž. Str. 168.

⁴⁴ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 38.

⁴⁵ Klemens Wenzel Nepomuk Lothar kníže z Metternich – Winneburgu byl rakouský šlechtic, politik, a diplomat. V roce 1809 se stal rakouským ministrem zahraničí, roku 1813 byl povýšen do dědičné- ho knížecího stavu a roku 1821 se stal rakouským státním kancléřem.

⁴⁶ KAHUDA, Jan, Kancléř Metternich a Plasy: ve světle soudobých dokumentů, s. 28.

⁴⁷ Tamtéž, s. 41.

Dlouho se ho nedařilo uhasit, trvalo 2 týdny, než požár zcela uhasl. Škoda byla stanovena na 150 000 zlatých. Opravy trvaly necelý rok, již v červnu 1895 se obyvatelé konventu mohli vrátit do opravených bytů.⁴⁸ Během I. světové války bylo z Plas odvezeno 5 zvonů, které byly roztaveny na válečné střelivo. Z věže na dvoře byly sejmuty 2 zvonky, z věže sv. Václava 2 z kostela Nanebevzetí Panny Marie 1. Celkem zvonky vážily 1 013 kg.⁴⁹

Metternichové vlastnili plaský klášter do konce II. světové války. Po ní byl jejich majetek zestátněn. Budovy i pozemky byly přiděleny různým institucím. Mobiliiář byl rozprodán, rozvezen i rozkraden. Konvent, prelatura a sýpka patřila státním orgánům. Z některých prostor byly vytvořeny kanceláře Okresního národního výboru Kralovice, pak ONV Plasy. V budově konventu sídlil okresní archiv, hudební škola, kuchyně pro podnik Jednota, pak zde bylo muzeum. Budova byla různě přestavována, dle potřeby byly některé místnosti rozděleny příčkami, jinde se příčky bouraly. Do prelatury byla přestěhována knihovna, byl zde i internát a v roce 1963 zbudován kryt civilní obrany. V 70. letech začala rekonstrukce konventu. Avšak potřebná rekonstrukce začala až roku 1993, která s přestávkami probíhá až dodnes.⁵⁰

4.1 Kostel Nanebevzetí Panny Marie a Královská kaple

V cisterciáckém řádu byla tradice zasvěcovat kostely Panně Marii a nejinak tomu bylo i v Plasích. Zdejší konventní kostel byl původně románskou bazilikou, ze které se během let stal kostel Nanebevzetí Panny Marie. Základní kámen položil opat Ivo v roce 1154. Celá stavba trvala půl století a byla prováděna zároveň se stavbou ostatních klášterních budov. Již v 70. letech 12. století byla hotova většina kostela, ale nakonec dokončení trvalo další desetiletí. Bazilika byla vysvěcena 6. 2. 1204 olomouckým biskupem Robertem, který byl cisterciákem původem z Nepomuku.⁵¹

Vzorem pro stavbu byla pravděpodobně velká cisterciácká bazilika v Burgundsku a také její repliky v německých kláštorech Ebrachu a Langheimu.⁵² Kostel Panny Marie měl dispozici trojlodní baziliky, která měla v průčelí dvě věže a při nich dvě kaple

---

⁴⁸ HUBKA, Petr; SOUTNAR, Oldřich. Osm a půl století v plaské kotlině. Díl II., s. 91 - 93.

⁴⁹ HUBKA, Petr; SOUTNAR, Oldřich. Osm a půl století v plaské kotlině. Díl I., s. 109.

⁵⁰ Klášter Plasy, 2016. [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.klaster-plasy.cz/Dejiny>.

⁵¹ KOLEKTIV. Klášter Plasy: Příspěvek ke konferenci 2005, s. 19.

⁵² Tamtéž, s. 2.

zasvěcené sv. Kateřině a sv. Barboře.⁵³ V románské době měla střední loď strop a pouze na bočních lodích se nacházela klenba. Bazilika byla dlouhá 58 metrů, široká 16 metrů a síla zdí byla 1,3 metru.⁵⁴

Kolem roku 1260 byla postavena gotická tzv. Královská kaple, s níž je spojena řada otázek.⁵⁵ Jednalo se o dvoupodlažní stavbu, proč byla zvolena tato dispozice, zůstává i dnes předmětem řady spekulací. Podle některých úvah byla postavena dle vzoru slavné pařížské svatyně Sainte Chapelle⁵⁶. Dvoupodlažní kaple se nacházela i v dalším cisterciáckém klášteře Zlatá Koruna⁵⁷. Další nejasnost se týká toho, k čemu přesně jednotlivá patra sloužila. Někteří se domnívají, že tato architektonická stavba byla zvolena z praktického důvodu, horní kaple byla využívána pro liturgické účely panovníka a přízemní svatyně sloužilo jako kaple hřbitovní. Jiný výklad tvrdí, že horní kaple byla pro krále a dolní pro jeho družinu. Anebo dolní kaple byla určena pro krále a horní pro nemocné a staré mnichy.⁵⁸

Během husitských válek byl kostel poničen. Avšak východní část kostela, presbytář, boční kaple, transept⁵⁹ a pravděpodobně i kaple sv. Kateřiny a sv. Barbory, byly udržovány a stále sloužily k liturgickým účelům.⁶⁰ Zachována byla i královská kaple s kaplí sv. Magdaleny a sv. Václava. Zachránilo ji to, že byla postavena z tesaných kvádrů a jednalo se o prostor s téměř holými zdmi.⁶¹

Klášterní kostel nebylo dlouho možné zrekonstruovat. Cisterciáckému řádu se nedařilo a na rekonstrukci kostela nebylo dostatek peněz. K potřebné rekonstrukci došlo až v letech 1661 – 1666 za opata Tenglera.⁶² Klášteru se opět začalo dařit, a tak opat

---

⁵³ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 40.

⁵⁴ LEHNER, Ferdinand Josef. Dějiny umění národa českého, s. 391.

⁵⁵ KOČANDRLE, Josef. Klášter Plasy státní památkový objekt. Nečíslováno.

⁵⁶ Jedná se o gotickou kapli postavenou v letech 1243-1248 na přání francouzského krále Ludvíka IX. Její součástí byla dvoupatrová kaple.

⁵⁷ Klášter Zlatá Koruna se nachází asi 8 km od Českého Krumlova v obci Zlatá Koruna. Byl založen roku 1263 českým králem Přemyslem Otakarem II. Zlatá Koruna byla druhou zeměpanskou fundací cisterciáckého kláštera, po Plasích. Nejstarší dochovanou stavbou je pravděpodobně dvoupodlažní Kaple Andělů strážných (1270).

⁵⁸ KODERA, Pavel. Klášter Plasy: Královská kaple, s. 2.

⁵⁹ Transept je příčná chrámová loď, která slouží k oddělení presbytáře od hlavní chrámové lodi. Bazilika s transeptem získává půdorys ve tvaru písmene T.

⁶⁰ KOLEKTIV. Klášter Plasy: Příspěvek ke konferenci 2005, s. 19.

⁶¹ KODERA, Pavel. Klášter Plasy: Královská kaple, s. 3.

⁶² KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 40.

Trojer mohl pro kostel pořídit důstojný inventář. Kostel dostal nový oltář se sochami sv. Bernarda a sv. Roberta. Mobiliář kostela byl v roce 1671 doplněn o obraz Nanebevzetí Panny Marie od Karla Škréty⁶³. Na výzdobě kostela se podílel i Petr Brandl, který zhotovil obraz sv. Bernarda. V roce 1688 byly do kostela instalovány varhany od Abrahama Starcka⁶⁴, které dodnes patří k největším varhanám u nás.⁶⁵

Během barokní rekonstrukce kláštera mezi lety 1683 – 1686 došlo i na Královskou kapli. Dle návrhu architekta J. B. Matheye byla kaple sevřena mezi dvě křídla sýpky a byla nadstavěna hodinovou věží. V té době již kaple nesloužila k liturgickým účelům. V roce 1733 byla horní kaple obnovena a vysvěcena.⁶⁶ Dle Santiniho architektonického plánu měl být kostel Nanebevzetí Panny Marie nahrazen trojkupolovým kostelem, který by se s konventem stal dominantou plaského údolí. Nový kostel měl dosahovat délky 100 metrů. Stavby měly být osově provázány i přímo propojeny kaplí sv. Benedikta a schodištěm.⁶⁷ Ke stavbě nového kostela nakonec nedošlo a původní kostel Nanebevzetí Panny Marie byl zachován.

Po zrušení kláštera v roce 1785 se z klášterního kostela stal kostel farní, který funguje dodnes. Kostel Nanebevzetí Panny Marie je součástí vikariátu Plzeň – sever, který spadá do plzeňské diecéze. V současné době je farnost Plasy ve správě Misionářů oblatů Panny Marie Neposkvrněné⁶⁸, kteří v kostele slouží bohoslužby. Plaský kostel se také zapojuje do akce Noc kostelů a v srpnu se pořádá tradiční pout' na svátek Nanebevzetí Panny Marie.⁶⁹

---

⁶³ Karel Škréta celým jménem Karel Škréta Šotnovský ze Závořic (1610 – 1674) je považován za nejvýznamnějšího českého barokního malíře 17. století. V Praze maloval oltářní obrazy (např. pro Týnský chrám nebo kostel sv. Prokopa). Významný je jeho pašijový cyklus v pražském chrámu sv. Mikuláše. Vynikal také jako portrétista, kreslíř a autor předloh ke grafickým listům.

⁶⁴ Abraham Starck (1659 – 1709) byl loketský varhanář, který vyrobil varhany nejen pro plaský kostel, ale také pro kostel ve Zlaté koruně.

⁶⁵ Církevní turistika, [online], © 2014 Web4CE, [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <https://www.cirkevnuturistika.cz/poutni-misto-634>.

⁶⁶ KODERA, Pavel. Klášter Plasy: Královská kaple, s. 3.

⁶⁷ BUKAČOVÁ, Irena. Architektura Jana Blažeje Santiniho – Aichla na severním Plzeňsku. Str. 168.

⁶⁸ Jedná se o katolický misijní řád založený v roce 1816 Evženem de Mazenod. Do českých zemí přišel řád v roce 1911. Primárním úkolem řádu je misijní činnost i za nejtěžších podmínek. Vzorem života víry a apoštolátu je Panna Marie. Od r. 2005 působí v plzeňské diecézi, jejich středisky jsou Plasy a Manětín.

⁶⁹ Římskokatolická farnost Manětín, Plasy, [online], Copyright © 2012, [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.farnostplasy.cz/>

4.2 Stará plaská cesta

Nejdůležitějšími centry severního Plzeňska byly Plasy a Kralovice. Plasy získaly Kralovice darem již roku 1183. Města byla propojena mnoha vazbami, patronát nad farním kralovickým kostelem vykonával plaský klášter, Kralovice získaly od Plas i privilegia, mohly vybírat mýto a měly právo soudit i těžké zločiny. Města tak samozřejmě spojovala cesta, po které putovaly do města nařízení z kláštera a opačným směrem jezdily povozy s obilím, se zvířaty atd.⁷⁰

Klášter budoval síť cest, které ho spojovaly s městy a hospodářskými dvory. Ovšem klasické silnice nebyly jedinými, které klášter stavěl. Klášter byl především duchovním centrem regionu. V době baroka, kdy došlo k rozmachu Mariánské Týnice jako slavného poutního místa, bylo nutné spojit tyto 2 duchovní centra důstojnou cestou, po které budou putovat poutníci. Byla koncipována jako široká a přímá komunikace. Na důležitých místech a křižovatkách měly stát sochy a mělo ji lemovat stromořadí.⁷¹

Od klášterního areálu vedla cesta severozápadním směrem, nejdříve bylo nutné překonat prudké stoupání, které se postupně zmírňovalo a směřovalo k místu, které se dnes označuje *Na Sokolce*. Byla to důležitá zastávka na staré cestě, kterou doplňovala socha sv. Bernarda. Socha zdobila místo od roku 1700. V roce 1893 byla přemístěna do Plas.⁷² Pak cesta směřovala k hospodářskému dvoru Sechutice. Poutníky cesta vedla kolem hájovny Rouda, která již dnes neexistuje. Hájovna měla ve štítu kotvu, znak plaského opata Fortunáta Hartmana, a blízko ní stála socha sv. Judy Tadeáše.⁷³ Na rozcestí u sv. Jana Nepomuckého nad Hadačkou dosáhla cesta nejvyššího bodu. Zde se nacházela poslední plastika, socha sv. Jana Nepomuckého. Socha byla zhotovena v roce 1759 a obklopovalo ji 5 lip, které symbolizovaly jeho korunu s hvězdami. Zde se nacházelo důležité rozcestí, bylo možné pokračovat různými cestami, přímo ke dvoru Sechutice a Mariánské Týnici, anebo k Hadačce. Do Sechutic to bylo pouze 0,5 kilometru a pak 1 kilometr k Mariánské Týnici. Cestu od Sechutic k Mariánské Týnici lemovaly pravděpodobně ovocné stromy, které na místě rostly ještě v 70. letech 20. století. Cesta

---

⁷⁰ Stará plaská cesta. Nečíslováno.

⁷¹ Tamtéž. Nečíslováno.

⁷² Tamtéž. Nečíslováno.

⁷³ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice, s. 23.

končila u hlavního vchodu do probošství.⁷⁴ Cesta byla z velké části lemována lipovými alejemi. Staré mapy dokládají, že se na ni rovněž napojovala hustá síť stezek a pěšin.⁷⁵

Cesta nebyla nikdy úplně dokončena podle původního plánu, ale i tak sloužila svému účelu mnoho let. Po zrušení kláštera a zániku probošství ztratila ale svůj smysl. Cestu nikdo neudržoval a postupně docházelo k jejímu ničení. Některé úseky byly zcela zničeny sjednocením zemědělských pozemků do větších celků, jedná se o úsek mezi Mariánskou Týnicí a Sechuticemi, jiné části cesty byly změněny v důsledku výstavby státní silnice mezi Plasy a Kralovicemi.⁷⁶ Avšak některé úseky byly zachovány, cestu dnes doplňují dřevěné kříže a původní sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Judy Tadeáše. V současné době existuje cyklistická trasa s názvem Stará cesta, která z převážné části koresponduje s původní trasou. Vzniklo i občanské sdružení s názvem Stará cesta, jehož cílem je obnova duchovní památky, zvýšit povědomí mezi lidmi o existenci cesty. Cesta je postupně obnovována, dnes je již více než polovina obnovena. Nyní se práce zaměřují především na část cesty vedoucí přes pole mezi Mariánskou Týnicí a Sechuticemi. Výsledkem dosavadní práce sdružení bylo vytvoření naučné cesty. Došlo k rekonstrukci drobných památek, cestu lemují nové aleje a lavičky.⁷⁷

---

⁷⁴ Stará plaská cesta. Nečíslováno.

⁷⁵ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 29.

⁷⁶ Stará plaská cesta. Nečíslováno.

⁷⁷ Monika Zettlová, 2015. Na severu Plzeňska chtějí obnovit starou plaskou cestu. In: Český rozhlas. [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plzen/zpravodajstvi/_zprava/na-severu-plzenska-chteji-obnovit-starou-plaskou-cestu--1465879.

5 MARIÁNSKÁ TÝNICE

Osada Mariánský Týnec se nachází asi 2 km od města Kralovice. První písemné zmínky o existenci Týnce pocházejí z roku 1230. Toho roku zemřel dosavadní majitel Roman z Týnce a majetek získal plaský klášter. Již v dokumentu z roku 1250 se píše o Týnci s kostelem. Kostel byl zasvěcen Panně Marii, řeholníci začali osadě říkat Týnec Mariánský a tak tedy ves získala svůj nynější název.⁷⁸

O starém kostelíku neexistuje mnoho zpráv. Není ani zcela jasné, kým byla svatyně založena. Ohledně vzniku kostela existují 2 verze. Dle první kostelík založil jakýsi zbožný šlechtic ve 2. polovině 12. století a požádal o udělení odpustků papeže Urbana III. Ovšem není jasné, kdo byl onen zbožný šlechtic. Druhá verze říká, že středověkou svatyni založili cisterciáci z plaského kláštera až po roce 1230 a umístili do ní i mariánskou sošku, která byla spojena se zázračnými skutky.⁷⁹ Během husitských válek byla Mariánská Týnice na rozdíl od plaského kláštera ušetřena a nebyla poničena. Avšak již nepatřila plaskému klášteru, ale byla zastavena světské šlechtě, pánům z Kolovrat. Nadále ale patronátní právo náleželo plaskému klášteru. Kolem roku 1480 byl kostelík opraven, práce inicioval opat Adam. Do opravené svatyně bylo umístěno také nové sousoší Zvěstování Panny Marie s milostnou sochou Panny Marie, která se dochovala dodnes.⁸⁰ Již z 2. poloviny 15. století existují zprávy o velikých poutích, které se konaly z Plas do Mariánské Týnice o mariánských svátcích, jejich cílem byl kostelík s novým obrazem Zvěstování.⁸¹ V 17. století plaský klášter Mariánskou Týnici odkoupil a opět ji připojil ke svému majetku. Tehdy zde stálo několik mariánských kaplí, kostelíků a svatyní.⁸² Na jejich místě byl postaven barokní chrám Panny Marie s proboštstvím.

Po skončení třicetileté války došlo k rozmachu plaského kláštera, tak i Mariánské Týnice, která byla označována za místo, na kterém silně působí zázračná moc mariánského kultu a odehrálo se zde mnoho zázračných událostí. Tak se postupně z Mariánské Týnice stávalo slavné poutní místo. Na konci 17. století bylo vysázeno

---

⁷⁸ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 214.

⁷⁹ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 34.

⁸⁰ KRČMÁŘ, Luděk. Putování je in: poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze, s. 37.

⁸¹ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 35.

⁸² BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: poutní kostel Zvěstování Panny Marie a cisterciácké proboštství, s. 1.

stromořadí z Kralovic do Mariánské Týnice. Šířka lipové aleje byla veliká, vedle sebe mohlo jet až 6 vozů. Bylo to zvoleno z toho důvodu, že se předpokládala velkolepá procesí. A lípa byla vybrána, jelikož byla symbolem plaského kláštera a mariánského kultu.⁸³ Lipovou alej doplňoval cyklus sedmi kapliček. Vyrobil je Jan Rákos z Kralovic. Kapličky představovaly Sedm radostí Panny Marie, jednalo se o Zvěstování, Navštívení, Narození Krista, Klanění tří králů, Setkání se Simonem, Nalezení Krista v chrámu a Korunování Panny Marie.⁸⁴ Lipová alej i stavba kapliček vznikla z podnětu opata Trojera, který se zasadil o jejich vznik.

Rozmach Mariánské Týnice začal s nástupem Ondřeje Trojera⁸⁵ jako plaského opata. Sám opat často navštěvoval zdejší kostelík a chtěl se zasadit o rozšíření mariánské úcty. Jeho zbožnost se stala příkladem pro lid a tak lidé mnohem více směřovali do kostelíka. Proto opat nechal ke kostelíku připojit nové ambity, kam byly umístěny nové oltářníky s českými patrony. K průčelí byla přistavena zvonice se třemi novými zvony.⁸⁶ Jelikož si byl opat Trojer vědom, že v Mariánské Týnici by měli být stálí duchovní, rozhodl se, že kostel povýší na samostatné proboštství, do kterého bude opatem jmenován probošt a 4 kaplani.⁸⁷ Již na počátku 18. století se z Mariánské Týnice stalo slavné poutní místo, kam přicházeli nejen poutníci z Čech, ale i z ciziny. Bohužel věhlasu poutního místa neodpovídal jeho vzhled. Byl to areál plný starých staveb mnohokrát přestavovaných a také několika rozestavěných, proboštství a nový kostel.

O úpravě celého areálu se začalo uvažovat již za plaského opata Trojera, avšak jeho záměry nebyly uskutečněné. Změna nastává za jeho následovníka opata Evžena Tyttla⁸⁸. Právě on započal misi, která vedla až k založení nového chrámu. Nejdříve bylo nutné vykoupit několik pozemků kolem areálu. Připojila se část pole naproti proboštství, vykoupila se chmelnice u Týneckého rybníka. Poté se muselo vybrat správné místo pro novou svatyni, opat Tyttl rozhodl, že bude stát 50 kroků na západ od starého kostela. Vše směřovalo k jedinému, k položení základního kamene nového chrámu, nakonec k tomu

⁸³ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 37 – 38.

⁸⁴ BUKAČOVÁ, Irena, FÁK, Jiří. Paměť krajiny II: soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, s. 92.

⁸⁵ Ondřej Trojer (1618 – 1699) byl v letech 1681 – 1699 opatem cisterciáckého kláštera v Plasích.

⁸⁶ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 38.

⁸⁷ APPEL, Karel. Dějiny poutního chrámu a proboštství Panny Marie v Tejnici u Kralovic, s. 14.

⁸⁸ Evžen Jan Jindřich Tyttl (1666 – 1738) působil v letech 1699 – 1738 jako opat cisterciáckého kláštera v Plasích. Zasloužil se o přestavbu plaského kláštera, nechal postavit nový konvent. Také nechal postavit kapli v Mladoticích a započal se stavbou nového poutního areálu v Mariánské Týnici.

došlo 2. 7. 1711 na svátek Navštívení Panny Marie.⁸⁹ Započala tak stavba, která představovala typické vrcholné baroka. Projekt stavby vypracoval známý barokní architekt Jan Blažej Santini – Aichel⁹⁰. S opatem Tyttlem byl v kontaktu od roku 1707. V době položení základního kamene byly již architektonické plány celého areálu hotové.

Samotná výstavba areálu trvala velmi dlouho. V roce 1723 byly dokončeny základy pro nový kostel a část ambitů. Opat Tyttl hotový areál nikdy neviděl. Když v roce 1738 zemřel, byly hotovy jen obvodové zdi.⁹¹ Jeho následovník Celestýn Stoye dokončil ambit, do kterého nechal postavit 2 oltáře. Po něm se stal plaským opatem Silvestr Hetzer, který dokončil stavbu klenby kostela. Oba opati, Stoye⁹² i Hetzer⁹³, ale stáli v čele plaského kláštera velmi krátce. Interiér kostela začal vybavovat až další opat Fortunatus Hartman⁹⁴, který také dokončil stavbu probošství v roce 1764. Stavba byla ovšem dokončena až za dalšího opata Celestina Wernera⁹⁵, který byl rovněž i posledním plaským opatem. K vysvěcení chrámu došlo v roce 1777. Za veliké slávy byla ze starého kostela přenesena socha Panny Marie Týnické a od toho okamžiku se již bohoslužby konaly v novém chrámu.⁹⁶ Ovšem sláva nového areálu vyprchala velmi brzy. V roce 1785 byl zrušen plaský klášter a s ním zaniklo i probošství v Mariánské Týnici. Následovalo dlouhé období, kdy poutní místo chátralo. Střídali se majitelé a areál více a více pustl, až byl v naprosto havarijním stavu a hrozilo jeho zřícení.

---

⁸⁹ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 45.

⁹⁰ Jan Blažej Santini-Aichel (1677 – 1723) byl významný český barokní architekt italského původu, který se proslavil svým jedinečným stylem. Práce Jana Blažeje Santiniho - Aichela jsou neustále středem zvětšujícího se zájmu. Upoutávají pozoruhodným charakterem vnějších tvarů i zvláštností využití vnitřních prostorů pro světelné vyjádření a akustiku. Prezentuje i mnohá odvážná technická řešení. Jeho originální propracované architektonické návrhy představují velké klášterní komplexy, chrámy, kostely, kaple, velké i malé palácové stavby. Mezi jeho významné práce patří např. Křtiny poutní Chrám Jména Panny Marie, Mariánská Týnice, Panenské Břežany, kaple sv. Anny, Plasy, projekt klášterního kostela, konventu a celého areálu kláštera, Sedlec u Kutné Hory, klášterní Kostel Nanebevzetí Panny Marie a svatého Jana Křtitele, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře atd.

⁹¹ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 46.

⁹² Jako plaský opat působil v letech 1738 – 1748.

⁹³ Byl plaským opatem v letech 1748 – 1755. Během svého působení nechal postavit barokní kapli sv. Jana Křtitele v Hodyni a obnovil hospodářský dvůr Lednice.

⁹⁴ Jako cisterciácký opat sloužil v letech 1755 – 1779. Byl také zvolen generálním vikářem řádu v Čechách a na Moravě v roce 1764.

⁹⁵ Poslední plaský opat v letech 1779 – 1785. Snažil se o obnovu kláštera, ale jeho snahy se nepodařily.

⁹⁶ APPEL, Karel. Dějiny poutního chrámu a probošství Panny Marie v Tejnici u Kralovic, s. 16 – 17.

V roce 1919 vznikl dobrovolný spolek *Jednota pro záchranu Mariánské Týnice*⁹⁷. Nedlouho na to, 17. 1. 1920, došlo ke zřícení kupole a kleneb kostela. Začala pomalá obnova areálu, zasadil se o to především architekt Hanuš Zápal, který byl i jeden ze zakladatelů Jednoty pro záchranu Mariánské Týnice. Když došlo ke zřícení kupole, byly záchranné práce zaměřeny na zastřešení kostela, aby nedocházelo k jeho dalšímu ničení.⁹⁸ Řešil se i účel celého areálu, spolek navrhl zřídit v objektu Mariánské Týnice hospodářskou školu, která by sídlila v proboštství, v ambitu by se zřídila muzejní expozice hospodářských strojů a v kostele by byla knihovna a přednáškový sál.⁹⁹ Ke zřízení školy nedošlo, jelikož se k záměru stavělo negativně panství i město Kralovice. Pozornost ale především směřovala na stavební práce a rekonstrukci.

První fáze obnovy byla zaměřena na ambit, jehož obnova trvala až do 30. let. Mezníkem byl rok 1936, kdy došlo k dokončení stavebních prací na ambitu.¹⁰⁰ Tím také vrcholila práce Jednoty, která se starala o propagaci poutního místa. Byly vydány mnohé krátké publikace, pohlednice a několik článků v tisku. Dne 12. 9. 1937 dokončila Jednota první etapu opravných prací a představila svou dosavadní činnost veřejnosti. Konalo se slavnostní otevření a posvěcení, Mariánská Týnice zažila svou 1. pouť v novodobé historii. Mši sloužil Otakar Švec, kanovník u sv. Víta, po mši následovala kázání pro české i německé poutníky a pak prohlídka města s výkladem.¹⁰¹ Po úspěchu, který pouť sklídila, bylo rozhodnuto, že se budou každoročně pořádat mariánské akce, která podpoří duchovní život v regionu.

V roce 1938 došlo k opravě proboštství. Teprve v roce 1940 došlo na opravu nejdůležitější stavby v areálu, kostela. Zároveň to byla oprava nejsložitější. K opravám mohlo dojít především díky příspěvku Ministerstva veřejných prací ve výši 750 000 K.¹⁰² Nejdříve došlo k zaklenutí presbytáře, další práce bohužel přerušila válka a zákaz veškerých staveb. Stavební práce pokračovaly až po válce, kdy byly zaklenuty zbývající kaple. Ovšem na přelomu 40. – 50. let se řešila otázka, k čemu bude celý areál sloužit.

---

⁹⁷ Jejím zakladatelem byl Hanuš Zápal a v čele organizace působil až do roku 1952. Jednota organizovala opravy areálu po celá desetiletí. Předchůdcem *Jednoty* byl *Spolek pro záchranu Mariánské Týnice*, který vznikl v roce 1919 v Plzni z iniciativy tamní Společnosti pro národopis a ochranu památek.

⁹⁸ DOMANICKÝ, Petr. Hanuš Zápal, s. 69.

⁹⁹ Tamtéž, s. 70.

¹⁰⁰ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 97.

¹⁰¹ DOMANICKÝ, Petr. Hanuš Zápal, s. 185.

¹⁰² BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 100.

Objevily se nápady z objektu vytvořit kasárny nebo sklad. Od roku 1945 se v Kralovicích stále více prosazuje myšlenka vytvořit zde muzeum. Jenže v samotném městě nebyly žádné volné prostory. Ovšem Josef Vorel¹⁰³ navrhl zbudovat muzeum v Mariánské Týnici a jeho nápad se skutečně zrealizoval. Dne 13. 9. 1952 bylo v areálu bývalého probošství otevřeno muzeum.¹⁰⁴ Nejdříve získalo statut muzea pro okres Plasy a od roku 1960 pro Plzeň – sever.¹⁰⁵ I nadále pokračovaly opravy, které trvaly až do 70. let, ovšem jednalo se především o úpravy, které byly provizorní. Cílem bylo, aby stavba byla zakonzervována a nedocházelo k závažnějším škodám.

K potřebné kompletní rekonstrukci došlo až v 90. letech. Prvním krokem bylo obstarání historických dokumentů, původních stavebních plánů, podle kterých bude areál opraven. Poté došlo k rekonstrukci střech a fasád probošství. Probošství bylo odvodněno, vyčištěna kanalizace a opravy se dočkaly i sklepy. Poté přišel na řadu ambit, kde bylo nutné zrestaurovat fresky, kterým hrozilo zničení. Nejsložitější byla rekonstrukce kostela, její oprava byla složitá i z finančního hlediska. Finance na opravu nakonec zajistila dotace z Programu záchrany architektonického dědictví ministerstva kultury. Kostel byl v havarijním stavu, prakticky z poloviny byl zřícen, provizorně byl zastřešen. Kostel i s kupolí byl opraven, práce skončily v roce 2000. Záchrana areálu tedy trvala od roku 1992 do roku 2000, účet činil 23 mil. Kč a hlavním projektantem byl inženýr Jindřich Rineš.¹⁰⁶ Ovšem některé práce pokračovaly i poté a skočily v roce 2005.

5.1 Kostel Zvěstování Panny Marie

Stavba kostela je dílem vrcholného baroka. Má půdorys rovnoramenného řeckého kříže¹⁰⁷. Jako pravděpodobná inspirace Santiniho při projektování koncepce kostela byl projekt pro pařížský theatinský kostel sv. Anny od italského architekta Guariniho¹⁰⁸.¹⁰⁹ Na západní straně navazuje ambitový dvůr, stejný byl projektován i na východě, ale

---

¹⁰³ Josef Vorel (1912 – 1995) byl ředitelem muzea v Mariánské Týnici v letech 1958 – 1975.

¹⁰⁴ SOUTNAR, Oldřich. 20 let Okresního muzea Plzeň – sever v Mariánské Týnici, s. 9.

¹⁰⁵ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 120.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 104 – 111.

¹⁰⁷ Řecký kříž, nebo také *zkrácený kříž*, je typ kříže, který má na rozdíl od latinského kříže, čtyři stejně dlouhá ramena. Tento tvar je často uplatňován při stavbách kostelů, především východních církví.

¹⁰⁸ Camillo-Guarino Guarini (1624 - 1683) byl známý představitel italské vrcholné barokní architektury. Guarini vytvářel stavby se složitými půdorysy, které modeloval velmi dynamickým způsobem. Známým dílem je kostel San Lorenzo v Turíně či kaple Sacra Sindone u Turínského chrámu.

¹⁰⁹ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: poutní kostel Zvěstování Panny Marie a cisterciácké probošství, s. 7.

k jeho výstavbě nakonec nedošlo. Na jihu je stavba spojena s budovou probošství. Dominantou celé stavby kostela je bezesporu jeho kupole. Ochoz kostela lemují kamenné balustrády a vázy, ty pak dodávají stavbě členitost. Stavba působí dojmem, že jeho členitost postupně graduje. Byla zvolena kompozice, která směřuje ke svému vrcholnému středu.

Věřící vstupovali do kostela hlavním vchodem po schodišti, který byl na severní straně. V interiéru poutníky upoutal nástěnný iluzivní oltář v jižní kapli, která kdysi plnila funkci presbytáře. Součástí nástěnného oltáře jsou i 4 postavy světců, kteří byli duchovními otci cisterciáckého řádu. Jedná se o sv. Bernarda, který drží atributy umučení Krista, kříž, kopí, hubku na holi. Vedle něj stojí další světec, který byl zrekonstruován až v roce 1936 při opravě oltáře. Původní malba zničena při chátrání kostela, bylo pouze patrné, že světec drží berli. Jedná se pravděpodobně o některého ze zakladatelů řádu, nejčastěji se hovoří o sv. Alberichovi. Na druhé straně stojí dvojice sv. Robert a sv. Štěpán. Dle barokní tradice mají světcí podobu plaských opatů, za jejichž působení byla Mariánská Týnice opravována. Jedná se tedy o Celestýna Stoye, Silvestra Hetzera a Fortunáta Hartmana. Nad nástěnným oltářem u okna oratoře se nachází erb opata Fortunáta Hartmana, za kterého byl areál dokončen. Jedná se o zlatou kotvu v modrém poli.¹¹⁰

Jižní kaple byla vyzdobena starozákonními výjevy, které odkazují na mariánskou symboliku. Vlevo od oltáře byl vyobrazen hořící trnitý keř. Keř, který hoří, ale neshoří, je chápán jako obraz Panny Marie, která se stává matkou, ale zůstává pannou. Na pravé straně je Eliáš vyprošující déšť. Ten byl chápán jako předobraz Krista, byl asketou a vzor poutníků. Také byl předobrazem seslání Ducha svatého a Neposkvrněného početí.¹¹¹

Dominantou celé stavby je vysoká kupole, která je osvětlena osmi okny. Její klenba je zdobena malbou s námětem mariánské kupole, kterou nesou andělci. V současné době se jedná samozřejmě o repliku malby. Ústřední postavou celé malby je Panna Marie. Mimo ní jsou zobrazeni 4 světcí – Marek, Matouš, Lukáš a Jan. Původní výmalba kupole trvala desítky let. Nejdříve byl tento úkol svěřen premonstrátskému malíři Františku

---

¹¹⁰ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: poutní kostel Zvěstování Panny Marie a cisterciácké probošství, s. 10.

¹¹¹ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice, s. 11.

Kristiánovi Ezechielovi Noseckému¹¹², kterého tím pověřil opat Silvester Hetzer. Na jeho práci později navázal za opata Hatrmana Josef Kramolín¹¹³, který byl pravděpodobně i autorem nástěnného oltáře.¹¹⁴

Výmalba kostela byla alespoň částečně zachovaná, ovšem z mobiliáře kostela se nedochovalo nic. Po zrušení v roce 1785 bylo veškeré vybavení rozvezeno, prodáno anebo zničeno. Většina mobiliáře byla převezena do kostela sv. Jakuba v Příbrami. Zamířil tam hlavní mramorový oltář, 2 dřevěné oltáře, které původně zdobily postranní kaple, jeden byl zasvěcený Janu Nepomuckému a druhý 14 pomocníkům. Bohatě zdobené varhany byly prodány do Žebráku, kde zdobí kostel sv. Vavřince. Do Žebráku byla s varhanami prodána i kazatelna. Kostelní lavice byly přemístěny do kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích. Do kralovického kostela byla přenesena i zázračná socha Panny Marie.¹¹⁵

5.2 Poutní tradice

Stejně jako ve většině vesnic byl duchovní život ovlivňován lidovými a církevními slavnostmi. Mezi ty nejdůležitější patřily následující: masopust, Velikonoce, máje, slavnost Těla a krve Páně, dožínky, advent a Vánoce. Všechny svátky měly svůj typický průběh a byly s nimi spojené určité zvyklosti. Velice důležitým svátkem byla pouť, která se datovala ke svátku světce, kterému byl zasvěcen kostel. V Mariánské Týnici to byla Panna Marie a slavná pouť se odehrávala na začátku září. Pouť patřila k nejvýznamnějším církevním svátkům v životě místního společenství. Na pouť se připravovala každá domácnost, hospodyňky musely dům pečlivě uklidit a na den poutě připravit slavnostní pohoštění. O pouti se konala slavnostní bohoslužba v kostele, procesí, ale pouť měla i světské prvky. Světským záležitostí bylo vyhrazeno odpoledne a večer. Lidé si mohli koupit nejrůznější zboží na menším trhu a večer zajít na taneční zábavu.¹¹⁶ Poutě se neúčastnili jen místní, ale na slavnost směřovali poutníci z okolních vesnic i věřící ze

---

¹¹² František Kristián Ezechiel Nosecký (1693 – 1753), řeholním jménem Siardus, byl člen premonstrátského řádu sídlící ve strahovském klášteře. Svými malířskými díly vyzdobil především strahovský klášter, Mariánská Týnice byla jedním z mála míst, kde působil mimo mateřský řád.

¹¹³ Josef Kramolín (1730 – 1802) byl malíř působící hlavně v západních Čechách, část svého života strávil v klášteře v Oseku.

¹¹⁴ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: poutní kostel Zvěstování Panny Marie a cisterciácké proboštství, s. 16.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 16.

¹¹⁶ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice, s. 30 – 31.

vzdálenějších míst. Od 19. století světský prvek poutě postupně zesiloval a nakonec i převažoval. Pout' téměř ztratila svůj duchovní rozměr, ten byl zachován pouze v datu poutě, které odpovídalo kalendářnímu svátku světce.¹¹⁷

5.3 Pout' k soše Zvěstování Panny Marie

Středověké poutě do Mariánské Týnice, které by byly pravidelné, doložené nejsou. Ovšem čas od času se v materiálech objevují zprávy o pouti směřované k týnecké svatyni, nejčastěji se jednalo o poutě z Kralovic a Plas. Mariánská Týnice proslula slavnými poutěmi k soše Panny Marie. Klášterní legenda praví, že soška vznikla již ve 12. století a stála v malé kapličce na staré zemské cestě. Ovšem stará mariánská soška byla nahrazena na počátku 16. století mariánským sousoším. Bohužel o autorovi se nedochovaly žádné zprávy. Proto je obecně označován jako Mistr Týneckého Zvěstování. V období baroka bylo sousoší doplněno o andělova křídla a také přibyla stříbrná lilie jako symbol mariánské úcty.¹¹⁸

V Mariánské Týnici se pravidelné poutě konaly od konce 15. století. Již z této doby pocházejí záznamy popisující slavné poutě, na které přicházeli poutníci a přinášeli dary. Ty největší poutě se pořádaly o svátcích zasvěcených Panně Marii. Obliba poutního místa sílila a v 16. století již byla slavným poutním místem. Právě v období baroka zažilo poutní místo největší slávu. Mariánská soška se těšila největší úctě a do Mariánské Týnice za ní mířily proudy poutníků. Veliké poutě se konaly o všem mariánských svátcích. V té době byla Mariánská Týnice nejvíce navštěvovaným poutním místem na Plzeňsku. Každou neděli se v kostele konala mše spojená se zpívanými mariánskými litaniami. Mariánská socha Panny Marie byla označována za zázračnou. Podle svědectví lidí soška vykonala přes 80 zázraků. Nejčastěji se jednalo o zázraky spojené s uzdravením. Zázrak se stal i opatovi Trojerovi, kterého soška zachránila v roce 1692 od oslepnutí. Opat poté daroval k soše stříbrný talíř.¹¹⁹ Soška zázračně vyléčila i dalšího plaského opata Eugena Tyttla, který nechal jako poděkování vyrobít stříbrné sousoší Panny Marie s archandělem Gabrielem. Bylo vyrobeno v Augsburgu na 2 087 zlatých. Sousoší se o velikých poutích nosilo na nosítkách v čele průvodu. Motivem bylo také Zvěstování. Když došlo ke zrušení

¹¹⁷ BUKAČOVÁ, Irena; a kolektiv. Od májů do posvícení, s. 31.

¹¹⁸ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice, s. 13.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 14.

Mariánské Týnice jako poutního místa, bylo sousoší roztaveno.¹²⁰ Soška Zvěstování Panny Marie také chránila před různými nehodami a pohromami. Uvádí se, že v roce 1779 dokonce Panna Marie zastavila mor ve městě Radnice.¹²¹

Mariánská Týnice byla barokním poutním centrem Kralovicka. Přicházeli sem i lidé z Rakovnicka a Radnicka. Pro obce plaského panství byl stanoven rozpis poutí. Na svátek Početí Panny Marie se konalo procesí z Kralovic do Týnice, na svátek Panny Marie Bolestné vedlo procesí z Potvorova, z Kozojed na svátek Zvěstování Panny Marie, svátek Narození Panny Marie byl vyhrazen pro Žebnici, svátek Nanebevzetí Panny Marie získala Obora a na svátek Navštívení Panny Marie se konalo procesí z Plané.¹²²

Poutníci přicházeli, aby si u Panny Marie vyprosili zdraví, boží odpuštění, ale také prosili o dobrou úrodu. Věřilo se, že Panna Marie dokáže pomoci v době sucha a tak soška získala označení Panna Marie dešťová. Poutníci také přicházeli s různými dary, jedni je přinášeli, když o něco žádali. Jiní je přinášeli poté, když už došlo k vyslyšení jejich přání, a chtěli tak vzdát Panně Marii díky. Mezi dary se často objevovaly odlitky části těl, které byly uzdraveny, často také svíčky a nechyběly ani votivní obrazy, které dekorovaly chodby ambitů a kostela.¹²³ Sláva kostela skončila rokem 1785, tím rokem také skončila i slavná poutní tradice, avšak nevymizela úplně. Místním bylo dovoleno, aby sochu Panny Marie přenesli do kralovického kostela, ale bylo zakázáno k ní pořádat poutě. K přenesení sochy došlo za veliké slávy 7. 8. 1786. Nejdříve se sloužila poslední mše svatá v týneckém kostele, po té přistoupil opat Celestýn Werner a plaští mniši k hlavnímu oltáři, kde se pomodlili. Po modlitbě 6 kněží vyzvedlo zázračnou sochu a nesli ji v čele procesí do kralovického kostela.¹²⁴ Průvodu se účastnili jak místní tak i poutníci z okolí. U týneckého kostela plaský opat zpíval na rozloučenou tuto píseň:

Pod tvůj plášť se utíkáme

Panenko Maria

za ochranu Tě žádáme

¹²⁰ KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku, s. 43.

¹²¹ KRČMÁŘ, Luděk. Putování je in, s. 38.

¹²² BUKAČOVÁ, Irena; a kolektiv. Od májů do posvícení, s. 31.

¹²³ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: poutní kostel Zvěstování Panny Marie a cisterciácké proboštství, s. 17.

¹²⁴ APPEL, Karel. Dějiny poutního chrámu Zvěstování Panny Marie v Tejnici u Kralovic, s. 20 – 21.

Matko dobrotivá!
Ochraň, zastaň, vysvobod' nás
před nepřáteli zachraň nás
neb jsi mocná Matko božská
Královno andělská!¹²⁵

V období vlády Josefa II.¹²⁶ nebylo možné vykonávat k milostné soše poutě, to ale neznamenal, že by byla poutní tradice zapomenuta. V následujícím 19. století se uskutečnilo několik významných poutí. Nadále se věřící vraceli k milostné soše Panny Marie, ovšem ne už do Mariánské Týnice, ale směřovali do její nové svatyně v Kralovicích. Významnými událostmi byly jubilejní poutě, které se konaly na památku přenesení sošky z Mariánské Týnice do Kralovic. Takové poutě se uskutečnily v letech 1836 a 1886. I ve 20. století se konala slavná pouť a to v roce 1936, kdy se jí zúčastnilo přes 5 000 lidí.¹²⁷ V obdobích mezi slavnými jubilei se konaly poutě velmi nepravidelně a jejich uskutečnění záleželo na momentálním společenském rozpoložení. Součástí poutí byla vždy procesí. Hrála hudba, zpívalo se. V čele procesí se nesla na nosítkách soška, která byla oblečena do krásných šatů. Po úspěchu poutě v roce 1936 došlo opět k jejich oživení a konaly se pravidelně do roku 1947, kdy mši celebroidal kardinál Josef Beran¹²⁸.¹²⁹ V následujících dekádách opět došlo k jejich potlačení. Mariánské poutě se sice nekonal, ale nahradily je národopisné slavnosti v krojích, během nich se také hrálo ochotnické divadlo.¹³⁰ Poutní tradice byla obnovena až v roce 1990 a od toho roku se poutě konají každoročně. Ta nejdůležitější pouť se odehrává na svátek Narození Panny Marie, 8. září. I dnes se koná bohoslužba v kostele, avšak nepochybně převládá světská zábava. K pouti dnes neodmyslitelně patří jarmark s regionálními výrobky a kulturní program, který je určen pro celou rodinu.

---

¹²⁵ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 91

¹²⁶ Josef II. vládl v letech 1780 – 1790.

¹²⁷ Krčmář, Luděk. Putování je in, s. 38.

¹²⁸ Josef Jaroslav Beran (1888 – 1969) byl katolický duchovní a teolog, 33. arcibiskup pražský a primas český v letech 1946 – 1969. V roce 1965 byl jmenován kardinálem. Když zemřel, kardinál Šeper jej označil za druhého svatého Vojtěcha. Je jediným Čechem, kterému se dostalo té pocty být pohřben po boku papežů v kryptách svatopetrské baziliky v Římě. V roce 1998 byl zahájen proces jeho blahořečení.

¹²⁹ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, s. 93.

¹³⁰ Tamtéž, s. 103.

Po roce 1786 byla soška Panny Marie přenesena do kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích, kde zdobila hlavní oltář. V kralovickém kostele zůstala soška dodnes. Ovšem pro opravený kostel v Mariánské Týnici byla vyrobena kopie sošky a v současné době je součástí expozice muzea, které vzniklo v prostorách bývalého probošství.¹³¹

---

¹³¹ BUKAČOVÁ, Irena. Mariánská Týnice, s. 14 – 15.

6 MANĚTÍN

První písemný záznam, který se zmiňuje o Manětíně, se datuje do roku 1169. Jedná se o záznam, ve kterém král Vladislav I. postupuje zdejší újezd rytířskému řádu johanitů. Právě johanité postavili první kostel. První zmínka o jeho existenci je z roku 1182. Byla zde budována osada, která se nacházela na významné obchodní trase mezi Chebem a Prahou. Tato skutečnost podnítila postupné budování městečka. V roce 1235 byla městu králem Václavem I. udělena práva, jednalo se o právo svobodného trhu a soudní nezávislost. O zločinech již nerozhodoval krajský úřad v Plzni, ale o rozsudku rozhodoval rychtář, kterého ustanovili johanité. Manětín tím získal taková práva, která náležela městům královským.¹³²

Po husitských válkách město Manětín patřilo Švamberkům, kteří ho vlastnili zástavou od císaře Zikmunda od roku 1420. Ze zástavy ho v roce 1483 vykoupil Bohuslav ze Švamberka za 9024 kop. K Manětínu zakoupil i další okolní vsi, jednalo se o Vladiměřice, Doubravice, Štichovice, Křečov, Osojno, Pláně, Hodovíz, Hvozd, Lipí, Radějov, Chlum, Luková, Domašín, Křelovice, Pláň, Blažim, Krsy, Polínka, Kejšovice, Ostrov, Trhomné, Umíř, Chudeč, Jamné, Újezd, Pšov a Brdo.¹³³ Ovšem v nadcházejících 150 letech se majitelé Manětína velice často měnili. Nejdříve se stal majetkem Volfa Krajíře, jemu byl ale majetek zkonfiskován kvůli účasti na stavovském povstání proti císaři. Manětín poté získali Šlikové z Holíče.¹³⁴

V roce 1560 získalo město nové majitele, Hrobčičtí z Hrobčic. Nepříliš známý šlechtický rod vlastnil město po tři generace do roku 1617. Jednalo se o rod, který se začal podstatně projevat až za vlády Ferdinanda I. Právě v době, kdy vlastnili Manětín a jeho okolí, se Hrobčičtí těšili největší slávě. Rod Hrobčických pocházel z oblasti Teplicka a postupně získával majetek dál na jihu, nejvíce majetku nashromáždil na Rakovnicku a jeho hlavním sídlem se stal právě Manětín. Ve zmiňovaném roce 1560 koupil manětínské panství Jeroným z Hrobčic starší a připojil ho ke svému dosavadnímu

---

¹³² KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 523.

¹³³ Tamtéž, s. 528 – 29.

¹³⁴ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 5.

majetku. Pro město zařídil privilegium od císaře Ferdinanda I., ale situace se velmi zkomplikovala po jeho smrti v roce 1571.¹³⁵

Jeho nástupcem se stal nejstarší syn Jeroným mladší, který na místě bývalé komendy začal budovat zámek na památku svého rodu. Jeroným byl sice velice zdatný hospodář, který majetek rozšiřoval, přikoupil mnoho vesnic, ale měl velice komplikovaný vztah s poddanými. Jeroným totiž k měšťanům a jejich právům zaujal zcela odlišnou pozici na rozdíl od svého otce. Vztah mezi panstvem a měšťany rozhodně nebyl ideální. Již v roce 1572 si měšťané stěžovali u místodržících na omezování svých práv ze strany Jeronýma Hrobčického.¹³⁶ Situace se nadále vyhrcovala a v roce 1575 se nespokojení měšťané obrátili na samotného císaře Maxmiliána I., kterému 6. července zaslali list, ve kterém ho žádali o ochranu před vlastní vrchností, která porušovala jejich výsady a práva. Samozřejmě byla i reakce vrchnosti. Také Jeroným z Hrobčic adresoval své vyjádření císaři, smyslem jeho listu bylo popření stížností měšťanů, které hodnotil jako nepravdivé a neoprávněné. Hájil se tím, že měšťany nezatěžoval více než jeho předchůdci, naopak se snažil zlepšit mravnost ve městě. Jak byl celý konflikt vyřešen, se neví, jelikož neexistují žádné archivní materiály. Pravděpodobně byl ale nalezen nějaký kompromis a byla stanovena určitá pravidla, kterými se řídili jak měšťané, tak i vrchnost. Drobné problémy se ale objevovaly i nadále.¹³⁷

V roce 1592 si na jednání Hrobčických stěžovali venkovští poddaní ze sedmi obcí v manětínském panství, ti svou stížnost rovněž zaslali císaři, tentokrát už Rudolfovi. Problém se týkal toho, že poddaní byli přetěžováni různými povinnostmi a neadekvátně trestaní ze strany vrchnosti. O tom, jak byl spor řešen a jestli vůbec, neexistují žádné zprávy. Vláda Hrobčických v Manětíně byla spojena se stavbou několika architektonických budov. Právě za jejich působení je stavěn zámek, tedy světské správní sídlo, které se proslavilo později barokní přestavbou. S jistotou lze říci, že na konci jejich vládnutí byla vybudována kaple sv. Josefa, která byla zřízena iniciativou měšťana Matouše Nosa. Dokončena byla v roce 1612.¹³⁸

---

¹³⁵ KOLEKTIV. Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn: sborník příspěvků ze semináře, s. 5.

¹³⁶ Tamtéž, s. 5.

¹³⁷ Tamtéž, s. 6.

¹³⁸ Tamtéž, s. 7.

Hrobčičtí se ovšem dostali do velice tíživé finanční situace, a tak roku 1617 manětínské panství prodali Kryštofovi Karlovi z Roupova za 70 000 kop míšenských. Těm byl ale majetek zkonfiskován v rámci pobělohorských konfiskací v roce 1622. Hodnota manětínského panství byla odhadnuta na 32 349 kop. Panství odkoupila za 31 250 kop Estera Lažanská z Bukové, manželka Jiřího Mitrovského z Nemyšle. Estera ale zemřela bezdětná v roce 1639. Manětín se dostal do rukou jejího bratra Ferdinanda Rudolfa Lažanského z Bukové.¹³⁹ Teprve nyní se situace stabilizovala a právě od Ferdinanda Lažanského začíná slavná a dlouhá éra Lažanských v Manětíně, které trvala přes 300 let. Právě za jejich vlády zažil Manětín období prosperity a hospodářské stability.

Ferdinand Rudolf Lažanský z Bukové byl příslušník staré české rodiny, jejíž historie sahá až do 14. století. Během stavovského povstání zůstal Ferdinand R. Lažanský věrný císaři, bojoval v císařské armádě proti stavovskému vojsku. Po vítězství císaře se mu naskytlá příležitost ke společenskému vzestupu. Byl povýšen do panského stavu, o několik let později byl dokonce povýšen do říšského hraběcího stavu a získal palatinát¹⁴⁰. V roce 1623 zakoupil statky Mladějovice, Osek a Miloňovice, po své sestře poté ještě získal manětínské panství.¹⁴¹

Poté byl vlastníkem panství Karel Maxmilián, nejmladší syn Ferdinanda Rudolfa. Byl to vzdělaný šlechtic, žák Bohuslava Balbína. Soustředil se především na úřednickou kariéru a práci ve státní správě, v roce 1678 se stal místokancléřem a poté členem dvorského soudu.¹⁴² Po něm zdědil Manětín jeho syn Václav Josef. Právě jeho nastoupením začala slavná éra baroka v Manětíně. V roce 1709 se vzal za manželku Marii Gabrielu, hraběnkou Černínovou z Chudenic.¹⁴³ V Marii Gabriele přivezl hrabě Václav do Manětína nejslavnější vladařku, která proměnila malé, nevýrazné městečko v perlu českého venkovského baroka. Tento manželský pár se zasloužil o největší rozvoj města.

---

¹³⁹ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 532 – 533.

¹⁴⁰ Institut zmocnění či oprávnění, který do značné míry suploval delegaci státní správy v dnešním slova smyslu. Držitelé palatinátu – palatinové – v některých krajinách ovládali určitá území, kterým by vládli zřejmě i bez královy pomoci. Ovšem králem umocněná síla jim dávala pocit jistoty – jednali jménem krále.

¹⁴¹ Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn, s. 17.

¹⁴² KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 534.

¹⁴³ Mozaika Svatováclavská v Manětíně, s. 9.

Byli to oni, kteří iniciovali obrovský rozvoj města nejen po stránce hospodářství, ale rovněž po stránce umění.

Důležitým mezníkem v historii města byl rok 1712. Toho roku, konkrétně 12. září, totiž Manětín postihl obrovský požár, který zničil prakticky celé město, ušetřeno bylo pouze několik domů a fara. Požár způsobil, že město muselo být téměř celé postaveno znovu. Z neštěstí tak vzniklo štěstí. Jelikož v té době vládlo baroko, které ovlivňovalo i architekturu, vzniklo město, které zcela reflektovalo barokní tradici.

Posledním pánem z rodu Lažanských na manětínském panství byl Jan Karel Lažanský, který žil v letech 1837 – 1932. Jeho syn Karel padl v I. světové válce, a tak majetek nakonec připadl jeho sestře Terezii. Po II. světové válce byl majetek na základě prezidentských dekretů zestátněn.¹⁴⁴

6.1 Barokní plastika v Manětíně

Město Manětín je výjimečné svou bohatou barokní výzdobou. Jedná se o více než 30 soch a sousoší z doby 1680-1780. Zmiňované období lze označit za zlatý věk Manětína. Dokládá to skutečnost, že byl nazýván západočeským Kuksem anebo perlou západočeského baroka. Několik generací manětínských sochařů vytvořilo galerii světců a ctností. Ale kromě nich ve městě působili i další velice známí umělci jako Petr Brandl, Jan Bapthiste Mathey, Tomáš Hafenecker, Jeroným Brixí, Jan Plánický či Mauritius Vogt.

Sochařskou tradici založil Jan Brokof¹⁴⁵, který krátce pobýval ve městě v 80. letech 17. století. Právě jím začíná rozkvět sochařství na tehdejším malém městě. Jan Brokof měl mnoho žáků, kteří pokračovali v jeho díle. Jako první z nich začal v Manětíně působit Štěpán Borovec, který se na přání Lažanských se vyučil v dílně sochaře Jana Brokofa v letech 1693-1699 a posléze začalo jeho působení ve městě, se kterým spojil praktický celý svůj tvůrčí život. Zápisy z matriční knihy dokládají jeho pobyt v Manětíně v letech 1703-1719. Jeho nejvýznamnějším dílem je sousoší Nejsvětější Trojice z roku

---

¹⁴⁴ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 7.

¹⁴⁵ Jan Brokoff (1652– 1718) byl barokní sochař a řezbář původem z německé spíšské rodiny, který hlavní část života žil a tvořil v Čechách. Pracoval na západu Čech, v Poběžovicích, v Manětíně. Léta 1685 - 1687 Brokoff strávil prací na panství v Klášterci nad Ohří, odtud odešel na Červený Hrádek. V roce 1692 se usadil v Praze, kde si koupil dům s dílnou. K jeho významným pracím patří socha sv. Jana Nepomuckého na Karlově mostě a sousoší Piety.

1719, které dodnes dominuje celému náměstí, nachází se v jeho středu a čelní stranou je obráceno k zámku.¹⁴⁶ Je to jediné dílo, které je archivně doloženo, a o jehož vzniku jsou známy podrobnosti. V roce 1719 uzavřela Marie Gabriela Lažanská smlouvu se sochařem na vytvoření sousoší. Smlouva byla podepsána 16. dubna a stálo v ní, že sochař vytvoří celou sochu a podstavec z kamene, sochu nejen vyhotoví, ale má na starost ji i umístit na dané místo. Práce má být hotova do sv. Martina toho roku a sochaři za jeho práci bude vyplaceno 430 zl. Podoba sousoší je taková to, na kouli vesmíru, po níž plují oblaka, ve kterých andělci drží knížecí erby rodu Lažanských a Czerninů, sedí po pravé straně kříže s holubicí sv. Ducha Kristus, po levici Bůh Otec. Spasitel levou rukou objímá patu kříže, pravici si klade na prsa. Stvořitel v podobě starce drží v levé ruce žezlo světovlády a pravici žehná. Zajímavostí je, že se sám sochař na sousoší zpodobnil, jelikož tvář Boha Otce je údajně Borovcův autoportrét. Štěpán Borovec zemřel krátce před dokončením tohoto díla. Avšak je velmi pravděpodobné, že sousoší bylo dokončeno jako Borovcovo dílo, protože předložil model, který sloužil jako pomůcka pro jeho dokončení. Sousoší Nejsvětější trojice bylo vysvěceno v roce 1744 společně se všemi plastikami na Vysoké cestě.¹⁴⁷

Další díla, u kterých je doloženo Borovcovo autorství, jsou vzosné karyatidy v děkanském kostele sv. Jana Křtitele. Andělé nesou na ramenou hlavice sloupů, které podpírají dřevěnou kruchtu. Pravděpodobně je sochař vytvořil v letech 1712-1717, dokládají to účty děkanství. Borovcovi se ve městě připisuje autorství celkem asi 20 děl. Při pochybnosti o autorství se vychází ze sochařského rukopisu, který byl velmi ovlivněn Brokofem. K jeho charakteristickým rysům patřila obliba ve velkých objemech, atletických typech, monumentalita, podložení nohy špalíčkem, kornoutové záhyby a členění povrchu šatů. Mezi další díla Štěpána Borovce patří dvě plastiky ve výklencích ohradní zdi bývalého hřbitova při kostele sv. Jana Křtitele, Kristus korunovaný trním, někdy označovaný jako Bičovaný Kristus, a Pieta. Sochy vznikly nejspíše v roce 1713 a 1714. Kristus byl zhotoven na objednávku Jeronýma Tichého, který působil jako lékař rodiny Lažanských. Sousoší Piety si objednala maněťínská měšťanka Alžběta Omlerová krátce před svou smrtí. Mezi Borovcova díla se někdy zařazuje i socha Jana Křtitele, která dnes stojí u farního kostela. Socha má zajímavou historii, jelikož až do roku 1840 stála

---

¹⁴⁶ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 24.

¹⁴⁷ Kolektiv. Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn: sborník příspěvků ze semináře, s. 51.

před domem vrchnostenského úřadu č. p. 95, následně byla přemístěna na můstek u zvolenského rozcestí. Ovšem v roce 1944 byla velmi poškozena vozem, který vezl seno. V roce 1945 k soše Rusové přivázali tyč polního telefonu. Socha Jana Křtitele s uraženou hlavou byla na popud sochaře Miloslava Böswarta přemístěna k farnímu kostelu, kde stojí dodnes, a opravena.¹⁴⁸

Štěpán Borovec byl také výtvarníkem několika výklenkových plastik, které zdobily štíty měšťanských domů na náměstí. Jednalo se o plastiky zobrazující Jana Nepomuckého, Kosmu a Damiána. Věnoval se také řezbářství. Je autorem dřevořezby Jan Evangelista, která byla určena pro hlavní oltář děkanského kostela sv. Jana Křtitele. Světec má předsunutou levou nohu, v levé ruce drží kalich, ze kterého vylézá had, a pravou žehná. Pro hlavní oltář vytvořil ještě druhou řezbu, Jana Nepomuckého, který v pravé ruce drží biret a v levé malý kříž, ke kterému vzhlíží. Obě řezby zhotovil v roce 1715 a na oltáři je doplňoval obraz Křest Páně, který vytvořil Petr Brandl v roce 1717.¹⁴⁹

K barokní výzdobě města rovněž patří 2 kašny na obou koncích náměstí. Na východní straně stojí uprostřed kašny socha sv. Václava, který je oděn v brnění krytém pláštěm a čapkou. V pravici drží prapor a levici má položenou na štítě s orlicí. V kašně na západní straně stojí socha sv. Floriána v římském vojenském oděvu. Sv. Florián drží vědro s vodou a vylévá ho na hořící domek u svých nohou. Florián se stal ochráncem před ohněm a v baroku nabyl masové obliby. Obě plastiky vytvořil sochař Josef Herscher, který v Manětíně působil od 20. let. 18. st. Jeho dílem jsou i alegorie čtyř obecných a tří křesťanských ctností, které pocházejí z let 1730 - 1740. Sochy si objednali Lažanští, aby byl vyplněn prostor před zámkem. Směrem od kostela představují sochy tyto ctnosti: Spravedlnost, Statečnost, Víru, Lásku, Naději, Opatrnost a Mírnost. Sochy jsou vždy doplněny o vhodné atributy, Spravedlnost drží meč a váhy, Statečnost ve lví kůži se opírá o sloup, Víra je doplněna o kříž, Naděje je doplněna o kotvu, Opatrnost přelévá vodu ze džbánů do mísy, Mírnost se opírá o část architektonických článků, nad nimiž drží v pravé ruce olovnici. Zajímavým dílem je alegorie Lásky, které se někdy říká Kolébka. Mladá žena v prostých šatech sedí na kolébce a kolem ní jsou čtyři děti, tou ženou má být hraběnka Marie Lažanská se svými dětmi. Skupinu sedmi ctností ještě doplňuje postava

¹⁴⁸ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 25.

¹⁴⁹ KOLEKTIV. Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn: sborník příspěvků ze semináře, s. 56.

dívky, která stojí na okřídleném glóbu, socha se nachází na východním rohu náměstí a bývá označována jako Štěstěna. Herscher je autorem dalších čtyř soch, které původně stály v zámeckém parku, ale na konci 18. st. byly přemístěny na náměstí. Jedná se o alegorie Léta a Zimy, které ještě doplňují hermovky¹⁵⁰ Podzim a Hygeia. Z dílny Josefa Herschera dále pocházejí barokní pískovcové vázy, které jsou dekorovány jednak rostlinným motivem a také ženskými a mužskými tvářemi.¹⁵¹

Dalším sochařem, který přispěl k barokní přeměně města, byl Václav Borovec, syn Štěpána Borovce. Narodil se v Manětíně roku 1705 a s Josefem Herscherem je řazen do druhé generace manětínských sochařů. Jeho dílem byla socha sv. Otýlie, která stála u kostela sv. Jana Křtitele. Dalším dílem, u kterého je bezpečně doloženo jeho autorství, je soška sv. Václava, která je datována rokem 1756.¹⁵²

6.2 Vysoká cesta manětínská

Vysoká cesta vede nad Manětínským potokem, v období baroka propojovala vlastní město a poutní kostel sv. Barbory, jelikož vlastní město končilo již na rozcestí na Stvolny. V letech 1728 - 1734 bylo podél cesty umístěno 14 soch světců a světic v nadživotní velikosti. Sochy pocházely z dílny Josefa Herschera. Plastiky si objednali Lažanští, jejich děti, dvořané, příbuzní a měšťané u příležitosti nejrůznějších jubileí, na ochranu města před morem, na památku a také ze zbožnosti.¹⁵³ Jako první byly zhotoveny sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Ludmily, naopak jako poslední byly zhotovena plastika sv. Barbory.

Plastiky se vyznačující několika charakteristickými prvky, které se opakují a vytváří tak ucelený soubor. Jedná se o zvýrazněné oči a široké lícní kosti. Ve směru od města ke kostelu sv. Barbory je jako první umístěn sv. Josef s Ježíškem. Na Josefově noze sedí Ježíšek, který je oděn do dlouhé košilky. Socha byla zadána Františkem Josefem Černínem, což byl bratranec Marie Gabriely Lažanské a vlastnil panství Rabštejn a Petrohrad. Naproti se nachází sousoší sv. Anny s Pannou Marií, jehož vznik se datuje do roku 1732. Světice drží v levé ruce knihu a pravou objímá malou Marii, která jí podává

---

¹⁵⁰ Socha či výzdobný prvek architektury, který zobrazuje postavu přecházející ve spodní části do pravouhlého tvaru.

¹⁵¹ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 27.

¹⁵² Kolektiv. Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn: sborník příspěvků ze semináře, s. 58.

¹⁵³ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 39.

kytičku růží. Sochu si objednala manželka Františka J. Černína, Izabela markýza z Westerloo a hraběnka z Merode. Socha sv. Josefa a sv. Anny tvoří symbolický celek patronů rodinného života.¹⁵⁴

Pak následují sochy ochránců před morem. Na pravé straně sv. Fabián. Světec byl vyobrazen v klidném postoji s levicí položenou na prsou a u nohou mu sedí andílek, který nese palmovou ratolest a opírá se o trojitou papežskou korunu, tiáru a odznak papežské moci. Naproti němu je socha sv. Šebestiána, který má na sobě jen bederní roušku, je připoután ke stromu. Jeho tělo je probodnuto několika šípy, šípy mířily na srdce, břicho a levou nohu. Sochy sv. Šebestián i sv. Florián vznikly pravděpodobně na objednávku měšťanů, usuzuje se tak, jelikož na jejich soklu nebyl nalezen žádný erb.¹⁵⁵

Proti moru mají ochránit ještě další světcí, sv. Roch a sv. Rozálie. Sv. Rozálie drží v pravé ruce křížek a v levé lebku. Na hlavě má věnec z růží. Socha vznikla na popud Josefy Lažanské před sňatkem s hrabětem Pöttingerem. Krátce po sňatku nechali společně vyhotovit další sochu, sv. Rocha. Světec má na sobě poustevnický plášť a odhalenou nohu, na které je patrná morová rána. Společníkem sv. Rocha je věrný pes s krajícem chleba.¹⁵⁶

Poté následují patroni proti sv. Donát vpravo a sv. Benn. Donát stojí v plášti s mitrou na hlavě a pravou ruku má zdviženou, v ní svírá svazek blesků, v levé ruce drží knihu, palmovou ratolest a biskupskou berli. Jako protějšek sochy sv. Donáta stojí socha sv. Benna v nadživotní velikosti. U jeho nohou leží ryba rozvázané okovy. V levici drží světec knihu a berli, pravou ruku si pokládá na srdce. Obě sochy byly vyrobeny na objednávku Kryštofa Hossnera, který pracoval jako inspektor panství za hraběnky Marie Gabriely.¹⁵⁷

Další dvojicí soch je Bolestná Matka Boží a Ecce Homo¹⁵⁸. Plastika Bolestné Matky Boží byla vyrobena v roce 1734 a pravděpodobně si ji objednala hraběnka Marie

---

¹⁵⁴ BUKAČOVÁ, Irena; FÁK, Jiří. Paměť krajiny: soupis drobných památek Manětínsko – nečinského regionu, s. 99 – 100.

¹⁵⁵ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 29.

¹⁵⁶ BUKAČOVÁ, Irena; FÁK, Jiří. Paměť krajiny: soupis drobných památek Manětínsko – nečinského regionu, s. 96.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 93 – 94.

¹⁵⁸ Ecce homo je motiv výtvarného umění spočívající ve znázornění zbičovaného a trny korunovaného Ježíše Krista.

Gabriela. Socha představuje Pannu Marii, jak stojí na kameni a má esovitě prohnutou postavu. Je oděna do splývavého roucha, hlavu má zakrytou rouškou a ruce má sepnuté před sebou. V jejím obličejí lze vyčíst zoufalství, ve kterém vzhlíží k nebesům. V prsou měla původně zabodnutý meč, ten ale již dlouhodobě chybí a není zcela, jasné od jaké doby tomu tak je.¹⁵⁹ Naproti stojí socha Ecce Homo, která vznikla již v roce 1729. Socha představuje Krista, který má zkrížené a svázané ruce, kterými si přidržuje plášť padající ze zad. Na hlavě má trnovou korunu a jeho obličej vypovídá o utrpení, které prožívá. Má zvýrazněné lícní kosti, propadlé oči, opuchlá víčka a pootevření ústa.¹⁶⁰ Právě sochy Ecce Homo a Bolestná Matka Boží jsou považovány za nejlepší Herschrova díla lemující Vysokou cestu.

U mostu přes Manětínský potok stojí sochy Anděla Strážného a Archanděla Michaela, které nechali zhotovit synové Marie Gabriely Lažanské, Maxmilián a Karel. Obě plastiky byly zhotoveny v roce 1733. Anděl Strážný šlape levou nohou na ďábla, který je na skále, a v levici drží dítě, které k němu s důvěrou vzhlíží. Andělovo tělo kryje z části plášť a vzadu vystupují veliká křídla. Naproti němu se nachází socha Archanděla Michaela, který rovněž šlape na ďábla, v pravici drží meč a v levici štít, na hlavě má přilbu. Kompozici díla vyrovnávají mohutná andělova křídla.¹⁶¹

Následují čeští zemští patroni sv. Jan Nepomucký a sv. Ludmila. Jejich sochy byly zhotoveny jako první, tzn. již v roce 1728 na objednávku Marie Anny Lažanské, nejstarší dcery Marie Gabriely.¹⁶² Socha sv. Jana Nepomuckého byla ve 30. letech 20. století několikrát poničena, když ji porazily nákladní automobily, ruka světce byla dokonce rozlomena na 13 kousků, ale podařilo se sochu opravit a v 70. letech byla kompletně zrekonstruována. Světec drží v levé ruce bilet a v pravici kříž, ke kterému vzhlíží. U jeho nohou sedí andílek s korunou slávy, palmovou ratolestí a s gestem mlčení.¹⁶³ Socha sv. Ludmily spočívá na hranolovém dvakrát odstupněném podstavci. Světice má zdviženou pravici, v níž drží kříž, levicí nadzvedává konec šálu, kterým byla uškrcena. Hlavu jí

---

¹⁵⁹ BUKAČOVÁ, Irena; FÁK, Jiří. Paměť krajiny: soupis drobných památek Manětínsko – nečínského regionu, s. 94.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 95.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 91 – 92.

¹⁶² MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 30.

¹⁶³ BUKAČOVÁ, Irena; FÁK, Jiří. Paměť krajiny: soupis drobných památek Manětínsko – nečínského regionu, s. 89.

zdobí korunka a závoj. Její socha nebyla nikdy přemístěna a již od roku 1728 stojí před domem č. p. 199.¹⁶⁴

Na samotném hřbitově je socha sv. Barbory, ochránkyně před náhlou smrtí a patronka dobré smrti. První písemný doklad o soše se vztahuje k roku 1744, tedy k roku jejího vysvěcení. Světiče má pozdviženou pravou ruku, ve které drží eucharistický kalich. U její pravé nohy stojí věž jako typický atribut.¹⁶⁵ Nad kostelem se nachází poslední socha, sv. Raimund. Levou nohou šlape na okovy a pravou rukou žehná. V levé ruce drží měsíc plný peněz na vykoupení otroků. Socha původně stála jinde, na hranici manětínského a rabštejnského panství u Čoubova mlýna. V jakém roce byla přemístěna na dosavadním místě, na hřbitově, není zcela jasné.¹⁶⁶ Všechny zmíněné sochy byly společně vysvěceny v roce 1744.

Ve městě ovšem nalezneme ještě další sochy, které lze zařadit do širšího pásma poutní cesty. Na severní okraj města, k silnici na Stvolny, byla umístěna socha Immaculaty – Neposkrvněné. Nedochovaly se písemné doklady o přesném vzniku sochy. Dle erbu Marie Gabriely Lažanské doplněný o znak abatyše se usuzuje, že socha vznikla po roce 1738. Rovněž není zcela známo, kdo přesně sochu zhotovil, ale pravděpodobně byl autorem Josef Herscher. Jeho autorství se odvozuje podle shodných charakteristických rysů s jeho ostatními díly. Madona stojí na půlměsíci, zemské kouli a hadu, má sepnuté ruce a vzhlíží vzhůru.¹⁶⁷ Směrem na Nečtiny stojí ještě socha sv. Martina a sv. Vojtěcha. Jejich autorem byl Václav Ondřej Herscher, syn Josefa Herschera. Vojtěch je vyobrazen s knihou v levé ruce a pravou ukazuje k nebesům. Martin podává bochánek ležícímu muži. Sochy nechal zhotovit Antonín Schneider v 70. letech 18. století.¹⁶⁸

6.3 Kostel sv. Barbory

Na východním okraji města se nachází bývalý poutní kostel sv. Barbory, o kterém se datuje první záznam z roku 1412. Původně se jednalo o nenápadnou dřevěnou svatyni,

---

¹⁶⁴ BUKAČOVÁ, Irena; FÁK, Jiří. Paměť krajiny: soupis drobných památek Manětínsko – nečtínského regionu, s. 90.

¹⁶⁵ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 32.

¹⁶⁶ BUKAČOVÁ, Irena; FÁK, Jiří. Paměť krajiny: soupis drobných památek Manětínsko – nečtínského regionu, s. 87.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 102.

¹⁶⁸ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 33.

kteřá byla nahrazena renesančním kostelíkem v roce 1518, ten byl ovšem v době baroka opět nahrazen novou stavbou. Kostel byl zasvěcen svatě Barboře, která je patronkou horníků. Jedná se tedy o odkaz na dávnou hornickou činnost na Manětínsku. Skutečnost, že sv. Barboru chovali místní v úctě, dokazuje fakt, že v roce 1429 museli obyvatelé Manětína prodat do Plzně i ruku sv. Barbory. Není jasné, zda se jednalo o obětinu nebo relikvii ve tvaru ruky. Traduje se pověst, která říká, že při kopání svatyně byla objevena stará, zasypaná studna, která byla vytesána do skály. Ve studni byla nalezena socha sv. Barbory, která pocházela z let 1465 -1475. Soška byla přenesena do kostela. Kostel se sochou se pak stal vyhlášeným poutním místem, na které proudilo množství poutníků, především lidé z okolních vesnic, z Nečtin, Rabštejna, Křečova a Bělé.¹⁶⁹

Současnou podobu získal kostel v roce 1697, kdy skončila jeho kompletní přestavba, kterou inicioval hrabě Václav Josef Lažanský. Velikou měrou se na stavbě podíleli i poutníci, jelikož poskytovali štědré milodary na stavbu kostela. Projekt vypracoval italský architekt Jean Baptiste Mathey, který působil v nedalekých Plasích. Arcibiskupská konsistoř vydala již 9. 9. 1697 povolení k tomu, aby plaský opat Ondřej Trojer vysvětil nový kostel. Samotné vysvěcení se konalo o Velké pouti druhou neděli po Velikonocích, což bylo 13. 4. 1698.¹⁷⁰ Svěcení se těšilo obrovskému zájmu obyvatel i příchozích poutníků. Nový kostel dnes patří k významným stavbám nástupu vrcholného baroka u nás. Jedná se o jednolodní kostel s trojboce zakončeným presbytářem a dvěma postranními kaplemi. Na východní straně se nachází obdélná sakristie.¹⁷¹

Na jihozápadním průčelí je věž, která kostel převyšuje pouze o jedno patro. Na můstku před kostelem se nacházely dvě sochy, socha sv. Františka Xaverského a sv. Antonína Paduánského, které ale byly přemístěny do nik hlavního průčelí. Pro kostel vytvořil dva lunetové obrazy malíř Petr Brandl, byl to obraz s názvem Smrt sv. Isidora a obraz Zavraždění sv. Václava. Kostel byl samozřejmě vyzdoben i sochami, nejvýznamnější je cyklus osmi řezb světců, které jsou umístěny v kaplích, zasvěcených sv. Václavovi a sv. Isidorovi, autorem soch byl Jan Brokof.¹⁷²

---

¹⁶⁹ KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňskem, s. 35 – 36.

¹⁷⁰ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívaném co Paladium v Manětíně, s. 16.

¹⁷¹ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 22.

¹⁷² Tamtéž, s. 23.

Dalším významným sochařem, který pracoval na výzdobě kostela, byl Josef Herscher, který vytvořil pro hlavní oltář plastiky sv. Kateřiny a sv. Markéty, pro postranní oltáře vytvořil statické řezby, které představují sv. Lazara a Martu, sv. Jáchyma a Zachariáše, a postavy andělů, kteří nesou obrazy. Rovněž je autorem plastiky Boha Otce s andělky, která je na stříšce kazatelny.¹⁷³ Na výzdobě interiéru se také podílel Štěpán Borovec, který je autorem plastiky Vzkříšený Kristus, která se nacházela pod kruchtou¹⁷⁴, ovšem později stála u zdi kostela, kde vydržela do 30. let 20. století a na jejím podstavci byl vytesán česko-německý nápis: „*Modleme se vespolek za sebe, přátele – Betet für einander gegenseitig ihr Freude!*“. Varhany pocházejí z roku 1721, jejich autorem je pražský varhaník Leopold Spiegel.¹⁷⁵

I nově postavený kostel se stal častým cílem mnoha poutníků, nejvíce jich sem proudilo v den svátku sv. Barbory. Poutníci přicházeli s dary, ze kterých kostel žil. V roce 1741 ale u kostela došlo k nešťastné události, jedna žena spadla do studny, když vytahovala vědro s vodou. Ovšem to, co se stalo poté, bylo interpretováno jako zázrak. Když žena spadla do studny, volala o pomoc, volala Pannu Marii a sv. Barboru. Náhle žena, i když neuměla plavat, se netopila, ale jakoby jí povrch vody nesl. Pak ji z vody vytáhli lidé, kteří slyšeli její volání. O svém zážitku vyprávěla ostatním. V důsledku toho také vznikl votivní obraz s nápisem, který byl umístěn pod kruchtou kostela.¹⁷⁶

Svatá Barbora nebyla jediná světice, která byla v kostele chována v úctě. Rovněž to byl i sv. Václav, kterému byla věnována kaple a původně byla přístupná zvenčí. V kapli se nacházel obraz Zavraždění sv. Václava, jehož autorem byl Petr Brandl. Obraz zachycoval moment, kdy kníže Václav už ležel na prahu staroboleslavské svatyně a vrah zvedl dýku k poslední smrtící ráně, ve tmě se rýsovaly postavy dalších vrahů a přihlížející Boleslav. Dále zde byl oltářní obraz, který si objednala hraběnka Anna Alžběta Lažanská v roce 1699, který rovněž vytvořil Petr Brandl. Obraz ukazoval sv. Václava, jak sklízí obilí. Světec na obraze získal podobu hraběncina syna Václava, a pomocník světce blažený Podiven měl zase tvář mladšího hraběncina syna, Adama. Nad podobou se

---

¹⁷³ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 24.

¹⁷⁴ Kručta je vyvýšená, zpravidla zděná a podklenutá, někdy však pouze dřevěná konstrukce v zadní části lodi kostela, určená pro varhany, pěvecký sbor a hudebníky. Téměř vždy je umístěna proti hlavnímu oltáři.

¹⁷⁵ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 24

¹⁷⁶ KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku, s. 36.

zastavovali poutníci i hraběcí rodina, ta rozhodla, že až se Brandl do Manětína vrátí, bude muset obraz přemalovat. Příležitost ale na sebe nechala dlouho čekat, Brandl se do Manětína vrátil až v roce 1715. Ačkoli ve městě pobýval malíř přes rok, nikoho už nenapadlo přimět ho, aby oltářní obraz přemaloval. Nikdo nechtěl ničit památku na předčasně zesnulého šlechtice.¹⁷⁷

V roce 1750 děkan Händl chátrající obraz sv. Václava s podobou hrabat Václava a Adama Lažanských odstranil a sám namaloval jiný. Na novém obraze byl vyobrazen sv. Václav v rytířském brnění vyprovázený andělem, za nimi byla vidět Praha se svatovítským chrámem.¹⁷⁸ Samotná kaple sv. Václava se také stala cílem poutníků, kteří sem přicházeli hlavně v den sv. Václava, aby poděkovali za úrodu. Procesí se stalo tak oblíbeným, že se z něho stala několikadenní slavnost.¹⁷⁹

6.4 Kostel sv. Jana Křtitele

Dominantou města je kostel sv. Jana Křtitele, který se nachází na západní straně náměstí. Existence kostela je doložena již v roce 1182, kdy ve městě působili johanité, kteří kostel zasvětili hlavnímu patronu řádu, sv. Janu Křtiteli.¹⁸⁰ Ve městě zřídili sídlo komtura, komendu¹⁸¹. V roce 1639 byl kostel téměř zničen, jelikož byl vypálen Švédy. Kostel byl opravován velice pomalu. Ještě na přelomu 80. a 90. let 17. století mu chyběla věž, rovněž dosud neměl zvony, které visely v nízké zvonici na hřbitově.¹⁸² Interiér kostela kolem roku 1700 byl následující. V lodi stály 2 řady jednoduchých lavic, po stranách v nich byly zapuštěny korouhve, jednalo se o 2 menší, které nosili chlapci při procesích o křížových dnech a 5 velkých s mohutnými střapci. Velkou korouhev vždy museli nést 3 mistři v církevních průvodech. Vzadu pod kruchtou stály 2 tmavé zpovědnice, u sakristie byla kazatelnice, a už tenkrát na ni musel kazatel stoupat ze

¹⁷⁷ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Mozaika svatováclavská v Manětíně, s. 9.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 14.

¹⁷⁹ KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku, s. 36.

¹⁸⁰ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 535.

¹⁸¹ Označení pro středověké sídlo rytířského či křížovnického řádu, například templářů, johanitů, německých rytířů. Komenda a komturie je pak přeneseně i označení pro komunitu v dané komendě sídlící. V čele komend stál komtur. Komenda svým charakterem odráží výjimečnou pozici rytířských řádů jako kombinace mnišství a rytířství. Obsahuje části běžné pro klášter, například kapitulní síň, klášterní kostel, křížovou chodbu, refektář, ale přitom je opevněná a má charakter hradu, zahrnuje také dům komtura. Součástí komend byly také hospodářské objekty a špitál.

¹⁸² SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívaném co Paladium v Manětíně, s. 15.

sakristie jako je tomu dnes. Vchod do sakristie byl zakryt zelenou látkou, která připomínala záclonu. Když kněz vycházel k oltáři nebo se vracel, museli ministranti látku odhrnout na obě strany.¹⁸³ Po levé straně stál oltář zasvěcený Panně Marii a naproti byl oltář sv. Antonína z Padovy. Dál v lodi stál 3. Postranní oltář, který byl zasvěcen další ochránkyni Manětína, sv. Barboře. Naproti ní byl menší oltář s obrazem sv. Jana Nepomuckého.¹⁸⁴

Celý kostel byl zničen při požáru v roce 1712. Do současné podoby byl kostel přestaven z podnětu Václava Josefa Lažanského v letech 1712 - 1717. Projekt přestavby vypracoval Tomáš Hafenecker a samotnou stavbu měl na starost stavitel Jan Jiří Hess. Z původního gotického kostela byla zachována obvodová zeď kněžiště¹⁸⁵ s věží. K obdélné lodi s plochým stropem bylo připojeno kněžiště s trojbokým závěrem. K jeho severnímu boku byla přistavěna hranolová věž se sakristií v přízemí, na jihu vznikla kaple a k západnímu průčelí byla připojena předsíň. Nově byla postavena věž s hodinami, která byla zakončena cibulovou bání.¹⁸⁶ V roce 1714 vyjednával Plešner se zvonářským mistrem Prignejem o odlití nových zvonů pro kostel. Do jeho dílny v Klatovech mu přivezli zbytky starých zvonů. Zvonař navrhl manětínským, aby do zvonoviny přidali i nějaké kovy ušlechtilé jako zlato či stříbro, protože zvony pak budou mít lepší zvuk. Manětínští souhlasili a začali mezi sebou kovy vybírat. Jenomže stříbra se vybralo málo, a tak pouze největší zvon Jan byl vyroben i ze stříbra, zvon sv. Barbora a Všech svatých byly odlity z klasické zvonoviny.¹⁸⁷

Nové varhany pro kostel udělal Leopold Burghart z Lokte, do kostela byly instalovány roku 1716 a částka na jejich pořízení byla 465 zl. „*Pověst o nových varhanách tak znamenitých rozletěla se po celém kraji a co chvíli přicházeli i odjinud hudebníci a dobré muziky milovníci, aby je mohli slyšeti a zkusiti.*“¹⁸⁸ Po zvonech a varhanách přišli na řadu lavice. Jelikož hraběnka Marie Gabriela Lažanská neměla s kostelními lavicemi dobré zkušenosti, rozhodla se, že zadá úkol svému hofmistrovi,

---

¹⁸³ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívaném co Paladium v Manětíně, s. 43.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 44.

¹⁸⁵ Kněžiště čili presbytář je část prostoru křesťanského kostela či katedrály, která je vyhrazena kněžím.

¹⁸⁶ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 21.

¹⁸⁷ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívaném co Paladium v Manětíně, s. 100.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 92.

který musel odjet do Prahy a poohlédli se tam po lavicích, které by byly dostatečně pohodlné, aby v nich mohl každý sedět klečet i stát. Hofmistr nakonec vybral typ lavic u sv. Vojtěcha na Novém městě, pečlivě je změřil a do kostela v Manětíně jich bylo vyrobeno 18.¹⁸⁹ Kostel byl prakticky hotov a bylo zapotřebí ho vysvětit. Slavnostně byl vysvěcen 24. 6. 1717, kvůli tomuto účelu do města přijel pražský biskup Josef Daniel Mayern.¹⁹⁰

Interiér kostela tvoří převážně barokní vybavení. Na hlavním oltáři je umístěn obraz Křest Kristův. Na postranních oltářích se nachází další dva obrazy, jedná se o sv. Annu s Pannou Marií a sv. Antonína Paduánského, nad kterými jsou oválné obrazy s vyobrazením starozákonních proroků. Nad sv. Antonínem se je vyobrazen sv. Ezechiel a nad sv. Annou se nachází Izajáš. Na severní straně kostela v místě presbytáře nad vchodem do sakristie se nachází další obraz, který se nazývá Ukřižovaný, jeho autorem byl Emanuel Dítě z roku 1885. Na bočních stranách lodě se nachází naproti sobě dva oltáře s obrazy Přátelství Kristovo, kde je znázorněna Nejsvětější Trojice, Panna Maria a Jan Křtitel, a Ukřižovaný od Jana Františka Händla (1691-1751), první místní děkan.¹⁹¹ Do Manětína byly dodány v roce 1716 a stály 900 zlatých. Místo posledního odpočinku zde našla hraběnka Marie Gabriela Lažanská, která byla pohřbena v hrobce před hlavním oltářem.¹⁹²

V místech bočních oltářů se nalézají zasklené rakve, které uchovávají ostatky sv. Innocencie a Justice. Ostatky a relikvie získala darem hraběnka Marie Gabriela Lažanská od papežů Klementa XI.¹⁹³ a Innocence XIII.¹⁹⁴ Do Manětína je přivezla v roce 1722, když se vrátila z návštěvy Říma. Kněžna dala svolení k tomu, že mohly být vystaveny k veřejné účtě, mělo se tak stát co nejdříve. Dokonce kvůli tomu mělo dojít k vybourání kusu zdi u oltáře na jižní straně. Nakonec k tomu nedošlo, ale ani ostatky světic nebyly veřejně vystaveny. Až v roce 1781 byly přeneseny do kostela sv. Jana Křtitele. Jednalo se

---

¹⁸⁹ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívaném co Paladium v Manětíně, s. 112

¹⁹⁰ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Mozaika svatováclavská v Manětíně, s. 12.

¹⁹¹ MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín, s. 21.

¹⁹² Tamtéž, s. 22.

¹⁹³ Klement XI., rodným jménem *Giovanni Francesco Albani* (1649 – 1721) byl 244. papež katolické církve. Pontifikát v letech 1700 – 1721.

¹⁹⁴ Inocenc XIII., rodným jménem *Michelangelo dei Conti* (1655 – 1724) byl 245. papež katolické církve. Pontifikát v letech 1721 – 1724. Jeho pontifikát je spojen s českými dějinami, protože blahoslavil Jana Nepomuckého v roce 1721.

o velikou událost, kterou doprovázela slavnost. Teprve v kostele sv. Jana Křtitele byly ostatky vystaveny a mohl se na ně podívat každý příchozí. V roce 1831 byla uspořádána veliká slavnost k padesátému výročí přenesení ostatků, které se zúčastnilo mnoho poutníků. I nadále se hojnému zájmu těšila každoroční ostatková pouť, obliba je v pramenech prokázána ještě ve 30. letech 20. století.¹⁹⁵

6.5 Svatováclavská poutní tradice

Kníže Václav byl považován za ideálního křesťanského vladaře, který v mnohém předstihl svou dobu. Jako panovník odmítal rozsudky smrti, boursal šibenice, vykupoval otroky a zastával se sirotků. Jeho politiku lze charakterizovat za politiku míru, jeho vláda ale způsobila nelibost u jeho bratra Boleslava. Spory vyvrcholili zavražděním Václava v roce 929. Násilná smrt mladého knížete vzbudila pozornost nejen doma ale i v cizině. Jeho smrt byla interpretována jako smrt mučednická. Brzy po jeho smrti se objevovaly pověsti o jeho zázracích. Kníže Václav byl v očích věřících viděn jako mučedník pro víru a uctíván jako světec, jeho vrahové byli chápáni jako pohané. Zpočátku byl Václav vnímán jako uzdravovatel nemocných, ochránce a osvoboditel zajatců a vězňů.¹⁹⁶

Václav byl uctíván už od své mučednické smrti, byly mu projevovány pocty jako světci, ačkoliv oficiálně byl kanonizován až ve 13. století.¹⁹⁷ Za projev zvláštní úcty k sv. Václavu se považuje chorál svatováclavský, který vznikl na přelomu 13. – 14. století. Píseň se stala písní celého národa. Kromě ní se svatováclavská úcta projevovала i jinak. Obraz sv. Václava zdobil pečeti králů, jeho podobizna byla ražena na mincích, bylo postaveno mnoho kostelů a kaplí zasvěcených právě sv. Václavu.¹⁹⁸ Ze sv. Václava se stal český patron a jeho kult byl provázán s celými českými dějinami. Těšil se oblibě od středověku, přes pozdní gotiku, renesanci i baroko. Právě v době baroka se poprvé objevuje vyobrazení sv. Václava na koni jako vojevůdce. V době Národního obrození dostal svatováclavský kult silný národní aspekt a stal se symbolem státní nezávislosti. V roce 1913 byla na Václavské náměstí umístěna socha sv. Václava, která vyjadřovala touhu po samostatném českém státě.¹⁹⁹ V následujícím období, doba protektorátu

¹⁹⁵ KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku, s. 38.

¹⁹⁶ MALINSKÝ, František. Otázka svatováclavská v české historii, s. 33.

¹⁹⁷ FRÝDA, František. Svatý Václav a jeho odkaz v dějinách, s. 13.

¹⁹⁸ DVORNÍK, František. Život sv. Václava, s. 82.

¹⁹⁹ FRÝDA, František. Svatý Václav a jeho odkaz v dějinách, s. 15 – 16.

a okupace, byla svatováclavská tradice potlačována, avšak i přesto je dnes svatováclavská tradice chápána jako jedna z nejslavnějších a nejvýznamnějších tradic českého národa, která vyjadřuje národní identitu a nezávislost trávající již přes 1 000 let.

6.5.1 Svatováclavská tradice v Manětíně

Skutečnost, že sv. Václav se těšil v Manětíně úcty, dokládá jemu zasvěcená kaple v poutním kostele sv. Barbory. Sv. Václav byl oblíbený světec a k uctění jeho památky byly pořádány poutě, lidé do Manětína proudili po celý rok, ale nejvíce jich přišlo v září, v den sv. Václava. Obliba světce stoupla ještě více od konce 18. století. Dne 9. 7. 1795 Lažanští získali od generálního vikáře arcibiskupa Viléma Florentina²⁰⁰ 33 stříbrných oválných thék a v nich složené nepatrné, ale velice vzácné ostatky 48 svatých. Mezi nimi byly i ostatky sv. Jana Nepomuckého, sv. Kosmy a Damiána, sv. Ludmily a také sv. Václava. Théka s malou kůstkou z těla sv. Václava byla zavěšena do triptychové skříňky umístěné na oltáři v kostele sv. Barbory.²⁰¹

Právě v dobách Národního obrození sílila obliba tradičních českých světců. Svatováclavská kaple se stala malou, ale českou svatyní. Národní duch podporovalo to, že nejen oltář byl zasvěcen národnímu patronovi, ale i výklenky kaple byly vyzdobeny soškami českých patronů, jejichž autorem byl Brokoff. V prvním výklenku byla socha sv. Víta²⁰² s korunkou na hlavě, v ruce držel knihu a u nohou mu seděl kohout. Do druhého výklenku byla umístěna soška sv. Zikmunda²⁰³, krále burgundského v brnění a s korunou na hlavě. Oba tvořili jakousi čestnou stráž sv. Václavovi na oltáři. Ve výklenku naproti je umístěna soška sv. Norberta a blahoslaveného poustevníka Ivala v kápi. Od jaké doby sloužila kaple jako místo, kam přicházeli lidé, aby složili díky za sklizeň, není zcela jasné. První dokument, který popisuje tuto skutečnost, je až ohlašná kniha z roku 1804, kterou

---

²⁰⁰ Vilém Florentin princ či kníže ze Salm - Salmu (1745 -1810) byl biskup v Tournai v dnešní Belgii a arcibiskup pražský. Vystudoval teologii a právo v Kolíně nad Rýnem a Lutychu. Od roku 1794 byl pražským arcibiskupem, funkci zastával až do své smrti v roce 1810.

²⁰¹ SOkA Plzeň – sever. WONKA, František. Mozaika svatováclavská v Manětíně, s. 15.

²⁰² Svatý Vít byl světec ze Sicílie. Zemřel jako mučedník v roce 303. Kult sv. Víta se začal šířit po sepsání legendy o jeho životě kolem roku 600. Roku 1355 byla jeho hlava převezena do Prahy, kde spočívá ve Svatovítském chrámu, na jehož tehdejší místo byla jako pocta světcům vystavěna na pokyn sv. Václava rotunda. Často bývá znázorňován jako chlapec s palmovou ratolestí, s kohoutem nebo lvem.

²⁰³ Svatý Zikmund byl burgundský král od roku 516. Než se stal králem, přestoupil od ariánství ke katolicismu. Roku 524 byl zbaven trůnu a i s celou rodinou zavražděn vhozením do studny. Protože zemřel mučednickou smrtí, byl zanedlouho prohlášen za svatého. Jeho kult v českých zemích rozšířil král Karel IV., který v roce 1356 získal většinu jeho ostatků a přenesl je do Prahy do katedrály sv. Víta. Zikmund se pak stal jedním z českých patronů.

začal v témže roce psát nový děkan Antonín Bláha. Tato kniha uvádí, že slavnost se konala každý rok vždy na svátek sv. Václava. V protější kapli, která byla zasvěcena sv. Isidorovi, se vždy na jeho svátek na jaře sloužila mše, aby Bůh dal požehnání k polním pracím. Do obou kaplí vedly dříve dveře přímo ze hřbitova, ty byly ale na konci 19. století zazděny.²⁰⁴

Průběh slavnosti, která se konala na počest sv. Václava, byla následující. Lidé se shromáždili na náměstí do procesí, které bylo většinou doprovázeno hudbou. Procesí se účastnili prakticky všichni obyvatelé města, učitel vedl všechnu školní mládež, sedláci, dělníci, měšťané i venkované. Ti všichni se ubírali městem za modlitby nebo se zpěvem ke kostelu sv. Barbory, aby poděkovali Pánu Bohu, že jejich práci požehnal a obdaroval je hojností na polích i v sadech. Procesí končila u kaple sv. Václava kolem 10 hodiny.²⁰⁵

Později se takové průvody nekonaly jen na sv. Václava, ale i v jiné dny, a to především v dobách hrozících válečných pohrom, neúrody, bídy či epidemie. Například v dobách napoleonských válek se 5. 9. 1813 vedlo procesí ke sv. Barboře s prosbou, aby byli nepřátelé poraženi. Dne 31. 10. 1814 se uskutečnilo ke sv. Barboře procesí, které ohlašovalo vítězství spojenců u Lipska. Z důvodu hrozící epidemie bylo procesí uskutečněno v roce 1806, kdy se lidé z Manětína obávali cholery, a poté ještě ve 30. letech 19. století, kdy město opět čelilo nákaze.²⁰⁶ Od poloviny 19. století ale procesí ubývalo a rovněž se již netěšilo tak velikému zájmu jako dřív, ale přesto se každoročně na den sv. Václava konala.

Větší zájem o procesí se naskytl až ve 20. století, konkrétně v roce 1929. Uplynulo totiž tisíc let od zavraždění sv. Václava, celý rok byl nazýván jako svatováclavský a nesl se v duchu uctění jeho památky. V Manětíně začal svatováclavský rok 3. 3. tím, že zde byl promítán propagační film o sv. Václavovi. „*Mně se nejvíce líbil poetický úvod: Velice stará kronika ukazovala na jedné stránce letopočet 929. Ponenáhlu nejdřív slabě, pak stále silněji se ukazovala kolem něho koruna z trní, mučednická. Potom obracela ruka listy v knize až k stránce, kde stejně velikými číslicemi byl vyznačen letopočet 1929. Za ním pak opět z počátku slaběji pak stále silněji se vyrýsovala svatováclavská koruna*

---

²⁰⁴ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Mozaika svatováclavská v Manětíně, s. 16.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 16.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 17.

*a hrot kopí. Film pokračoval větou: Tisíc tomu let, co byl kníže náš zavražděn....*²⁰⁷ Tak popisuje farář Wonka svou nejoblíbenější část filmu. Ovšem Manětín se musel důkladně připravit na hlavní slavnosti konané v září. Dle Wonky by bylo úžasné, kdyby na všech domech vlály české vlajky, hrála by hudba a městem by kráčel slavnostní průvod. Ovšem něco takového by bylo velice těžké domluvit, jelikož obecní úřad se nevyjádřil ke spolupráci, a tak celou oslavu jubilea měla na starost duchovní správa Manětína.

Původním záměrem Wonky bylo, že svatováclavská noc se měla slavit v kostele sv. Barbory. Chtěl odmontovat oltář ve svatováclavské kapli a přemístit ho do středu lodi. Oltář by ozdobil a kolem by dal barevné lampičky. Celý kostel by byl ověšen girlandami a z pilířů by visely dlouhé bíločervené prapory. Wonka měl vskutku smělý plán, bohužel se z něj nic neuskutečnilo. Jediné k čemu došlo, bylo, že z děkanského kostela byl odvezen červený koberec, který se položil na stupně hlavního oltáře v kostele sv. Barbory. Svatováclavský den začal v Manětíně v 9:30, kdy vyšel průvod od náměstí směrem ke kostelu sv. Barbory, průvod doprovázela kapela, která vyhrávala celou cestu. V kostele se konala mše, kterou vedl vikář. Tématem jeho kázání byl samozřejmě sv. Václav. Na oltáři sv. Václava stála váza s jiřinami a hořely 2 svíce. V kapli sv. Václava lidé zazpívali novou sloku slavného chorálu, která zněla:

*Za tisíc let milování
jsme ti vděční do skonání,
abys nám přál
tisíc let dál,
Svatý Václave!
Kriste eleison!*

Odpoledne měl pan vikář požehnání, jak bylo zvykem ve 14 hodin. Účast byla ale podobná jako o každém svátku. Původně měly být oslavy mnohem větší, avšak mezi lidmi o ně nebyl takový zájem. Wonka si ve svých zápisech dokonce stěžoval na netečnost a nezájem ze strany obyvatelů města. Dle něj si sv. Václav zasloužil mnohem důstojnější a velkolepější oslavy. Následující den, neděle sv. Michala, patřil stále sv. Václavu. Ráno bylo kázání o tom, jak se stal sv. Václav svatým. V 18 hodin vystavil

---

²⁰⁷ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Mozaika svatováclavská v Manětíně, s. 21.

vikář Velebnou svátost a mimo předpokládaný program vystoupil na kazatelnu a měl svatováclavskou eucharistickou promluvu. Nakonec se pomodlil litanie ke svatým patronům. Jeho eucharistickým požehnáním skončily svatováclavské oslavy ve městě.²⁰⁸

Na oslavách českého patrona ve městě chyběli ti nejhrořlivější návštěvníci kostela, protože odjeli tento svátek oslavit přímo do Prahy, do jeho domova. Po svém návratu se pochlubili ostatním svými zážitky. Svatováclavskou noc prožili u sv. Víta a ráno se dívali na impozantní průvod s lebkou a mečem sv. Václava. Průvod vycházel z Vyšehradu a mířil na Hradčany. Po celé trati byli rozmístěni muzikanti, kteří hráli chorál: Ty jsi dědic české země! Celou dobu před lebkou poklekali lidé a modlili se za vlast a národ.²⁰⁹

V roce 1937 zemřel 1. československý prezident, Tomáš Garrigue Masaryk. I v Manětíně se konala smuteční tryzna, a to místní sokolovně, kde se četli básně, hrála hudba a nakonec vystoupil řečník, který tryznu zakončil slovy: Jsi naším jediným svatým! Jeho pohřeb byl národní manifestací mnohem větší než svatováclavské milénium. V kázání na sv. Václava vzpomněl děkan zesnulého prezidenta jako muže, který měl vzkřísit a řídit dědictví sv. Václava.²¹⁰

V následujícím roce byli lidé opět blíže ke svým patronům, nejdříve vyhlášena mobilizace a Mnichovská dohoda. V Manětíně se měla uskutečnit svatojánská pouť ke sv. Barboře. Kvůli deštivému počasí bylo procesí odvoláno, ale mše se konala. Lidí na mši svaté bylo mnohem více než obvykle. V kázání Wonka vybízel k tomu, že nyní je zapotřebí hlavně jasný úsudek, klid a důvěra v Boha. Lidé pak zazpívali píseň: *Vroucně vítán budiž Jane. Píseň zazpívali až do poslední sloky, která zněla: Slyš, ó slyš nás, Otče svatý Jane, přimlouvej se za nás u Boha, ať se nad tvou vlastí stále klene míru lásky jasná obloha! A nakonec zazněl vlastenecký chorál Svatý Václave!*²¹¹

Celá republika se připravovala k válce, na válku se připravovali i v Manětíně. V této době se lidé upírali i na české patrony, samozřejmě byl často vzpomínán sv. Václav. Dokonce regionální listy vzpomínaly na jeho odkaz. Titulky v novinách byly takovéto: *Dnes prodlévá svatý Václav mezi našimi vojáky v sudetských horách, vede náš*

---

²⁰⁸ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Mozaika svatováclavská v Manětíně, s. 29

²⁰⁹ Tamtéž, s. 30.

²¹⁰ Tamtéž, s. 35.

²¹¹ Tamtéž, s. 37.

lid! V časopisu Dětská neděle²¹² byl na titulním obrázku sv. Václav, jak vyjíždí z hory Blaník, sedí na bílém koni a v ruce drží prapor, kolem něho je jeho družina a každý rytíř drží štít v barvách vlasti.²¹³

Období krátce před II. světovou válkou bylo vlastně posledním momentem, kdy se projevila svatováclavská tradice v Manětíně. Během války se již tento prvek neobjevoval. V roce 1946 se konaly ve městě slavnosti k 1. výročí osvobození. Slavnost začala 4. 5., kdy se konala večerní mše v kostele sv. Barbory. Po kázání následoval průvod, v jehož čele byl nesen legionář z I. světové války, který držel československou vlajku. V průvodu šli skauti, lidé v krojích, hasiči a všichni ostatní, jejich cílem byl pomník padlých v I. světové válce, kde je uctili minutou ticha. Druhý den slavnost pokračovala opět v kostele sv. Barbory, kde se v 10:30 sloužila poutní mše svatá. Oslavy byly zakončeny akademií, která se konala v sokolovně. Akademií bylo myšleno, že lidé přišli do sokolovny podívat se na živé obrazy, které představovaly výjevy z českých dějin.²¹⁴ Ovšem na této akci již nebyla připomínána osoba sv. Václava. Na svatováclavskou tradici jakoby se zapomenulo. Důvod, proč tomu tak bylo, znám není.

6.6 Panna Marie Loretánská čili manětínské Paladium

Před tím než zde bude popisováno samotné manětínské Paladium, je třeba vysvětlit tradici Panny Marie Loretánské a také to, co znamená označení Paladium.

6.6.1 Panna Marie Loretánská

Jedná se o legendu, která vypráví o přenesení domu Panny Marie ze Svaté země do Itálie, konkrétně do města Loreta. Rozšíření legendy způsobilo to, že z Loreta se stalo jedno z nejvýznamnějších křesťanských poutních míst. Nejvíce poutníků sem proudilo v 17. a 18. století, jejich cílem byl svatý domek, legendární Santa Casa. Do Santa Casy byla umístěna soška Černé Matky Boží loretánské, o které se věřilo, že ji vyřezal samotný apoštol Lukáš.

---

²¹² Jednalo se o katolický časopis určený pro mládež, který vycházel v letech 1935-1944. Časopis Dětská neděle nahradil čtrnáctideník Dětský svět, který vycházel mezi lety 1918-1938.

²¹³ SOkA Plzeň – sever. WONKA, František. Mozaika svatováclavská v Manětíně, s. 38.

²¹⁴ Tamtéž, s. 57.

Tzv. svatý domek stával podle legendy v rodišti Panny Marie, což znamená v Nazaretu. Byla to jeskyně ve skále, která byla uctívána již v dobách prvních křesťanů. Z domu Panny Marie byly odvezeny svaté kameny, které se staly základem Santa Casy v Loretu. O přenesení svatého domku se začala šířit legenda, podle které ho přenesli andělé.²¹⁵ Nejprve byl v roce 1291 domek přenesen anděly do Illyrie a za 3 roky do italského Loreta. Ovšem andělé ho snesli do vavřínového lesa, odtud ho přemístili na pole zbožných bratrů u města Recanati, jenže bratři se začali hádat a tak o rok později byl domek opět přenesen na křídlech andělů o několik set metrů dál, kde už spočinul natrvalo.²¹⁶ Od konce 15. století je svatý domek skryt v bazilice. Byla postavena trojlodní hala s bočními kaplemi. Severní strana dómu je obklopena obrannou chodbou, která má pevnostní charakter. Velký počet poutníků a obliba Loreta vedlo k tomu, v roce 1514 došlo ke zřízení kapituly a roku 1586 bylo vytvořeno biskupství loretánské.²¹⁷

Interiér samotné loretánské kaple byl a je velmi prostý. Na stěnách jsou fresky z 15. století, které zobrazují Pannu Marii s Ježíškem, sv. Jiří, sv. Antonína atd. Na oltáři je vystavena socha Panny Marie loretánské. Současní poutníci mohou obdivovat už jen kopii sochy, jelikož originál ze 14. století shořel při požáru svatyně v roce 1922.²¹⁸

Loretánskou svatyni navštívili i poutníci z Čech. To vedlo k tomu, že i v Čechách začaly vznikat loretánské kaple. Nejstarší loreta byla postavena v Horšovském Týně v roce 1584, brzy následovaly další v Mikulově, Jílovém, Roudnici atd. Nejstarší loretánské kaple byly rovněž významné mariánské poutní místa v 17. století.²¹⁹

6.6.2 Paladium

Slovo Paladium má původ již ve starověkém Řecku. Paladiem se označoval obrázek bohyně Pallas Athény. Dle legendy spadl z nebe. Jeho úkolem bylo ochraňovat město Tróju a zaručit městu dlouhé trvání.²²⁰ Dle staré věštby nebude Trója dobita, dokud se obrázku někdo nezmocní a z města jej neodnese. Proto Řekové marně Tróju obléhali

---

²¹⁵ BUKOVSKÝ, Jan. Loretánské kaple v Čechách a na Moravě, s. 10.

²¹⁶ ROYT, Jan. Obraz a kult v Čechách 17. a 18. Století, s. 147.

²¹⁷ BUKOVSKÝ, Jan. Loretánské kaple v Čechách a na Moravě, s. 12.

²¹⁸ ROYT, Jan. Obraz a kult v Čechách 17. a 18. Století, s. 150 – 151.

²¹⁹ BUKOVSKÝ, Jan. Loretánské kaple v Čechách a na Moravě, s. 24.

²²⁰ RULÍŠEK, Hynek. Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie, s. 248.

10 let, až jejich hrdina Odysseus odnesl z města obraz, a tak se Řekové zmocnili Tróje. Jelikož obraz představoval bohyni Pallas Athénu, začalo se mu říkat Paladium.²²¹

Později se tak začaly označovat zvláštní posvátné předměty, které byly uctívány, jelikož chránily před všemožnými pohromami. U nás je nejslavnějším Paladiem kovový obraz Panny Marie staroboleslavské, který je označován jako Paladium země české. Jedná se o reliéf madony s Ježíškem vyrobený kolem roku 1500. V 17. a 18. století se jednalo o nejvíce uctívané mariánské zpodobnění v Čechách. Podle legendy původní model staroboleslavského Paladia nechala vytvořit sama kněžna Ludmila a uctíval ho i sv. Václav. Jiná legenda říká, že obraz přinesli sv. Cyril a sv. Metoděj. Obraz byl ale ztracen a našel ho v 17. století jeden sedlák při orbě pole. Na onom místě byl pak postaven kostel a při cestě z Prahy do Staré Boleslavi bylo vystavěno 44 zastavení.²²²

6.6.3 Manětínské Paladium

V roce 1699 se ujal vlády nad Manětínem hrabě Václav Josef Lažanský. Svou vládu započal zbožnou poutí do Říma na milostivé léto, které vyhlásil papež Inocenc XII.²²³ na rok 1700. Mladý hrabě si chtěl kajícím putováním vyprosit Boží požehnání a zajistit si podporu k životním úkolům, které ho čekají. Společníkem na cestě mu byl manětínský farář Václav Plešner²²⁴, kterého si hrabě velice vážil.

Jejich pouť měla původně trvat 2 měsíce, celý advent, Vánoce, až do Hromnic, to proto, aby viděli otevírání Svaté brány²²⁵, které zahajovalo milostivé léto. Jejich návštěva

---

²²¹ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretské uctívaném co Paladium v Manětíně, s. 229.

²²² ROYT, Jan. České nebe: Soupis nejznámějších mariánských poutních míst v Čechách a na Moravě, českých a moravských zemských patronů, s. 5.

²²³ Inocenc XII., rodným jménem *Antonio Pignatelli* (1615 - 1700) byl 242. papežem, pontifikát v letech 1691 – 1700.

²²⁴ Václav Plešner, celým jménem Václav Alexius Plešner, psáno také Pleschner, byl manětínský farář u kostela sv. Jana Nepomuckého, kde působil v letech 1694 – 1719.

²²⁵ Svatá brána jsou původně dveře ve čtyřech římských bazilikách, které jsou zadrženy, a které se otevírají pouze v době Svatého roku (Jubilejního roku). Kdo projde Svatou branou, může získat, po splnění stanovených podmínek, odpustky. Obřad zahájení Svatého roku se děje právě otevřením Svaté brány. Obřad otevírání Svaté brány symbolicky vyjadřuje myšlenku, že během jubilejního roku jsou věřící na „mimořádné cestě“ ke spáse. Oficiální zahájení Svatého roku se koná s otevřením Svaté brány římské baziliky svatého Petra. Svaté brány dalších bazilik jsou otevřeny v následujících dnech.

Říma trvala do poloviny ledna, kdy skončilo jejich putování po arcibasilikách, dokázali získat odpustek velkého jubilea.²²⁶ Tím skončil jejich úkol v Římě a vydali se zpět domů.

Při zpáteční cestě navštívili další významná duchovní místa. Mimo jiné navštívili město Loreto s bazilikou Svatá chýše, především pro Plešnera to byl výjimečný okamžik, sám to místo popisoval jako nebe na zemi.²²⁷ Plešner byl místem tak okouzlen, že si tam koupil obrázek Panny Marie Loretánské. Kněz z loretánské baziliky prokázal faráři laskavost a jeho obrázek posvětil, dotknul se jím milostné sochy Panny Marie loretánské. S hrabětem se ze svého putování vrátili těsně před Hromnicemi.

Farář Plešner se po návratu rozhodl, že nechá zasklít obrázek Panny Marie z Loreta, pověřil tím truhláře Pánvičku. S jeho prací byl velice spokojen, poznamenal, že přesně tak to má milostná socha v Loretě. Pod obrázkem bylo italsky napsáno: Di Loreto a Maria s'hai il cor dojato – Pellegrino non sei, ma sei beato! Volný překlad zní: Z Loreta když Marii své srdce darem dáš, již nejsi poutník jen, blaženým se stáváš!²²⁸

Krátce po té, když Plešner nechal obrázek zasklít, navštívil ho P. Stanislav z řádu servitů v Rabštejně. Žádal Plešnera, aby mu obrázek Panny Marie Loretánské daroval, jelikož se v Rabštejně nachází loretánská kaple. „*Škoda, že je tak chudičká a má jen prostou černou sochu, která krásu Boží Rodičky nikdy nevystihne. Důstojný pane, jak skvěle vyjímal by se tam tento Váš pěkný obrázek, přinesený sem přímo z Loreta. Poutní místo bychom udělali z Rabštejna a z daleka by k nám přicházeli poutníci vzývat P. Marii Loretánskou. A ta by byla jistě všem milostivá, vždyť v celém kraji široko daleko nemáte loretánskou svatyňku než u nás.*“²²⁹ Avšak Plešner na jeho žádost nepřistoupil. Jelikož pohled na obrázek mu připomínal nejkrásnější pouť a nejblaženější chvíli jeho života, proto si obrázek ponechal u sebe. Dle něj, bude – li Matka Boží chtít, bude pomáhat i v Manětíně.

P. Stanislav se však nevzdal své ideje a až do své smrti se pokoušel obrázek získat. Mnohokrát o něm kázal v Rabštejně, i v Manětíně, přemlouval manětínské věřící, aby se

---

²²⁶ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívaném co Paladium v Manětíně, s. 17.

²²⁷ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívaném co Paladium v Manětíně, s. 29.

²²⁸ Tamtéž, s. 33.

²²⁹ Tamtéž, s. 33.

pokusili přesvědčit pana faráře, že má obrázek darovat do rabštejské Lorety, kde by se mu dostalo veřejného uctívání a až by k němu přišla pouť z Manětína, tak by měli manětínští ve všem přednost. Ale jeho snahy byly bezvýsledné. Farář zůstal nepřístupný na všechny jeho prosby a sliby. Plešner si obrázek zavěsil ve své pracovně a nikdo jej nesundal.²³⁰

V roce 1712 zachvátil Manětín požár, který zničil skoro celé město. Farář Plešner vyběhl z fary a pospíchal do kostela. Jediné, co se mu podařilo zachránit, byla Nejsvětější Svátost z kostela sv. Jana Křtitele a přenesl ho do kostela sv. Barbory. Když se vracel zpět k městu, téměř už ho nepoznával, přestaly už zvonit zvony. Zámek, kostel s věží a domy na náměstí již byly v plamenech. Ještě rychle vběhl do farní budovy, která už byla plná kouře. Jeho zrak utkvěl na obrázku Panny Marie loretánské a rozhodl se, že ho zachrání. Chtěl obrázek sundat, ale byl příliš rozčilen, nepodařilo se mu to. V ruce mu zůstala pouze část dřevěného rámu. Pokoušel se ho sundat znovu, ale opět se mu to nepodařilo. Už byl příliš slabý a tak tam musel obrázek zanechat. Ještě se na něj podíval a prosil Pannu Marii, aby dům zachránila, pak už musel rychle odejít.²³¹

Ovšem jako zázrakem byla fara před ohněm uchráněna, jako jedna z mála staveb nebyla poškozena. Kolem ní byla všude spoušť, ale před ní se oheň zastavil. Dokonce neshořel ani plot a budova nebyla poškozena vůbec. Lidé z toho byli udiveni a ptali se, jak je to možné. Farář vešel zpět do svého pokoje, jeho první pohled patřil svatému obrázku a děkoval Panně Marii, že ho vyslyšela a dům ochránila. „*Obrázku z Loreta, byls mi dosud tím nejmilejším, ode dneška jím budeš stokrát víc. Vždyť jsi byl jako Paladium, které chránilo tento dům.*“²³² Od této události byl obrázku Panny Marie Loretánské přičítán zázračný účinek. Jelikož byl kostel sv. Jana Křtitele zničen, konaly se mše svaté v kostele sv. Barbory. Ta první se konala hned následující den po ničujícím požáru.

V následujícím roce se do Manětína vrátila opět vrchnost, zámek byl opraven. Ale hraběnka Marie Gabriela onemocněla neštovicemi. Její stav byl velmi vážný a jednou řekla své komorné, že na faře mají zázračný obrázek, aby ho přinesla. Farář Plešner ho okamžitě donesl a pověsili ho nad hraběnkino lůžko. Hraběnka prosila Bohorodičku za

---

²³⁰ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívaném co Paladium v Manětíně, s. 34.

²³¹ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Manětínské Paladium, s. 6.

²³² Tamtéž, s. 7.

uzdravení a skutečně se tomu tak stalo. Nejdříve ustoupila horečka a pak mizely i neštovice. Jenže pak onemocněli její synové Maxmilián a Karel, byly to také neštovice. Lékař si dokonce dělal obavy, zda to přežijí. Hraběnka se rozhodla, že obrázek Panny Marie loretánské přenese do jejich postýlek. Starší Maxmilián před obrázkem odříkával modlitby, které mu předříkávala matka, a nakonec černou tvář Panny Marie políbil.²³³ Zázračný účinek obrázku opět zapůsobil, oba chlapci se do týdne uzdravili. Poté si Plešner obrázek odnesl zpět do svého pokoje na faře.

Ve stejném roce, tedy 1713, se do Manětína dostala zpráva, že v Čechách vypukl mor. V kostele se konaly zvláštní kající pobožnosti za odvrácení nebezpečí, věřící zpívali starou píseň k Panně Marii: *Hvězdo jasná, růže krásná, přimluv se ke Kristu Pánu, ať zažene a odžene od nás morovou ránu*. Lidé se velice báli a čekali, kdy zazvoní umíráček první oběti. Farář Plešner se také úpěnlivě modlil i doma a vždy se díval na obrázek Panny Marie loretánské. Obavy se naštěstí nakonec nenaplnily, mor se celému kraji vyhnul.²³⁴

Nový kostel sv. Jana Křtitele byl již hotov, jeho vysvěcení proběhlo 24. 6. 1717. Farář se při této slavné události rozhodl, že obrázek věnuje do interiéru jako Paladium, který ho ochrání před zkázou. „*Zůstaň tedy navždy zde, buď jeho ozdobou a celé osadě posvátným Paladiem.*“²³⁵ O několik let později, v roce 1721, zemřel farář Václav Plešner, byl pohřben do krypty přímo před hlavním oltářem. Jeho smrtí se uzavřela první část historie obrázku Panny Marie loretánské čili Paladia.

Brzy zemřela i hraběnka Marie Gabriela a její syn Maxmilián, tedy ti, kteří se sami přesvědčili o účinku obrázku. Ti, kteří k Paladiu měli jistý vztah a uctívali ho. Kult loretánského obrázku byl dílem faráře Plešnera, který k němu měl velice vroucí vztah a neskonale ho uctíval. Bylo otázkou, zda se najde další člověk, který bude podporovat jeho zázračné působení a bude o nich informovat lid. Zda kult Paladia přežije anebo bude zapomenut.

Postupem času ze vzpomínek lidí vymizelo povědomí o zázracích Paladia. Černá Madona byla zapomenuta. Poslední zmínka o Paladiu v 18. století byla z roku 1726. Na

---

²³³ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Manětínské Paladium, s. 8.

²³⁴ Tamtéž, s. 9.

²³⁵ Tamtéž, s. 11.

zámku pracoval malíř a štafírník František Antonín Triebel z Nečtin, kterému bylo zapláceno za vyštafírování rámečku k Paladiu. Dostal zapláceno 2 zl a 30 krejcarů. Jeho práce musela být mimořádná, jelikož běžně se za vyštafírování rámečku platilo 24 krejcarů.²³⁶ Proč se kněžna rozhodla dát obrázku nový rám, lze vysvětlit různě. Možná byl původní rám poničen a bylo potřeba ho vyměnit. Dalším důvodem mohlo být, že obrázek slavil jubileum, v Manětíně byl již od roku 1700, a tak kněžna považovala za vhodné nechat udělat nový rám. Jiným vysvětlením může být to, že v roce 1726 byla na Manětínsku veliká neúroda, a tak se Marie Gabriela obrátila k Madoně, která ji nikdy nezklamala, a chtěla tak odvrátit bídu. Ať byl ten pravý důvod jakýkoliv, tak to dokládá jediné, že úcta k posvátnému obrázku žila ještě po smrti faráře Plešnera.

Neúroda a bída byla zažehnána a nastala doba budování barokní slávy. Byla vybudována Vysoká cesta, jejímž autorem byl sochař Josef Herscher. Dne 9. 6. 1729 byla manětínská fara povýšena na děkanství a farář Jan František Händl se stal prvním manětínským děkanem.²³⁷ Tak jak město vzkvétalo, tak sláva Paladia upadala. Roku 1787 dal hrabě Prokop Lažanský důkladně opravit interiér děkanského kostela. Některé z osmi velikých obrazů se odstranily a u Paladia byl znovu vyměněn rámeček za obyčejný zrcadlový. Obrázek Madony byl pak pověšen někam do zákoutí. Na obrázku se už jevily znaky stárí a nikdo nevěděl, jaký poklad se v něm nachází. Paladium tiše čekalo, až se najde někdo, kdo objeví, jaký je to klenot.

Během té doby se v Manětíně i nadále konaly poutě. Jedna z největších se konala vždy o 2. neděli po Velikonocích, byla to tzv. Velká pout' u sv. Barbory. Pout' vždy přilákala takový počet poutníků, že manětínští se museli vyzpovídat již v sobotu, aby se v neděli kvůli návalu u zpovědnic nezdržoval program bohoslužeb. Následovala pout' na sv. Isidora, 10. 5., v jeho kapli u sv. Barbory se sloužila mše svatá, aby Pán Bůh požehnal polím a ochránil je před všemi škodami. Po sv. Isidorovi následoval svátek sv. Jana Nepomuckého, který byl plný liturgie, šlo se procesí a konala se zvláštní pobožnost

---

²³⁶ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívané co Paladium v Manětíně, s. 143.

²³⁷ Tamtéž, s. 144.

u světcovy sochy, u které byl postavem malý oltář se svatojánskými nádobami, v nichž hořela červená světla.²³⁸

Dne 1. 11. 1817 se novým manětínským kaplanem stal Josef Jiří Šturm, který skoro celý svůj duchovní život prožil v Manětíně. Od roku 1830 byl samostatným pánem na faře i v duchovní sféře. Rozhodl se ihned vystrojit velikou jubilejní slavnost k uctění sv. Justiny a sv. Innocencie. Od vystavení jejich ostatků již uplynulo 50 let, a proto se domníval, že je zapotřebí uspořádat oslavu. Jelikož se vše vydařilo, tak tím položil základ k slavení tohoto jubilea každých 50 let. Příprava jubilea ho přivedla k bádání v děkanském archivu. Šturm byl velikým milovníkem historie. Mezi starými knihami objevil i Plešnerovu kroniku datovanou rokem 1716.²³⁹ A tak se z hlubin zapomnění objevila Panna Marie loretánská, čili Paladium.

Již druhý den ráno si děkan prohlížel zapomenutý obrázek v zrcadlovém rámu. Díval se na něj s nesmírnou úctou a nikdy si jej tak důkladně neprohlížel. To mu vnučko myšlenku. Rozhodl se, že když nedávno vzkřísil úctu ke svatým mučednicím, tak vzkřísí i slávu manětínského Paladia. A vhodná příležitost se naskytla brzy.

V srpnu se lidé zalekli toho, co si přečetli v novinách. V Indii se objevila nová nemoc, která získala označení asijská cholera. Přes ruské stepy pronikla až do Polska a Pruska. Přes všechna opatření se v září 1831 dostala do Rakous a vzápětí do Čech. Přišlo nařízení, aby se po celé arcidiecézi konaly pobožnosti za odvrácení nákazy, samozřejmě se to týkalo i Manětína. To vnučko Šturmovi myšlenku spojit nařízenou pobožnost s uctěním starého loretánského obrázku. Během svých kázání promlouval po 3 neděle o dějinách obrázku a vždy nalezl vděčné posluchače. O obrázku vyprávěl i na zámku hraběnce, ta se ihned pro Paladium nadchla. Obrázek tak získal znovu nový rám, zrcadlový byl nahrazen důstojnějším zlatým. Šturm připravil pro Madonu trůn, který byl na hlavním oltáři, tak jak si obraz zasloužil.²⁴⁰ Kdo do této doby Paladium neznal, brzy se o něm doslechl od svých známých.

---

²³⁸ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie Loretánské uctívané co Paladium v Manětíně, s. 156 – 157.

²³⁹ Tamtéž, s. 162.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 170.

Jeho památka tak byla opět vzkříšena. Pohroma v podobě nákazy byla zažehnána, ale ne na dlouho. Již v roce 1836 se totiž nemoc vrátila a několik let strašila obyvatele Manětínska. Období mezi dvěma nákazami lze charakterizovat jako dobu, kdy byla vzkříšena víra v moc Paladia. Byla to doba, kdy opět loretánský obraz zářil. Lid utíkal k Panně Marii loretánské pro pomoc a byl jí připisován fakt, že obě nákazy se ve městě moc nerozšířily.

V oné době, kdy se Paladium nacházelo na hlavním oltáři, vznikaly největší projevy mariánské úcty 19. století. Roku 1845 na žádost pražského arcibiskupa Schrenka povolil papež Řehoř XVI.²⁴¹, že bylo možné v loretánských litaniích přidávat vzývání: Královno bez poskvrny hříchu prvotního počatá, oroduj za nás. Farář Šturm to radostně ohlásil z kazatelny a i v Manětíně zaznívala tato chvála k Panně Marii. V roce 1854 papež Pius IX.²⁴² vyhlásil dogma o Neposkvrněném početí.²⁴³

Přes veškeré projevy mariánské úcty ale lesk Paladia postupně bledl. Sice nadále obrázek zůstal na hlavním oltáři, ale lidé zapomínali na milosti, které jim kdysi Matka boží udílela. Na dřívější místo, kde původně visel obrázek Paladia, nezůstalo prázdné, zavěsil na něj Šturm obrázek Panny Marie Bolestné a zasadil ho do zrcadlového rámu. Naposled Šturm propagoval památku Paladia v roce 1860. Byl požádán, aby vypovídal o památných věcech a událostech při kostelích, jeho výpověď měla sloužit pro vytvoření jisté knihy. Zda byla ovšem nakonec nějaká kniha skutečně napsána a vydána, se bohužel neví.

Farář Šturm zemřel v roce 1864. Po jeho smrti se opakoval stejný scénář jako po smrti prvního obdivovatele Paladia, faráře Josefa Plešnera. Novým děkanem byl stanoven Jiří Bier, ten k Paladiu neměl zvláštní vztah, asi ani neznal jeho dějiny. Prozatím nechal obrázek na hlavním oltáři, ale svou pozornost věnoval jiným směrem. Do Manětína pozval misionáře z Tovaryšstva Ježíšova, brzy na to bylo založeno Bratrstvo Božského

---

²⁴¹ Řehoř XVI., vlastním jménem Bartolomeo Alberto Cappellari (1765 – 1846) byl 254. papežem, pontifikát v letech 1831–1846. Hlásal tezi o absolutní převaze církevní moci nad světskou, vystupoval proti odluce církve od státu.

²⁴² Blahoslavený Pius IX. (1792 – 1878), vlastním jménem Giovanni Maria Mastai-Ferretti byl 255. papežem katolické církve. Jeho pontifikát byl nejdelší doložený v historii papežství, trval více než 31 let, v letech 1846 -1878.

²⁴³ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie loretánské uctívané co Paladium v Manětíně, s. 193.

srdce Páně a pak Bratrstvo Živého růžence. Na staré Paladium se zase zapomnělo. Při opravě interiéru kostela roku 1875 byl loretánský obrázek přestěhován z hlavního oltáře na staré místo pod kříž.²⁴⁴ Paladium tak opět čekalo na svého dalšího obdivovatele, který objeví, o jaký klenot se jedná.

Loretánský obrázek čekal několik desítek let, než se mu dostalo zasloužené pozornosti. V roce 1930 nastoupil do Manětína nový děkan, František Wonka, který nahradil Josefa Pomrholce. Právě nový farář si pročetl starou kroniku Josefa Plešnera o obrázku blahoslavené Panně Marii loretánské. Wonka byl příběhem fascinován.²⁴⁵ Tím začala nová kapitola uctívání manětínského Paladia. Ihned druhý den ráno stál Wonka v kostele a hleděl na originál obrázku. Zjistil, že historie Paladia je všude zapomenuta. Děkoval Bohu, že byl zachován jediný doklad o jeho historii a zázracích, tedy stará Plešnerova kronika.

Farář Wonka se rozhodl, že slávu Paladia opět vzkřísí. O obrázku začal vyprávět během kázání, ale hovořil o něm třeba i ve škole. Již v následujícím roce stál obrázek opět na hlavním oltáři. Zavedl růžencovou pobožnost, která se konala ve večerních hodinách po západu slunce. Obnovil tak zvyk více jak 200 let starý, kdy to tak činil kantor se školní mládeží. Došlo i na to, že loretánský obrázek dostal opět nový rámeček. V březnu 1933 odvezl děkan Paladium do Plzně, knihař Emanuel Němec dostal úkol, aby Paladium zasadil do nového rámu. Pro obraz byl též zhotoven menší oltář. V květnu 1933 tedy získalo Paladium své nové místo. Oltář s Paladiem stál naproti kazatelně. Oltář posvětil redemptorista z Plzně P. Martin Janů, který vyslovil modlitbu. „*Nejblahoslavenější Panno Mario! Buď z tohoto trůnu Paladiem zdejší farnosti. Zachovej ji neporušenou víru a čistý mrav. Žehnej rodičům, aby své děti zbožně vychovávali, mládencům a pannám, aby čistotu zachovali, dětem, aby v nevinosti dospívali, duchovním správcům, aby duše od Boha jim svěřené vedli ke Kristu.*“²⁴⁶

Paladiu se dostalo propagace i tiskem. Již od roku 1932 byly tištěny obrázky a pohlednice, a uvádí se, že byl o ně veliký zájem. V roce 1933 bylo o Paladiu uveřejněno několik článků. Ten první byl ve věstníku mariánských družin Ve službách královny,

---

²⁴⁴ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie loretánské uctívané co Paladium v Manětíně, s. 196 - 197.

²⁴⁵ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Manětínské Paladium, s. 17.

²⁴⁶ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Manětínské Paladium, s. 18.

druhý vyšel v německém měsíčníku Das Swert des Heiligen Michael. V časopise Svatá hora byl publikován soupis zvláštním míst mariánské úcty, mezi kterými nemohlo chybět vyprávění o manětínském Paladiu. O Paladiu byl dokonce vydán článek v časopisu Národ, jediný český katolický časopis vycházející v USA.²⁴⁷

V období války se lidé chodili pomodlit k loretánskému obrázku. Modlili se zde všichni. Prosili zde o ochranu, klečel zde sedlák, který byl předvolán gestapem na výslech, klečeli zde němečtí uprchlíci z pruského Slezska. Zastavovali se repatrianti z Itálie, které válka zavlekla jako levnou pracovní sílu do Německa. V posledních dnech války zde klečeli příslušníci Hitlerovy armády. Dne 4. 5. 1945 se asi 20 vojáků modlilo v kostele, nehovořili německy, ale chorvatsky, byli to totiž Chorvaté, kteří byli zataženi do války. Po vítězství se v kostele modlili američtí vojáci, kteří se zúčastnili májových pobožností. Po Američanech přišli Rusové a rovněž někteří z nich přišli do kostela a pomodlili se k manětínské Madoně.²⁴⁸

Rok 1950 byl rokem jubilejním pro manětínské Paladium. Jeden hluboce věřící venkovský mladík napsal krátký veršík:

*Radostná zpráva dnes letí světem,
že naše nadhvězdná,
Královna vítězná,
ozdobena dalším slávy květem.
O Maria, matko svatá,
již pevná naše víra,
že na nebe jsi byla i se svým tělem vzata.*

Manětín slavil 250. výročí příchodu Paladia. Děkan pokládat oslavu tohoto jubilea za povinnost náboženskou i historickou, ale také za povinný projev úcty a vděčnosti za milosti, které Madona poskytovala během několika staletí. Jubilejní rok v Manětíně slavili mimo jiné tím, že o májových pobožnostech četli jeho dějiny z Plešnerovy kroniky.

---

²⁴⁷ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie loretánské uctívané co Paladium v Manětíně, s. 223.

²⁴⁸ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Manětínské Paladium, s. 19.

V roce 1952 se v Manětíně konala slavnost k vyhlášení dogmatu o Neposkvrněném početí Panny Marie. Konkrétní den slavnosti byl stanoven na 1. 11., na slavnost všech svatých. V Manětíně se oslavy připravovaly již celý říjen. Oltář s Paladiem byl postaven do středu kostela a ozdoben bílými květy chryzantém a mnoha světly. Ve slavný den se sloužila mše svatá doprovázená hudbou.²⁴⁹

Rokem 1952 též končí Wonkovy zápisy Manětínské Paladium i Kniha o obrázku Panny Marie loretánské uctívané co Paladium v Manětíně. Farář František Wonka byl 3. velkým obdivovatelem loretánského obrázku a stejně jako jeho předchůdci, Josef Plešner a Josef Šturm, se zasloužil o to, že obrázku byla věnována pozornost a úcta. Knihu o obrázku Panny Marie loretánské uctívané co Paladium v Manětíně končí tímto doslovem:

*Buď zdráva, Matko Kristova, Mario z Loreta!
Kde usměje se milost Tvá, hned naděj rozkvétá!
Tvá černá tvář je milostná, i Tvého Dítka líc,
ta pro nás jen něhu zná, má vděků na tisíc.
Tvé skráně zdobí koruna, ta slavným jas plá:
vždyť nebeská jsi Královna, a moc tvá nestihlá.
A u tvých nohou andělci laškují v oblacích,
pak v zanícení šeptají si o dávných zázracích:
Jak při ohni jsi chránila i ve zlé nemoci,
a každému jsi přispěla mateřskou pomocí.
Kol nápis starý hlásá nám, že kdo ti srdce dal,
již k blaha dospěl výšinám, byl dosud putoval.
Zář paprsků tvých ze stříbra i dnes se slibně stkví.,
že satana a temná hra v tvém padne vítězství.
Ty opět ďábla rozdrtíš a smeteš se světa,
Ty vládu Krista připravíš, Maria z Loreta!*

V době komunistického režimu se slavné poutě nekonaly, poutní tradice se nepřipomínala vůbec. Změna nastává až po roce 1989, kdy se objevovala snaha o oživení

---

²⁴⁹ SOKA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie loretánské uctívané co Paladium v Manětíně, s. 232.

a navázání na kdysi významnou poutní tradici. V současné době se poutě slaví skromně, většinou se jedná o poutní mši v kostele sv. Barbory, která se odehrává na svátek sv. Barbory 4. 12. Větší slavnosti jsou spojené s kostelem sv. Jana Křtitele. V Manětíně se slaví svátek Narození sv. Jana Křtitele, který se datuje 24. 6. V tento den se tradičně koná mše. V posledních několika letech je ale svátek spojen s manětínskými slavnostmi, které se odehrávají o 3. červnovém víkendu v zámeckém parku, jejichž součástí je i pout' ke sv. Janu Křtiteli.²⁵⁰ V kostelu sv. Barbory se čas od času odehrávají dobročinné koncerty, jejichž výtěžek má přispět na obnovu budovy kostela, jelikož je v havarijním stavu, a také se pořádá sbírka na nové varhany.²⁵¹

---

²⁵⁰ Římskokatolická farnost Manětín, Plasy, [online], Copyright ©2012, [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.farnostplasy.cz/udalo-se.html>.

²⁵¹ Manětín, [online], © 2011 made by Galilie Corporation s.r.o., [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.manetin.cz/mesto/manetinsky-zpravodaj>.

7 ZAPOMENUTÁ POUTNÍ MÍSTA

Severní Plzeňsko netvoří jen poutní místa spojena se třemi většími městy, tzn. Plasy, Manětín a Kralovice s Mariánskou Týnicí. Téměř v každé vesnici se nacházejí různé duchovní památky, nejčastěji se jedná o kostel, kapličku, sochu či sloup. Bývalo tradicí, že ve vesnicích s kostelem se odehrávaly místní poutě v den svátku světce, kterému byl kostel zasvěcen. Tyto oslavy probíhaly prakticky v každé vesnici podobně. Pak jsou ale na severním Plzeňsku místa, která jsou něčím výjimečná, avšak téměř nikdo o nich neví. Jsou to místa téměř zapomenutá, ale zaslouží si pozornost. Takových klenotů se na severním Plzeňsku najde více, ale v následující kapitole je pozornost věnována dvěma z nich, která patří mezi ty nejzajímavější.

7.1 Potvorov

Nejstarší písemné zprávy o Potvorově se datují k roku 1193, kdy zemřel vladyka Humpolt, který patřil do rodiny pánů z Hostouně. Humpolt zanechal syny Dětmara a Kunu, kteří zdědili dvůr Potvorov. Již v této době byl Potvorov dvorem, okolo něj byl příkop a násep. Dvůr tak připomínal tvrz, ve které stál románský kostel, který byl také chráněn příkopem.²⁵² Ve 13. století důsledkem nejrůznějších majetkových výměn došlo k situaci, kdy Potvorov byl rozdělen na 2 poloviny. Jednu vlastnil plaský klášter a nad druhou získal patronát zderazský klášter²⁵³. Avšak kláštery spolupracovaly. V Čechách se vedla domácí válka, česká šlechta bojovala proti Braniborcům. Tato situace dopadala i na lid z okolí Potvorova, který nacházel útočiště právě v potvorovském kostele. V roce 1281 uzavřeli plaský opat Gebhart a zderazský probošt Petr dohodu, že lidé z okolních vesnic během nepokojů mohli přebývat v přízemí kostela a lidé z plaského panství na kruchtě a ve věži.²⁵⁴

V době husitských válek získal Potvorov nové majitele, pány z Kolovrat, kteří ho získali od krále Zikmunda v roce 1420. Patronátní právo ale bylo zachováno dřívějším majitelům. Ještě v roce 1425 rozhodovali plaský opat a zderazský probošt o potvorovském faráři. V roce 1432 se Potvorov stal majetkem spadajícím pod hrad

²⁵² KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 197.

²⁵³ Zderazský klášter se nacházel na místě dnes již zaniklé osady Zderaz na území dnešního Nového Města v Praze. Byl zničen v roce 1419. Zaniklou osadu dnes připomíná pouze kostel sv. Václava.

²⁵⁴ VOREL, Josef. Potvorov, s. 1.

Krašov. Teprve roku 1480 byla polovina Potvorova navrácena plaskému klášteru. Druhá polovina zůstala při Krašovu.²⁵⁵ Plaský klášter svou polovinu ihned po navrácení pronajal Gottfrýdovi ze Žebnice. Polovina Potvorova, která zůstala Krašovu, střídala neustále majitele. V roce 1607 koupil půlku Potvorova Jáchim Libštejnský z Kolovrat na Rabštejně, ten ale o veškerý majetek přišel v roce 1635. Roku 1642 rabštejnské panství odkoupil Leonhart Helfrýd, hrabě z Meggau. V polovině 17. století žilo v Potvorově spadající pod rabštejnské panství pouze 5 poddaných. Hrabě Helfrýd ale brzy zemřel a jeho dcery majetek roku 1655 prodaly Janu Šebastiánovi, hraběti z Pöttingeru.²⁵⁶ V roce 1743 koupili rabštejnské panství Lažanští vlastníci Manětín, kteří ho vlastnili do roku 1849.²⁵⁷ Druhá polovina patřila až do roku 1785 plaskému klášteru, poté náboženskému fondu. V polovině 19. století se z Potvorova stala samostatnou správní jednotkou.

7.1.1 Kostel sv. Mikuláše

Kostel sv. Mikuláše patří k nejstarším stavbám v Plzeňském kraji. Jedná se sice o malý venkovský kostel, ale má vysokou architektonickou hodnotu, která ho tak řadí k významným stavbám u nás. Kostel byl postaven v románském slohu. Přesné informace o jeho vzniku chybí. Usuzuje se, že byl nejspíše postaven v letech 1160 – 1170 za vlády Humbolta. Byl opevněn podobně jako tvrz, obklopoval jej příkop a byl obehnan zdí, to proto, aby poskytoval bezpečné útočiště lidem, kteří hledali ochranu.²⁵⁸ Ochrannou funkci kostela lze doložit i na architektonické koncepci. Okna v lodi kostela byla zbudována vysoko nad zemí a v jižní stěně lodi kostela byla navržena pouze malá kruhová okna.²⁵⁹ Patronátní právo nad kostelem měly rovnou 2 kláštery, zderežský a plaský. Po husitských válkách už pouze plaský klášter. Během husitských bojů nebyl ušetřen ani potvorovský kostel. Roku 1425 byl vypálen, o jeho obnovu se postaral plaský klášter. Na památku byl kostel osazen novým zvonem nesoucím letopočet 1489.²⁶⁰ Znovu byl kostel poničen během třicetileté války. Nepřátelé zapálili dřevěnou zvonici, zřítily se trámy i se zvony, které pobořily klenbu kruchty. Oheň a následné chátrání zapříčinil zničení věže.²⁶¹

---

²⁵⁵ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 199.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 200 – 201.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 201.

²⁵⁸ VOREL, Josef. Potvorov, s. 8.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 9.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 8.

²⁶¹ LEHNER, Ferdinand Josef. Dějiny umění národa českého, s. 96.

Opravy se kostel dočkal až v letech 1681 – 1690 za vlády plaského opata Trojera. V 18. – 19. století byl kostel několikrát upraven. Byla postavena k portálu předsíní, sakristie, věž a schodiště. Přístavby tak citelně pozměnily architektonický ráz kostela a narušily tak jeho starobyrou podobu.²⁶²

Kostel sv. Mikuláše byl vystaven jako jednolodní románská stavba s apsidou a čtyřmi drobnými přístavbami po stranách. Kostel působí monumentálně, ačkoliv se jedná o nevelkou budovu. Na stavbu kostela byly použity pískovcové kvádry, které byly pečlivě opracované a některé byly opatřené různými kamenickými značkami. Kámen pocházel z lomu na Potvorovské hoře, který se nacházel asi 2 kilometry na západ od vesnice.²⁶³

Kostel spadá do skupiny pozdně románských kostelů severozápadních Čech. Kostely byly postaveny podle západních vzorů. Tato inspirace je patrná v tom, že nad tribunou se v celé šíři lodi tyčila vysoká věž. Na věž se stoupalo po kamenných schodech v duté zdi na severní straně. Věž byla pravděpodobně osazena řadami oken a zakončovala ji dřevěná zvonice s podsebitím a stanovou střechou.²⁶⁴ Interiér kostela byl sjednocen, ve výzdobě převažovaly geometrické ornamenty nad rostlinnými. Nad tribunou byla žebrová klenba, tribunu od lodi kostela oddělovala zeď. Obě tyto stavební prvky se ale nedochovaly.²⁶⁵

Rozměry kostela jsou poměrně veliké na tehdejší venkovské svatyně, loď kostela je dlouhá 19,5 m a široká 12 m. Na západní straně je v interiéru panská tribuna, nad kterou byla postavena věž. Původní věž se ale nedochovala, nová byla postavena v roce 1825.²⁶⁶

Kostel prošel celou řadou stavebních úprav a změny se týkaly i interiéru. Umělecká výzdoba kostela byla původně velice prostá. Na zdech byly románské a gotické fresky, které byly po mnoho staletí skryty pod dalšími vrstvami omítky. Fresky byly objeveny zcela náhodou. Dne 25. 5. 1898 uhodil do kostela blesk a na stěně apsidy se

---

²⁶² VOREL, Josef. Potvorov, s. 8.

²⁶³ MARTÍNEK, Vojtěch; BUKAČOVÁ, Irena. Románský kostel svatého Mikuláše v Potvorově – zvony, s. 21.

²⁶⁴ LEHNER, Ferdinand Josef. Dějiny umění národa českého, s. 90.

²⁶⁵ MARTÍNEK, Vojtěch; BUKAČOVÁ, Irena. Románský kostel svatého Mikuláše v Potvorově – zvony, s. 20 – 21.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 17.

odlomil kus omítky, pod kterou se objevila stará malba. Fresky byly zcela odkryty a restaurovány v roce 1938. Pro středověk bylo typické zdobit interiér kostela malbami s náboženským motivem. V Potvorově byla v apsidě objevena freska s Kristovou tváří, další fresky na stěnách a stropu apsidy představují postavy dalších světců.²⁶⁷

V každé svatyni je nejdůležitějším místem hlavní oltář. V Potvorově stojí kamenný stůl Páně s tordovanými sloupky z roku 1673. Oltář je doplněn barokní soškou Panny Marie s Ježíškem, kterou doplňují sochy sv. Mikuláše a sv. Bernarda.²⁶⁸ V bočních stěnách se nacházejí další 2 menší oltáře. Na pravé straně oltář zdobí socha Krista na kříži a ještě sošky Panny Marie a sv. Jana Evangelisty. Na druhém oltáři stojí uprostřed socha sv. Anny a po stranách sošky sv. Cyrila a Metoděje. Oltáře i sošky pocházejí většinou z 18. a 19. století, výjimkou jsou sochy Kristus na kříži a Panna Marie s Ježíškem, které pocházejí z doby baroka. K baroknímu mobiliáři ještě patří křtitelnice a 2 obrazy na stěnách lodi. Obrazy pocházejí z 2. poloviny 17. století a motivem se stal sv. Bernard. Na jednom se Kristus z kříže objímá klečícího sv. Bernarda a na druhém podává Panna Marie sv. Bernardovi Ježíška.²⁶⁹

V 19. století zažil potvorovský kostel řadu změn. Po mnoha staletích, kdy byla fara klášterní, najednou se stala světskou. Prvním světským farářem se stal Petr Heinz. Za jeho působení došlo k největší proměně starobylého kostela. Byl opraven strop lodi, byla položena nová střecha, šindele nahradily klasické tašky, byla postavena nová zvonová věž a vnější schodový přístavek. V 2. polovině 19. století se pozornost věnovala interiéru kostela. Byly pořízeny nové varhany, zvon, opraveny oltáře a zpovědnice.²⁷⁰

V roce 1849 se Potvorov stal součástí Plzeňského kraje a v duchovní sféře spadl do vikariátu kralovického. Patronátní práva ke kostelu nadále vykonávali Metternichové, jelikož Potvorov byl součástí jejich tzv. zbytkového velkostatku a to až do roku 1945.²⁷¹ Dnes je součástí vikariátu Plzeň – sever, konkrétně spadá do římskokatolické farnosti Kralovice.

---

²⁶⁷ MARTÍNEK, Vojtěch; BUKAČOVÁ, Irena. Románský kostel svatého Mikuláše v Potvorově – zvony, s. 23.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 23.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 25.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 32.

²⁷¹ Tamtéž, s. 32.

Nedílnou součástí kostela byly od počátku zvony. Informace o těch nejstarších neexistují, ale je téměř jisté, že kostel zvon či zvony měl. Kostel byl několikrát vypálen a poničen, jestliže nebyly zvony zničeny požárem, stávaly se velice cennou kořistí loupících vojsk. Zvony pravděpodobně původně visely ve vysoké věži, na jejímž místě byla roku 1825 postavena zvonice nová. V nové věži byla připravena zvonová stolice jen pro 2 zvony, velký a střední, místo pro třetí menší zvon bylo upraveno až o 100 let později.²⁷²

Nejstarší movitou památkou kostela je gotický zvon z roku 1489 od Mistra Jiljího z Prahy. Zvon váží asi 400 kg. Je na něm pouze nápis vypovídající o autorovi a roku ulití. Zvon není příliš zdobný, dekorují ho jen menší křížky mezi slovy. Zvon se vyhnul válečným rekvizicím kvůli své historické hodnotě. V roce 2009 byl restaurován, dostal nové srdce, zvonovou hlavu a kované třmeny. Dodnes se používá pro zvonění o slavnostních příležitostech a spolu s ostatními zvony zvoní o velkých svátcích liturgického roku.²⁷³

Další potvorovský zvon, o kterém existují zprávy, byl ulit roku 1796, vyrobil ho Petr Pavel Perner z Plzně²⁷⁴. Roku 1861 byl přelit a z něho vzniklý zvon byl zavěšen na jeho místo. Váha zvonu byla 112 kg. Tento menší zvon byl využíván k některým liturgickým a časovým zvoněním, také sloužil jako umíráček²⁷⁵. Ovšem nebyl ušetřen válečných rekvizicí a roku 1915 byl z kostela odebrán.²⁷⁶ Krátce po válce byl do kostela pořízen nový menší zvon. Stalo se tak v roce 1924, kdy Richard Herold z Chomutova vyrobil zvon sv. Mikuláš. Na nový zvon se konala sbírka, kterou pořádal Spolek pro

---

²⁷² MARTÍNEK, Vojtěch; BUKAČOVÁ, Irena. Románský kostel svatého Mikuláše v Potvorově – zvony, s. 43.

²⁷³ Tamtéž, s. 45 – 47.

²⁷⁴ Petr Pavel Perner (1764 – 1848) byl pokračovatelem slavného zvonařského rodu z Plzně. Dílnu převzal po svém otčímovi, J. V. Seitz, roku 1793. Ve zvonařské tradici pokračoval i jeho syn Wáclav Perner, který dílnu převzal v roce 1825.

²⁷⁵ Umíráčkem se oznamovalo úmrtí. V českém prostředí se umíráček zvonil malým zvonem. Umíráček se zvonil původně hodinu, zvonění mělo tři části: jedním až třemi jednotlivými údery se rozlišovalo, zda se jedná o muže, ženu či dítě, pak se údery oznamoval věk a poté následovalo zvonění oznamující hodinu smrti.

²⁷⁶ MARTÍNEK, Vojtěch; BUKAČOVÁ, Irena. Románský kostel svatého Mikuláše v Potvorově – zvony, s. 58 - 63.

rekonstrukci chrámu sv. Mikuláše. Zvon ale dlouho na věži kostela nepobyl, v roce 1942 byl pro válečné účely z kostela odvezen.²⁷⁷

V letech 1924 – 2009 byl v kostele umístěn tzv. olšanský zvon z orku 1701, který plnil funkci umíráčku. Byl nahrazen tzv. chebským zvonem z roku 1874. Kostelu jej darovala Libuše Hlaváčková ze Sedlce. V roce 2009 byl restaurován a zavěšen do zvonice místo olšanského zvonu.²⁷⁸

V kostele tak vysel veliký a malý zvon, ale střední chyběl. Avšak roku 2011 byl zhotoven Nový Mikuláš, název odkazuje na zvon sv. Mikuláš, který mu předcházal. Zvon byl vyroben ve zvonařské dílně rodiny Dytrychových z Brodku u Přerova. Váží 120 kg, zdobí ho románské ornamenty a výjevy z historie potvorovského kostela. Dne 1. 10. 2011 se konala mše svatá spojená se svěcením nového zvonu. Mši sloužili Mons. Josef Žák²⁷⁹ a páter Marek Winiarski. Poprvé zvonil 4. 12. 2011 v plenu k mikulášské mši. Nový Mikuláš každý den ohlašuje zvoněním poledne a s ostatními zvony se rozeznívá o velikých svátcích.²⁸⁰

7.1.2 Spolek pro románský kostel v Potvorově

V dubnu 2007 bylo založeno Občanské sdružení pro románský kostel v Potvorově. Jeho hlavním cílem je pomoci při shánění financí na opravy kostela, při jejich organizaci, propagaci a celkové oživení této kulturní památky. Stavební stav památky je nevyhovující a proto je potřeba pomoci s její záchranou. Sdružení chce navázat na práci Spolku k rekonstrukci chrámu sv. Mikuláše, který byl založen roku 1901 a jeho práce ukončila II. světová válka. Sdružení již od svého zřízení vypsalo sbírku pro kostel, kam mohou svými dary přispívat všichni příznivci památky. Z iniciativy sdružení se v kostele konají koncerty a různé kulturní akce. Sdružení se dařilo při získávání dotací, a tak bylo možné provést řadu opravných a záchranných prací. Byla provedena výměna střechy, odvodnění kostela, rekonstrukce přípojky a vnitřní elektrické instalace, nové omítky na přístavcích a věži kostela, obnova zeleně kolem kostela, opravy postranních oltářů, varhan. Ze zisku veřejné sbírky, kterou organizovalo sdružení, byl roku 2011 pořízen

²⁷⁷ MARTÍNEK, Vojtěch; BUKAČOVÁ, Irena. Románský kostel svatého Mikuláše v Potvorově – zvony, s. 67.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 73 – 74.

²⁷⁹ Josef Žák (1956) je římskokatolický kněz a generální vikář plzeňské arcidiecéze od roku 2011.

²⁸⁰ MARTÍNEK, Vojtěch; BUKAČOVÁ, Irena. Románský kostel svatého Mikuláše v Potvorově – zvony, s. 77 – 80.

nový zvon. Práce sdružení ale pokračují, nyní se soustředí na vybavení chrámu, které potřebuje zásah restaurátorů.²⁸¹

Na členské schůzi v dubnu 2015 bylo sdružení přejmenováno na Spolek pro románský kostel v Potvorově. V současné době má spolek okolo 100 členů. Statutárním orgánem spolku je výbor, jeho nynější předsedkyní je Ing. Helena Regnerová.²⁸²

7.2 Dolany

Dolany se nacházejí na východním cípu okresu Plzeň – sever, přibližně 15 km jihovýchodně od Kralovic. Původně se zde nacházela malá ves s tvrzí. Dnes se jedná o malou osadu s několika domy sloužícími jako chalupy a osamoceným kostelem. O vzniku vesnice neexistují písemné zprávy. Pouze se objevují záznamy s obecnými výpověďmi, že ves odpradávná patřila vladykům ze Řebříka²⁸³. Prameny pak zmiňují především fakta ze 14. století, která popisují, kdo vesnici vlastnil. Na přelomu 14. - 15. století Dolany odkoupil Slavibor, zvaný Vrš z Modřejovic.²⁸⁴

Roku 1452 se stal vlastníkem Dolan a dalších okolních vesnic, Holovousy, Studená, Dlouhé Hradiště a Kamýk, král Ladislav²⁸⁵. Král je postoupil Matějovi Zajíci ze Žatce v roce 1454. Nárok na vesnice si ale činil i Bohuslav z Chlumu. Jejich spor byl vyřešen tak, že Matěj Zajíc se rozhodl vesnice prodat za 120 kop míšenských. Bohuslav na jeho nabídku přistoupil a stal se právoplatným majitelem. Po jeho smrti se stal vlastníkem Dolan Jan Vepřek z Přívor, rychtář v Rakovníku.²⁸⁶

Roku 1467 byla ves vypálena německými křižáky. Vesnice pak byla na dlouhou dobu pustá, připomínal ji jen osamocený kostel, který křižácké ničení přečkal. Po smrti

---

²⁸¹ Občanské sdružení pro románský kostel v Potvorově. [online], © 2007 by radek@korcak.net.2007, [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.potvorov.cz/modules/news/>.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Páni ze Řebříka vlastnili do konce 14. století hrad Řebřík a k němu náležející vesnici, jejich panství se nacházelo asi 4 km od Zbiroha. Od počátku 16. století je hrad pustý a dnes jej připomínají jen torza.

²⁸⁴ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 344.

²⁸⁵ Ladislav Pohrobek (1440 – 1457) byl od svého narození českým králem, k formální korunovaci ale došlo v roce 1453. V době jeho vlády ale nad českým územím vykonával správcovskou funkci Jiří z Poděbrad.

²⁸⁶ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 345.

Jana Vepřeka byly Dolany připojeny k hradu Krakovci²⁸⁷, ke kterému patřily až do roku 1581, kdy pustou ves a okolní louky koupil Bohuslav z Brodů na Zvíkovci.²⁸⁸ Již roku 1601 koupil Zvíkovec Václav Varlich z Bubna. Po třicetileté válce si louky kolem Dolan pronajali sedláci ze Studené, pak je měl v nájmu kožlanský farář a roku 1748 se staly součástí ptíčského dvora.²⁸⁹ Teprve v roce 1837 byly Dolany znovu osídleny. Na místě původní vesnice bylo postaveno 5 domků, které nechal postavit majitel dřívčského panství Mikuláš Straka. Lidé, kteří se do domků nastěhovali, byli povinni vykovávat robotu na ptíčském dvoře a to 26 dnů ročně.²⁹⁰ V roce 1870 se Dolany dostaly do správy sousední vesnice Hlince²⁹¹ a jejich součástí jsou dodnes.

7.2.1 Kostel sv. Petra a Pavla

Největší zajímavostí, kterou osada Dolany nabízí, je bezesporu kostel sv. Petra a Pavla. Jeho počátky jsou dodnes zahaleny tajemstvím. Václav Kočka ve své knize Dějiny politického okresu kralovického sepsané v roce 1930 psal, že kostel byl založen Markvartem v polovině 14. století. Ovšem pozdější průzkumy dokázaly, že historie kostela se začala psát mnohem dříve. Archeologické nálezy datují vznik kostela do období románského, někdy v rozmezí 10. – 12. století. Dolanský kostel lze tedy řadit mezi nejstarší na našem území. Průzkum také ukázal, že pod základy kostela existovalo pohřebiště a pravděpodobně zde stávala svatyně, na jejíchž základech byl později postaven současný kostel.

Kostel sv. Petra a Pavla je jednoduchou jednolodní stavbou, tvoří ho čtvercový presbytář a obdélná loď. Prostor presbytáře a lodi je oddělen kamenným obloukem. Na jižní straně presbytáře byla sakristie a oratorium. Na severní straně stávala menší stavba, kde se nacházela původní sakristie a pak pravděpodobně sloužila jako márnice.

---

²⁸⁷ Hrad byl postaven v letech 1381 – 1383. V době, kdy ke krakovskému panství byly připojeny Dolany, byly majitelé Kolovraté a od roku 1548 Lobkowicové. Dolany jsou od Krakovce vzdáleny asi 11 km jižně.

²⁸⁸ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 346.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 347.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 348.

²⁹¹ Historie vesnice se začala psát v roce 1361. Od roku 1850 jsou samostatnou obcí, na konci 19. století zde stálo 39 domů a žilo 267 obyvatel. Dnes se jedná o malou obec na severovýchodě okresu Plzeň – sever, k obci patří i osady Ptyč a Dolany. Celkem zde žije 67 lidí.

Kostel dnes stojí zcela osamoceně v údolí řeky Berounky. V dávné historii kolem kostela procházela zemská cesta vedoucí od Zvíkovce ke hradu Krašov.²⁹²

Od roku 1352 byl kostelem farním. V 15. století byl pravděpodobně poškozen, ale byl zachován a stal se jedinou připomínkou zaniklé obce Dolany.²⁹³ K opravě kostela došlo až v 16. století, kdy jej vlastnili páni z Kolovrat na Krakovci. Oprava byla rozsáhlá, z původní stavby byly zachovány pouze obvodové zdi. Kryštof z Kolovrat do kostela věnoval nový zvon roku 1553. Za třicetileté války byl kostel opět poničen.²⁹⁴ S obdobím třicetileté války je spojena i jedna legenda, podle které se nacházel v kostele sv. Petra a Pavla starý památný kříž, který místní lidé chovali v úctě. Na tomto kříži byla postava sv. Petra a byl pověšen na pravé straně lodi kostela. V období třicetileté války, kdy švédská vojska plenila české území, byl kříž vhozen do řeky Mže²⁹⁵. Ovšem došlo k zázraku, protože kříž připlul proti proudu řeky zpět ke kostelu, kde ho našli poutníci a byl tak postaven na své místo. Jak dlouho byl kříž v kostele vystaven, nelze říci, jelikož se nedochovalo dostatek záznamů a popisy kostela z 2. poloviny 19. století již žádný kříž nezmiňují.²⁹⁶

Poničený kostel nechal opravit Vojtěch Hynek Týřovský, který do něj daroval roku 1684 druhý zvon. Dolanský kostel dlouho plnil funkci farního pro vesnice Hlince, Holovousy, Chříč, Ptyč a Studená. Kostelík se těšil zájmu věřících, tak i kožlanského vikariátu. V 80. letech 18. století ale pozbyl farní funkce, jelikož byla zřízena lokálie na Chříči, a stal se jen kostelík filiálním. Ovšem nezapomnělo se na něj, v roce 1838 byl opět částečně opraven. Poté ale zájem opadal a kostel zchátral. V roce 1878 byly z kostela sundány oba zvony a převezeny do Chříče.²⁹⁷

Rozhodnutím c. k. místodržitelstvím v Praze byl kostel na jaře roku 1881 zrušen a měl být zbořen. Kostel byl prozkoumán technickým znalcem, který konstatoval, že stavba je nebezpečná a stav je natolik špatný, že nelze stanovit částku na stavební úpravy.

---

²⁹² Hlince. [online], Oficiální stránky obce Hlince © 2016 made by Galileo Corporation s.r.o., [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.hlince.cz/kostel/o-kostele/>

²⁹³ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 348.

²⁹⁴ DVOŘÁK, Otomar. Křivoklátským královským hvozdem, s. 125.

²⁹⁵ V současné době se používá označení Berounka, tento název začali používat někteří badatelé až od 18. století a to především na území od Berouna do Prahy, později se to začalo používat i na střední povodí řeky Mže, nyní Berounka vzniká soutokem Mže a Roadbúzy v Plzni.

²⁹⁶ KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Plzeňsku, s. 13 – 14.

²⁹⁷ KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického, s. 348.

Navíc stojí blízko řeky Mže a při povodních je zaplavován. Z těchto příčin bylo vydáno rozhodnutí o rozbouření této starobylé stavby. Avšak lidé z Dolan a okolních vesnic se nechtěli smířit s tím, že by byl kostel zbourán. Požádali proto komisaře, aby nebyla provedena dražba na zbourání kostela, a také vznesli žádost, aby místodržitelství oslovilo jiného technického znalce, který by dokázal vyčíslit, kolik by záchrana kostela stála.²⁹⁸ Přestože byl kostel uzavřen, věřící si vymohli, že svatopetrská pouť se i přes to uskuteční. Kázání a bohoslužba probíhaly pod širým nebem vedle kostela.²⁹⁹

Ve prospěch dolanského kostela se v Chříči konala taneční zábava na velikonoční pondělí roku 1882. Kvůli této zábavě poslal chříčský farář Václav Polivka dne 14. 4. 1882 stížnost na c.k. okresní hejtmanství v Kralovicích. Taneční zábava faráři přišla nedůstojná, jelikož tancování na chrám považoval za neslušné, protože pomoc pro kostel by měla být čistá a nezištná. I přes jeho protest byla uspořádána další taneční zábava, kterou organizoval učitelský sbor. Farní úřad si opět stěžoval, jelikož ke sbírce nebyla vydána žádná povolení. Navíc pořadatelé farnímu kostelu peníze neodevzdali a ani neohlásili, co s nimi zamýšlí. V obci Lhota navíc vybíral nějaký občan příspěvky na obnovu kostela a to bez souhlasu farního kostela. Dle faráře takovéto neoprávněné počínání celé věci jen škodí, protože sbírky pořádané bez souhlasu duchovního správce mají velice malý výnos a mezi lidmi vytváří jen zmatek. Proto farní úřad podal stížnost proti předčasným sbírkám na opravu kostela, které pořádaly soukromé osoby ve vesnicích Chříč a Lhota.³⁰⁰

I přes stížnosti farního úřadu snaha a aktivita lidí vedla správným směrem. Na jejich žádost byl kostel prohlédnut jiným technickým znalcem a byl vypracován rozpočet na opravu kostela, který činil 931 zlatých. Většina z této částky byla vybrána z dobrovolných příspěvků, na opravu kostela přispěla i císařovna Marie, která darovala 100 zlatých. Návrh na opravu a rozpočet byl zaslán místodržitelstvímu úřadu v Praze v březnu 1883. Dlouho se čekalo na odpověď, ta přišla až v červnu 1884. Místodržitelství souhlasilo s obnovou kostela, s předloženým plánem i rozpočtem, který byl zaokrouhlen na 1 000 zlatých. Podmínkou bylo, že nejdříve musí být obstarána celá částka a teprve

²⁹⁸ SOKA Plzeň – sever. Archiv obce Studená (1882) 1890 – 1945 (1951). Inv. AP č. 298. Restaurace kostela v Dolanech 1882 – 1911. Inv. 255, ev. č. 5/5.

²⁹⁹ DVOŘÁK, Otomar. Křivoklátským královským hvozdem. Str. 126.

³⁰⁰ SOKA Plzeň – sever. Archiv obce Studená (1882) 1890 – 1945 (1951). Inv. AP č. 298. Restaurace kostela v Dolanech 1882 – 1911. Inv. 255, ev. č. 5/5.

poté mohou započít opravy. Na základě rozhodnutí musí obce Hlince, Studená a Dolany na své náklady postavit okolo kostela hráz. Místodržitelství vypracovalo plán, který musí být pro obce závazný. Na opravu kostela byl najat Johann Höfer z Plas, který se rozhodl, že před vchodem do kostela udělá malou strouhu, kterou by odtékala voda od hájovny.³⁰¹

Ačkoli situace vypadala pro kostel nadějně, dlouhou dobu se nic nedělo. V roce 1890 nařídilo okresní hejtmánství starostům obcí Hlince a Studená, aby do 14 dnů od obdržení nařízení začali s opravou kostela a také se stavbou hráze. Hejtmánství zdůrazňovalo skutečnost, že to byly samotné obce, které žádaly o zachování dolanského kostela, a místodržitelství jejich nároku vyhovělo. Dále bylo v nařízení připomenuto, že celá situace se již řeší od roku 1881 a stav kostela se opět zhoršil natolik, že může dojít k nějakému neštěstí, a proto už nelze opravy nadále odkládat. Starostové obcí Hlince a Studená podali odvolání, ne proti opravě kostela, kterou si přejí, ale proti hrázi kolem kostela, kterou pokládají za zbytečnou. Následující 2 roky se nic nedělo. Až farář Vosol se obrátil na okresní hejtmánství, aby udělalo patřičné kroky a celou situaci vyřešilo.³⁰² Obce Hlince a Studená poslaly hejtmánství vyjádření, že na svém odporu proti hrázi trvají. Připojily stížnost, že to není voda z Berounky, která je pro kostel nebezpečná, ale nebezpečím je dolanský potok, a z tohoto důvodu nesouhlasí s postavením hráze kolem kostela. Na základě tohoto oznámení provedlo hejtmánství místní šetření, ke kterému došlo 9. 8. 1894, týkalo se vodní otázky, ale také byl proveden státním technikem průzkum stavu kostela.³⁰³ Dne 17. 9. 1894 byl hejtmánstvím vydán výnos, který nařídil neodkladné opravy dolanského kostela. O hrázi se výnos zmínil jen obecně, že tato skutečnost má být řešena dle vodního zákona. Ke stavbě hráze, která měla být vysoká 1,5 metru a přes kterou by nebyl skoro kostel vidět, nikdy nedošlo.³⁰⁴

Na konci 19. století byly provedeny jen ty nejnnutnější opravy, ale kostel postupně chátral dál. Jeho stav byl natolik vážný, že se stal pouhou zříceninou. Celé 20. století byl kostelík ponechán svému osudu a nebyly provedeny žádné záchranné práce. Situace se

---

³⁰¹ SOKA Plzeň – sever. Archiv obce Studená (1882) 1890 – 1945 (1951). Inv. AP č. 298. Restaurace kostela v Dolanech 1882 – 1911. Inv. 255, ev. č. 5/5.

³⁰² Tamtéž.

³⁰³ SOKA Plzeň – sever. Archiv obce Studená (1882) 1890 – 1945 (1951). Inv. AP č. 298. Oprava kostela sv. Petra a Pavla v Dolanech (1882) 1894. Ev. j. N1. Inv. 9.

³⁰⁴ SOKA Plzeň – sever. Archiv obce Studená (1882) 1890 – 1945 (1951). Inv. AP č. 298. Restaurace kostela v Dolanech 1882 – 1911. Inv. 255, ev. č. 5/5.

začala měnit až s příchodem nového tisíciletí. V roce 2 000 byl kostelík a přilehlé pozemky převedeny do vlastnictví obce Hlince, které se zavázaly k obnově této památky. V roce 2001 získala obec z Nadace Open Fund Praha grant ve výši 40 000Kč na obnovu památky. Za tyto peníze bylo okolí kostela zbaveno náletových dřevin, vytrhány stromy a keře, došlo k základním terénním úpravám a také k nutným opravám zdiva kostela. Z dalších nadačních prostředků byla vyrobena informační tabule ke kostelu. Téhož roku byla uzavřena směnná smlouva mezi obcí Hlince a vlastníkem okolních pozemků u kostela, František Melichar z Hlinců. Uzavřením smlouvy vznikla přístupová cesta od Dolanského potoka ke kostelu, která je tedy rovněž majetkem obce.³⁰⁵

V následujícím roce se po dlouhé době konala pouť. Poutě k dolanskému kostelu se odehrály již v minulosti, v době kdy kostel plnil farní, ale i později filiální funkci. Poutě se konala na svátek patronů kostela, tedy 29. 6. V roce 2002 se pouť konala v sobotu 22. června. Zahájil ji starosta obce Hlince Ing. Petr Jirásek, který pronesl úvodní řeč o významu kostela. Po jeho řeči byl vysvěcen prapor a znak obce Hlince. Vysvěcení provedl farář P. Jan Borysowski. Poté odkryl starosta obce se svým zástupcem Jaroslavem Helebrantem informační tabuli umístěnou na kostele a pouť pokračovala ve svém programu podáním informací o kostele. Poutě doprovázela hudba a pro všechny bylo připraveno občerstvení. Docházelo k postupné obnově kostela, ovšem opravy byly přerušeny v srpnu 2002 velikou povodní, při které došlo k narušení statiky zdiva. V červnu a červenci 2003 se konalo několik brigád, při kterém byla vytěžena suť a naplaveniny z kostela a byl proveden archeologický průzkum stavby. Stavební práce na záchranu mohly pokračovat především zásluhou dotace ve výši 500 000Kč od Plzeňského kraje. Za tyto peníze bylo opraveno zdivo kostela, boční oltáře, obnoveny okenní klenby atd. Na náklady obce bylo upraveno okolí kostela, byl pořízen dřevěný stůl s lavicemi pro turisty. V roce 2004 získala obec další dotace v celkové výši 620 000Kč. Tyto peněžní prostředky byly použity na obnovu krovu a střechy kostela, věžičky, stropu a kruchty. Dne 3. 7. se opět konala pouť, která se předchozí rok neuskutečnila kvůli špatné statické stavbě zdiva. V následujícím roce získal kostel nový zvon, který byl z části

---

³⁰⁵ Hlince. [online], Oficiální stránky obce Hlince © 2016 made by Galileo Corporation s.r.o., [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.hlince.cz/kostel/o-kostele/>

financován dotací, a zbylé potřebné peníze byly vybrány v rámci sbírky. K osazení věže kostela zvonem došlo 2. 9. 2005 a byl pojmenován Petr Pavel.³⁰⁶

V následujících letech se vždy konala pouť 1. sobotu v červenci. Průběh poutě byl v průběhu let podobný, v kostele proběhla bohoslužba, hovořilo se o tom, co se na kostele nově opravilo, dále byla pouť doplněna o ukázky dobových řemesel, proběhaly ukázky šermu, sochařské výstavy a akci vždy doprovázela hudba. V roce 2009 získala obec dotaci ve výši 350 000Kč na obnovu oken a dveří. Toho roku se poprvé v kostele konal tzv. Večerní pouťový koncert a následující den, sobota 4. 7., se konala již tradiční pouť ke kostelu. V kostele se konala výstava děl umělců ze skupiny NEFOSIN, která byla v kostele umístěna do 18. 7. a navštívilo ji 1 500 lidí. V roce 2010 se poprvé v kostele konal velikonoční koncert a v červnu došlo v kostele k prvnímu svatebnímu obřadu v novověké historii. V kostele se také nově pořádají podzimní koncerty. Dne 29. 6. 2013 se konalo u kostela slavnostní vysvěcení nové sochy sv. Jana Nepomuckého, které bylo spojeno s bohoslužbou, různorodým kulturním programem a bylo zakončeno ohňostrojem na jeho počest. V září 2014 byl do kostela zavěšen obraz znázorňující apoštoly sv. Petra a sv. Pavla, ve středu s plastikami Panny Marie, sv. Josefa a Ježíše Krista. V roce 2015 se kostel připojil do akce „Noc kostelů“, kdy poskytl návštěvníkům nevšední atmosféru doplněnou o bohatý kulturní program.³⁰⁷

---

³⁰⁶ Hlince. [online], Oficiální stránky obce Hlince © 2016 made by Galileo Corporation s.r.o., [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.hlince.cz/kostel/o-kostele/>

³⁰⁷ Tamtéž.

8 ZÁVĚR

Poutní místa jsou spojena s křesťanstvím již od jeho počátků. Postupně se šířením křesťanské víry docházelo i k zakládání nových poutních míst, nejčastěji spojených s působením některého ze svatých mužů církve, anebo tato místa vznikala v důsledku nějakého zázračného působení, které se na onom místě odehrálo. Významná poutní místa vznikala i v českých zemích. Mezi nejvýznamnější poutní místa u nás lze zařadit Velehrad, Svatý kopeček u Mikulova, Svatou horu v Příbrami atd. Ke svatým místům se konaly slavné poutě, jelikož naši předkové považovali pouť za nezbytný očištný prvek jejich života.

Navzdory faktu, že Čechy jsou často označovány za ateistickou zemi, je krajina dokladem toho, že tomu tak není. Nedílnou součástí krajiny jsou nejrůznější církevní stavby, mnohé dříve byly cílem poutní a některé si tuto tradici zachovaly i dodnes. Výjimkou není asi oblast severního Plzeňska. Jedná se o území, na kterém se nachází několik významnějších poutních míst, jejichž význam je především regionální, ale zároveň se jedná o oblast s množstvím církevních památek, která jsou nedílnou součástí krajiny a jejich význam je ještě více lokální, spojen s konkrétní vesnicí. Při bedlivějším zkoumání se mezi na první pohled nezajímavými a ničím výjimečnými místy mohou nalézt opravdové unikáty.

Diplomová práce nebyla zaměřena na poutní místa celého okresu Plzeň – sever, ale pozornost byla věnována západní a severní části této oblasti. Záměrem práce bylo představit jak významná poutní místa tak také ta, která byla téměř zapomenuta. Z tohoto důvodu byla vybrána tato konkrétní místa: Plasy, Mariánská Týnice, Manětín, Potvorov a Dolany.

Plasy, Mariánská Týnice a Manětín patří mezi místa, která jsou známá. Na jejich příkladu bylo ukázáno, jak vlastně dochází ke vzniku poutního místa, jak se rozvíjí, jak se vyrovnává se zájmem či dočasným nezájmem věřících. Z těchto tří míst byla pozornost zaměřena především na Manětín, který se dosud netěšil takovému zájmu jako zbylá místa. Právě v kapitole zaměřené na Manětín je popsána poutní tradice do větších detailů. Manětín je zajímavé místo samo o sobě. Bývá označován za barokní perlu západních Čech. Město se začalo rozvíjet především v době baroka, což dokládá architektura.

Ve městě se nacházejí dva kostely, které jsou zasvěcené sv. Barboře a sv. Janu Křtiteli. Rozvíjela se zde svatováclavská tradice, ale cílem nejslavnějších poutí bylo tzv. manětínské paladium, kterému byla připisována zázračná moc. Přesto, že mu byla připisována taková zázračná síla, věřící na něj časem zapomněli. Avšak po několika desítkách let v zapomnění byla jeho sláva a tradice opět obnovena.

Potvorov a Dolany naopak představují sakrální místa, která se netěší velkému zájmu věřících ani návštěvníků, protože o nich prakticky nikdo neví. V malé vesnici Potvorov se nachází románský kostel sv. Mikuláše, který patří k nejstarším na našem území. V údolí řeky Berounky stojí uprostřed louky osamocený kostelík sv. Patra a Pavla, který je jedinou připomínkou na zaniklou vesnici Dolany. Tato místa jsou si společná v tom, že téměř zanikla. Dlouhá léta chátrala a nezdálo se pravděpodobné, že budou zachráněna. Ale v nedávné historii byla opravena a dnes se z nich stávají místa, kde byl zachován jejich duchovní rozměr a zároveň jsou to místa, která plní i společenskou a kulturní funkci, scházejí se zde lidé, konají se koncerty i poutě.

I dnes se odehrávají na všech zmíněných místech poutě, které ale nedosahují takové slávy, jako tomu bylo v minulosti, i průběh poutí je odlišný. U současných poutí převažuje světský prvek nad duchovním. Přesto je důležité, že tradice poutí byla zachována. V prostorách kostelů se dnes konají různé koncerty, výstavy atd. Zásluhou těchto akcí nebude na tato místa zapomínáno a budou součástí života lidí i nadále.

9 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Archivní prameny

SOkA Plzeň – sever. Archiv obce Studená (1882) 1890 – 1945 (1951). Inv. AP č. 298.

Oprava kostela sv. Petra a Pavla v Dolanech (1882) 1894. Ev. j. N1. Inv. 9.

SOkA Plzeň – sever. Archiv obce Studená (1882) 1890 – 1945 (1951). Inv. AP č. 298.

Restaurace kostela v Dolanech 1882 – 1911. Inv. 255, ev. č. 5/5.

SOkA Plzeň – sever. WONKA, František. Mozaika svatováclavská v Manětíně.

SOkA Plzeň – sever. WONKA, František. Kniha o obrázku Panny Marie loretánské uctívané co Paladium v Manětíně

SOkA Plzeň – sever. WONKA, František. Manětínské Paladium.

Literatura

APPEL, Karel. Dějiny poutního chrámu a probošství Panny Marie v Tejnici u Kralovic. Brno: Knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1886.

BUKAČOVÁ, Marie. Architektura Jana Blažeje Santiniho – Aichla na severním Plzeňsku. Beroun: MH, 2012. ISBN 978-80-86720-61-6.

BUKAČOVÁ, Marie. Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska - Mariánské Týnice, 2002. ISBN 80-903165-0-6.

BUKAČOVÁ, Marie. Mariánská Týnice. Mariánská Týnice: Nadační fond Mariánské Týnice, 2012.

BUKAČOVÁ, Marie. Mariánská Týnice: poutní kostel Zvěstování Panny Marie a cisterciáckého probošství. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2007. ISBN 978-80-903165-9-1.

BUKAČOVÁ, Marie; FÁK, Jiří. Paměť krajiny: soupis drobných památek Manětínsko – nechtinského regionu. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2006. ISBN 80-903165-6-5.

BUKAČOVÁ, Marie; FÁK, Jiří. Paměť krajiny II: soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2007. ISBN 978-80-903165-8-4.

BUKAČOVÁ, Marie; a kolektiv. Od májů do posvícení: křesťanské tradice a lidové jarní, letní a podzimní obyčeje na severním Plzeňsku. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2008. ISBN 978-80-87185-00-1.

BUKOVSKÝ, Jan. Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. Praha: Nakladatelství Libri, 2000. ISBN 80-7277-015-2.

DOMANICKÝ, Petr. Hanuš Zápal: 1884 – 1964: architekt Plzeňska. Plzeň: Starý most, s.r.o.: Západočeská galerie v Plzni, 2015. ISBN 978-80-87338-49-0.

DVORNÍK, František. Život sv. Václava. Praha: Výbor jubilejních oslav světcových, 1929.

DVOŘÁK, Otomar. Křivoklátským královským hvozdem. Regia: Olomouc, 2010. ISBN 978-80-86367-79-8.

FRÝDA, František. Svatý Václav a jeho odkaz v dějinách. Plzeň: Západočeské muzeum, 1999. ISBN 80-7247-012-4.

HUBKA, Petr; SOUTNAR, Oldřich. Osm a půl století v plaské kotlině: 1145 – 1995: čtení o přírodě, památkách, lidech a událostech od dávných dob k současnosti. Díl II. Plasy: Státní okresní archiv Plzeň – sever, 1997.

HUBKA, Petr; SOUTNAR, Oldřich. Osm a půl století v plaské kotlině: 1145 – 1995: čtení o přírodě, památkách, lidech a událostech od dávných dob k současnosti. Díl III. Plasy: Město Plasy, 2000.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 – 1420. 3. svazek, Kláštery na hranicích a za hranicemi Čech. Karolinum: Praha, 2009. ISBN 978-80-246-1668-1.

KAFKA, Luboš. Dárek z pouti: poutní a pout'ové umění. Praha: Lika klub, 2009. ISBN 978-80-86069-52-4.

KOČANDRLE, Josef. Klášter Plasy: státní památkový objekt. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1973.

KOČKA, Václav. Dějiny politického okresu kralovického. Rakovník: AGROSCIENCE s.r.o., 2010. ISBN 978-80-85081-329.

KODERA, Pavel. Klášter Plasy: královská kaple. Plasy: Občanské sdružení Stará cesta, 2011.

KOLEKTIV. Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn: sborník příspěvků ze semináře. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1997.

KOLEKTIV. Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny: sborník příspěvků ze semináře konaného v Plasích a Mariánské Týnici ve dnech 11. – 13. května 2005. Plasy: Městský úřad, 2005. ISBN 80- 903165-3-0.

KRČMÁŘ, Luděk. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku. Kralovice: Ashram, 2014.

KRČMÁŘ, Luděk. Putování je in: poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze. Plzeň: Biskupství plzeňské, 2012. ISBN 978-80-260-3827-6.

KRUGEROVÁ, Kristina. Řády a kláštery: 2 000 let křesťanského umění a kultury. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-121-8.

LEHNER, Ferdinand Josef. Dějiny umění národa českého. Díl I, Doba románská. Svazek I, Architektura. Část I. Praha: Unie, 1903

MALÍNSKÝ, František. Otázka svatováclavská v české historii. Brno: Svaz osvětových ústředí moravskoslezských v Brně, 1929.

MARTÍNEK, Vojtěch; BUKAČOVÁ, Irena. Románský kostel svatého Mikuláše v Potvorově – zvony. Potvorov: Jalna, 2012. ISBN 978-80-86396-66-8.

MATUŠKOVÁ, Martina. Manětín. Plzeň: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, 2006.

ROYT, Jan. České nebe: Soupis nejznámějších mariánských poutních míst v Čechách a na Moravě, českých a moravských zemských patronů. Havlíčkův Brod: Okresní vlastivědné muzeum v Havlíčkově Brodě, 1991.

ROYT, Jan. Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1691-9.

ROŽMBERSKÝ, Petr. Dvory plaských cisterciáků. Plzeň: Petr Mikota, 2008. ISBN 978-80-87170-07-6.

RULÍŠEK, Hynek. Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie. České Budějovice: Karmášek, 2006. ISBN 80-239-7434-3.

SKLENÁŘ, Jaroslav. Život v uplynulých letech (staletích) na Kralovicku, Plasku a Manětínsku. Čistá: Jaroslav Sklenář, 2008.

SOUTNAR, Oldřich. 20 let Okresního muzea Plzeň – sever v Mariánské Týnici. Mariánská Týnice: Okresní muzeum, 1972.

Stará plaská cesta. Plasy: Občanské sdružení Stará cesta, 2012.

VOREL, Josef. Dějiny Potvorova. Rabštejn n. Střelou: Skanzen-muzeum Josefa Vorla, 1996.

Internet

Církevní turistika, [online] © 2014 Web4CE, [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <https://www.cirkevnuturistika.cz/poutni-misto-634>.

Hlince. [online], Oficiální stránky obce Hlince © 2016 made by Galileo Corporation s.r.o., [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.hlince.cz/kostel/o-kosteel/>

Klášter Plasy, 2016, [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.klaster-plasy.cz/Dejiny>.

Manětín, [online], © 2011 made by Galilie Corporation s.r.o., [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.manetin.cz/mesto/manetinsky-zpravodaj>.

MICKLETHWAITE, J. T.; HOPE, William St. John. *The Cistercian order*, 1900 [online]. Internet Archive [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <https://archive.org/details/cistercianorder00mickuoft>.

ZETTLOVÁ, Monika 2015. *Na severu Plzeňska chtějí obnovit starou plaskou cestu*. In: Český rozhlas. [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plzen/zpravodajstvi/_zprava/na-severu-plzenska-chteji-obnovit-starou-plaskou-cestu--1465879.

Občanské sdružení pro románský kostel v Potvorově, [online], © 2007 by radek@korcak.net.2007, [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.potvorov.cz/modules/news/>.

Římskokatolická farnost Manětín, Plasy, [online], Copyright ©2012, [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.farnostplasy.cz/udalo-se.html>.

10 RESUMÉ

The pilgrimage is a part of religious life. The connection between Christian religion and making pilgrimage is powerful. Beginning of pilgrimage is associated with the oldest Christians. The places with pilgrimage character were established around the world. In Czech region there are also important and famous pilgrimage places, f. e. Velehrad, Svatý kopeček in Mikulov or Svatá hora in Příbram.

This thesis is concerned with pilgrimages in region Pilsen – nord. On this area are situated famous pilgrimages but unknown places as well. Among important places belong Plasy, Mariánská Týnice and Manětín. The category of unknown places represent Potvorov and Dolany. The thesis is divided in several chapters. At the beginning there are two chapters about the pilgrimage, history and reasons why people make it, and then follow the chapters about particular pilgrimage places.

The thesis proves that even Czech region is mostly atheistic, there are many sacral places which are connected with the landscape. People do not forget about religious places. They repair and saved them, f. e. Potvorov and Dolany. Today many concerts and expositions take place into this buildings. Because of these pilgrimage places are still living and will not forget.

11 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Seznam příloh

- 1) **Klášter Plasy**
(zdroj: 9 Týdnů baroka, dostupný z: <http://www.baroko2015.cz/program/7/klaster-plasy118/>)
- 2) **Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plasích**
(zdroj: Výletník, dostupný z: <http://www.vyletnik.cz/mistopisny-rejstrik/zapadni-cechy/plzensko-sever/856-plasy/>)
- 3) **Dřevěný kříž na Staré plaské cestě**
(zdroj: archiv autorky)
- 4) **Socha sv. Judy Tadeáše u hájovny na Staré plaské cestě**
(zdroj: archiv autorky)
- 5) **Mariánská Týnice**
(zdroj: archiv autorky)
- 6) **Kostel sv. Barbory v Manětíně**
(zdroj: archiv autorky)
- 7) **Kostel sv. Jana Křtitele v Manětíně**
(zdroj: archiv autorky)
- 8) **Kostel sv. Mikuláše v Potvorově**
(zdroj: archiv autorky)
- 9) **Kostel sv. Petra a Pavla v Dolanech**
(zdroj: archiv autorky)
- 10) **Socha sv. Jana Nepomuckého v Dolanech**
(zdroj: archiv autorky)

1) **Klášter Plasy**

2) **Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plasích**

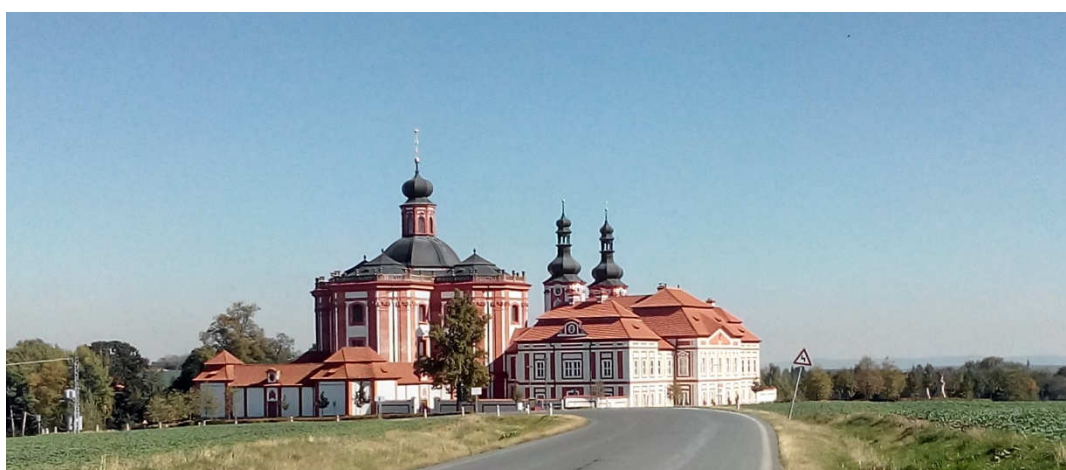
3) **Dřevěný kříž na Staré plaské cestě**

4) **Socha sv. Judy Tadeáše**

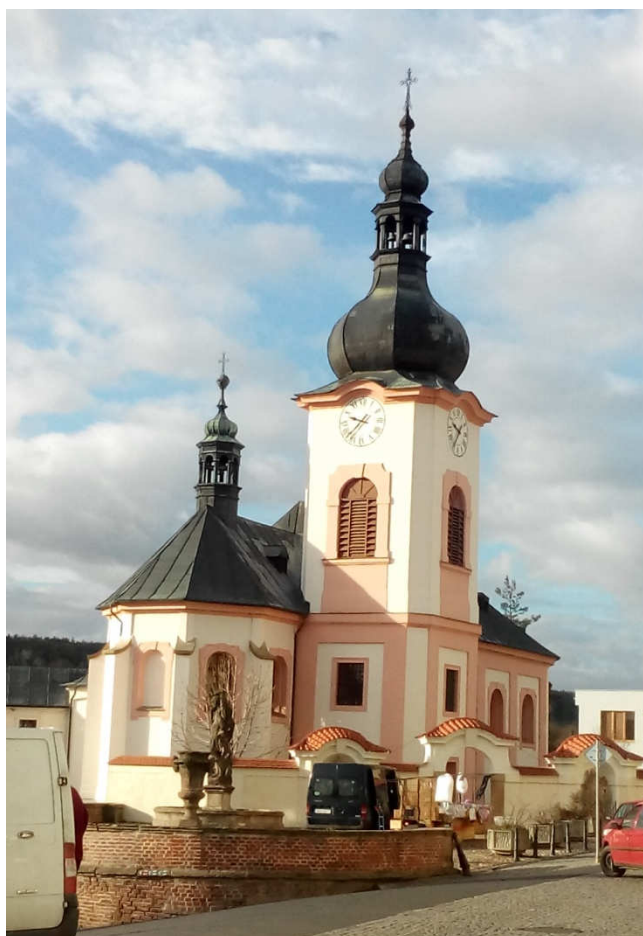
5) **Mariánská Týnice**

6) **Kostel sv. Barbory v Manětíně**

7) **Kostel sv. Jana Křtitele
v Manětíně**

8) **Kostel sv. Mikuláše v Potvorově**

9) **Kostel sv. Petra a Pavla
v Dolanech**

10) **Socha sv. Jana Nepomuckého v
Dolanech**

